

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS

AGNĖ VITKAUSKIENĖ
(Komunikacija ir kūrybinės technologijos)

NEVERBALINĖS KOMUNIKACIJOS RAIŠKA
BALTIJOS VALSTYBIŲ PREZIDENTŲ ĮVAIZDŽIO
FORMAVIME

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
doc. dr. Virginijus Valentinavičius

VILNIUS, 2021

TURINYS

ĮVADAS	4
1. NEVERBALINĖS KOMUNIKACIJOS SAMPRATA	8
1.1. Neverbalinės komunikacijos funkcijos	11
1.2. Elementai ir jų dekodavimas	12
1.3. Lyčių skirtumai neverbalinės komunikacijos aspektu	14
1.4. Neverbalika kaip politinės komunikacijos ir įvaizdžio formavimo dalis	17
2. LYGINAMASIS G. NAUSĖDOS, E. LEVITS IR K. KALJULAIID NEVERBALINĖS KOMUNIKACIJOS TYRIMAS	20
2.1. Tyrimo metodologija	20
2.2. Prezidentų G.Nausėdos, E.Levits ir K.Kaljulaiid neverbalinės komunikacijos tyrimo rezultatai	22
2.2.1. Periverbalika	22
2.2.2. Infraverbalika ir supraverbalika	24
2.2.3. Paraverbalika.....	27
2.2.4. Preverbalika	35
2.2.4.1. Galia slypi rankose	38
2.2.4.2. Akių kontaktas suartina	46
2.2.4.3 Kojos – gynyba ir patogumas	46
IŠVADOS	50
REKOMENDACIJOS	57
SANTRAUKA	58
SUMMARY	60
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	62
PRIEDAI	66

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Neverbalinės komunikacijos charakteristikos	10
2 lentelė. G.Nausėdos, E.Levits ir K.Kaljulaid kūno judesių pasiskirstymas	37

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas. Lietuvos ir Latvijos prezidentų erdvės išlaikymas	23
2 paveikslas. K.Kaljulaiid atstumo išlaikymas	23
3 paveikslas. „Lygiavertis“ rankos paspaudimas	39
4 paveikslas. E.Levits pirštas ir kumštis pasisakymų metu	40
5 paveikslas. K.Kaljulaiid pirštas pasisakymų metu	40
6 paveikslas. Prezidentų rankų pirštai atremti į stalą	42
7 paveikslas. Politikų rankų judesių pakeitimas	43
8 paveikslas. Prezidento rankų-pečių linija	44
9 paveikslas. K.Kaljulaiid remiasi į tribūną alkūne arba ranka	45

SCHEMŲ SĄRAŠAS

1 schema. Tyrimo metu užfiksuoti politikų kūno kalbos elementai	36
2 schema. Prezidentų kūno judesių kiekis tirtuose vaizdo įrašuose	36

ĮVADAS

Temos aktualumas. Žiniasklaida yra neatsiejama politikos dalis. Gvildendama opias socialines problemas, ji tiesiogiai informuoja visuomenę apie įvykius šalyje bei skatina politikus ir valdžios institucijas tobulinti savo darbą, tarnauti piliečiams ir ginti jų interesus. Tačiau svarbu paminėti, kad žiniasklaida vis daugiau tolsta nuo savo pirminės visuomenės informavimo funkcijos ir atsisako savo, kaip tarpininkės tarp rinkėjų ir politikų, vaidmens. Prie to žinoma prisideda ir sparčiai tobulėjančios informacinės technologijos, kurios leidžia sekti nenutrūkstantį informacijos srautą 24 valandas per parą. Išmanieji telefonai, kompiuteriai ir internetas suteikia galimybę žmonėms vartoti informaciją dideliais kiekiais, o pagrindinė politinės komunikacijos sąlyga yra patrauklumas – įvairiapusis politinio subjekto pateikimas, teigia Zarefsky (2011). Tai verčia pasitempti politikus ir įpareigoja kontroliuoti elgesį bei tinkamai kurti savo įvaizdį. Dėl naujųjų medijų ir informacijos vartojimo intensyvumo komunikacijos procese greičiausiai skaitomu ir pagrindiniu informacijos šaltiniu tapo vaizdinės komunikacijos priemonės. Todėl politinių komunikacijos strategijų kūrėjai ir rengėjai bendrame įvaizdžio formavime pradėjo kreipti dėmesį ne tik į politikų kalbos turinį, retorinius sugebėjimus, tačiau ir į neverbalinius komunikacijos elementus – akių kontaktą, gestus, mimiką, išvaizdą, aprangą, aplinką ir kitus dalykus. Pasak Demir (2011) neverbalinių elementų svarba komunikacijos procesuose yra nenuginčijama, nes 38 proc. žmonių komunikacijos sudaro garsiniai kodai, 55 proc. kūno kalba ir tik 7 proc. žodžiai. Būtent vizualinių elementų dėka galima sukurti norimą efektą ar sustiprinti teigiamą politiko įvaizdį.

Ištirtumas. Lietuvoje juntama politinių lyderių neverbalinės komunikacijos tyrimų stoka: nėra nuoseklios tyrimų struktūros, todėl trūksta galimybių palyginti skirtingus asmenis ir laikotarpius. Suprantama, kad tokia situacija susiklostė dėl Lietuvos istorinių įvykių kuomet šalis buvo Sovietų Sąjungos sudėtyje ir komunikacijos tyrimai buvo nepraktikuojama sritis. O po nepriklausomybės atgavimo Lietuvoje nesusiformavo viena stipri politinė mokykla, tad komunikacijos mokslo darbai remiasi labai skirtingais principais ir teorijomis. Naujausi moksliniai darbai daugiausiai analizavo politikų retoriką ir politinių lyderių įvaizdį žiniasklaidoje.

Štai Kelerytė (2011) tyrė politikų lyderystės apraiškas žiniasklaidoje ir kokybinius jų vertinimus. Autorė atliko Lietuvos žiniasklaidos tyrimą apie politinių lyderių komunikacijos pokyčius Lietuvoje. Buvo pastebėta, kad didžioji dalis (beveik 80 proc.) politinės komunikacijos yra vykdoma pasitelkiant neverbalinę komunikaciją. Tačiau atskleista tendencija, kad Lietuvos žiniasklaida formuodama politikų įvaizdžius vis dažniau pasitelkia neigiamą kontekstą, o ne teigiamą.

Kavaliauskaitė (2014) atliko apklausą internetu apie Lietuvos visuomenėje egzistuojantį politikų įvaizdį ir politinių lyderių asmenines savybes. Tyrimas atskleidė, kad ideologinio tapatumo ir vertybinių pažiūrų įtakos paneigti negalima, tai reiškia, kad žvelgdami į šalies politinius lyderius

ir juos vertindami žmonės dėvi savotiškus „vertybinius akinius“ ir politikus vertina pagal savo vertybines nuostatas, kurios yra skirtingos.

Nemažai dėmesio sulaukė Dalios Grybauskaitės patekimas į valdžią. Dėl išskirtinės asmenybės ir fakto, kad tai buvo pirmoji ir kol kas vienintelė moteris prezidentė šalyje, buvo atlikti tyrimai apie D Grybauskaitės komunikacijos ypatumus: Šuminas (2010) analizavo prezidentės retorikos ypatybes. Autorius patvirtino hipotezę, kad šiais laikais politiko įvaizdis dažnai rinkėjams tampa svaresniu kriterijumi renkantis balsuoti už vieną ar kitą kandidatą nei kruopščiai apgalvotos ir logiškai pagrįstos rinkimų kampanijos. Todėl galima daryti išvadą, kad šiandien politikai tarpusavyje varžosi ne savo ideologinėmis nuostatomis, o retorikos gebėjimais, stiliumi ir kuriamu įvaizdžiu.

Taigi minėti tyrimai ir atskleistos tendencijos parodo, kad norint geriau suprasti politinių lyderių komunikacijos strategijų ir įvaizdžio formavimo specifiką, svarbu išsiaiškinti, kaip jie naudoja neverbalinę komunikaciją ir kokį įspūdį auditorijai ji padeda suformuoti.

Naujumas. Kadangi 2019 m. buvo prisaikdinti nauji Lietuvos ir Latvijos prezidentai, išsamių tyrimų, susijusių su naujų prezidentų neverbalinės komunikacijos strategijomis ir raiška kol kas beveik nebuvo. Siekiant gauti įvairesnius tyrimo rezultatus buvo nuspręsta palyginti trijų Baltijos valstybių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos – vadovų neverbalinę komunikaciją, atsižvelgiant į tai, kad visi trys prezidentai yra naujokai politikos scenoje. Be to Estijos valstybei vadovauja moteris, todėl įdomu palyginti tyrimo rezultatus įvertinus lyčių skirtumus. Taigi šis darbas iš esmės siūlo naują tyrimą, kuriuo siekiama atskleisti trijų Baltijos valstybių vadovų neverbalinės komunikacijos raišką ir ištirti jos vaidmenį prezidentų įvaizdžio formavime. Tyrimu siekiama atpažinti ir įvertinti prezidentų naudojamus neverbalinės komunikacijos elementus bei nustatyti pačius populiariausius. Šis tyrimas gali būti naudingas komunikacijos ir ryšių su visuomene specialistams bei šios srities studentams, politologams, politikams ir politinių komunikacijos strategijų kūrėjams.

Problema. Mokslininkai, tiriantys politinės komunikacijos procesus ilgą laiką neverbalinę komunikaciją laikė paviršutiniška ir ne tokia reikšminga, kaip verbalinę. Šioje srityje pagrindinės tyrimų temos buvo susijusios su verbaliniais politikų pranešimais, jų turiniu, retorika ir jos poveikiu rinkėjams. Kaip nurodo Pruskus (2011), komunikaciją „politine“ daro pranešimo turinys ir tikslas: tai komunikacija, realizuojama politikų, politikams ir apie politikus. Tačiau svarbu įvertinti ir suprasti ne tik politiko verbalinės komunikacijos formavimo procesą, bet ir naudojamų neverbalinių žinučių raišką. Tai suponuoja pagrindinę mokslinę šio darbo temą - neverbalinės komunikacijos elementų naudojimo ypatumai prezidentų įvaizdžio formavime. Šiuo atveju svarbu išsiaiškinti, kokios jos formos vyrauja ir kokias reikšmes kuria tikslinei auditorijai.

Tyrimo klausimai:

1. Kokios galimos neverbalinės komunikacijos formos ir reikšmės prezidentų įvaizdžio formavime?

2. Kaip ir kokiomis formomis neverbalinės komunikacijos aspektai yra naudojami G. Nausėdos, E. Levits ir K. Kaljulaid įvaizdžio formavime?

3. Kaip atpažįstami ir vertinami prezidentų siunčiami neverbalinės komunikacijos signalai?

Tyrimo **objektas** – neverbalinės komunikacijos raiška G. Nausėdos, E. Levits ir K. Kaljulaid įvaizdžio formavime. Darbe analizuojamas trijų Baltijos valstybių prezidentų neverbalinės komunikacijos priemonių panaudojimas ir jų kuriama reikšmė visuomenei.

Tikslas. Šio darbo tikslas yra išsiaiškinti, kokias neverbalinės komunikacijos priemones ir kaip savo įvaizdžio formavime naudoja Baltijos šalių prezidentai. Tikslui pasiekti buvo iškelti tokie **darbo uždaviniai:**

1. Dokumentų analizės metodu susipažinti su moksline literatūra baigiamajame darbe nagrinėjama tema ir apžvelgti neverbalinės komunikacijos sampratą, funkcijas bei vaidmenį politinės ir lyčių komunikacijos procese;

2. Empirinio tyrimo metu pasitelkiant žiniasklaidoje publikuojamos vaizdo medžiagos stebėjimo metodą išnagrinėti trijų Baltijos valstybių prezidentų neverbalinės komunikacijos raišką pagal Turchet (2012) sinergologijos teorijoje pateiktą neverbalinės komunikacijos elementų klasifikaciją.

3. Atlikti kiekybinį tyrimą ir nustatyti trijų Baltijos valstybių prezidentų dažniausiai išreiškiamus kūno kalbos elementus;

4. Turinio analizės būdu atlikti kokybinį tyrimą ir įvertinti prezidentų neverbalinės komunikacijos reikšmę jų formuojamam įvaizdžiui.

Tyrimo metodai. Tyrimui atlikti pasirinkta mišri metodologija. Teorinėje darbo dalyje dominuoja analitinis – aprašomasis metodas: analizuojama mokslinė literatūra apie neverbalinės komunikacijos reiškinių raidą ir skirtingus jos vertinimus politikos srityje. Tiriamajame baigiamajame darbe atliekamas empirinis tyrimas. Jo metu vertinama surinkta vizualinė medžiaga – vaizdo įrašai su trijų prezidentų naudojamais neverbalinės komunikacijos elementais. Stebėjimo metodo pagalba kritiškai vertinama prezidentų naudojama kūno kalba, gestai, akių kontaktas, apranga ir kiti neverbalinės komunikacijos aspektai, kurie suteikia galimybę objektyviai susisteminti tiek bendrą valstybių vadovų komunikacijos strategiją, tiek neverbalinės komunikacijos raišką politikų įvaizdžio formavime. Siekiant išsiaiškinti, dažniausiai naudojamus kūno kalbos elementus atliekama kiekybinė duomenų analizė.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas ir 2 pagrindiniai skyriai su poskyriais.

Pirmajame skyriuje pateikiama neverbalinės komunikacijos samprata, išskiriant pagrindinius ją sudarančius elementus ir tyrimų kryptis. Nagrinėjama neverbalinės komunikacijos reikšmė politikoje bei lyčių komunikacijos skirtumai.

Antrajame skyriuje pateikiamas empirinio tyrimo aprašymas, tyrimo metu gauti duomenys bei jų analizė, siekiant nustatyti neverbalinės komunikacijos reikšmę prezidentų įvaizdžio kūrimui. Magistro darbo pabaigoje pateikiamos išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

1. NEVERBALINĖS KOMUNIKACIJOS SAMPRATA

Komunikacija paprastai apibrėžiama kaip žmonių keitimasis mintimis, idėjomis, jausmais, informacija, nuomonėmis ir žiniomis. Ilgą laiką žodinė komunikacija (verbalika) buvo pagrindinis dėmesio ir tyrimų objektas. O neverbalinei komunikacijai paprastai tekdavo antraeilis vaidmuo. Tačiau pastaraisiais dešimtmečiais mokslininkai patvirtino, jog ji yra žymiai svarbesnė už verbalinę komunikaciją, kadangi komunikuojantys žmonės daug vertingos informacijos gali gauti iš kūno kalbos, veido mimikų, galvos judesių, balso variacijų, akių kontakto, prisilietimų ir net tylos. Taigi šiame baigiamajame darbe visas dėmesys skiriamas neverbalinei komunikacijai, nes, pasak Demir (2011) neverbalinių elementų svarba komunikacijos procesuose yra nenuginčijama – 93 procentai žmonių komunikacijos sudaro garsiniai kodai ir kūno kalba (neverbalika) ir tik 7 procentai žodžiai (verbalika).

Mokslinėje literatūroje aptinkamas didelis kiekis neverbalinės komunikacijos sąvokos aiškinimų, tačiau visi sutinka, jog nėra vieningo ir universalaus termino apibrėžimo. Pease ir Pease (2012) teigia, kad neverbalinė komunikacija reiškia bet kokią elgesį, išskyrus kalbos turinį. Turchet (2012) techniškiau pateikia apibėžimą – neverbalinė komunikacija yra viskas, išskyrus rašytinę ir sakytinę kalbą, kas sukuria reikšmę kitam žmogui. Panašiai Argyle (2013) neverbalinį bendravimą apibrėžė, kaip minčių, jausmų perdavimą ir priėmimą neverbaliniu elgesiu. Nors skirtumas tarp žodinio ir nežodinio elgesio ne visada akivaizdus, nes kai kurie neverbalinės komunikacijos elementai turi aiškia žodinę prasmę, pavyzdžiui galvos linktelėjimas reiškia pritarimo ženklą „taip“ (Pease ir Pease, 2012).

Beveik nė viena iš galimų neverbalinių išraiškų neturi vienareikšmio apibrėžimo, nes jos susijusios su plačiu elgesio spektru ir egzistuoja daugybė skirtingų interpretacijų bei klasifikacijų. Pavyzdžiui, Knapp, Hall ir Horgan (2014) išskiria su kalba susijusią ir nesusijusią neverbalinę komunikaciją. Kalbos greitis, intonacija bei garsas yra su kalba susijusios neverbalinės komunikacijos pavyzdžiai. O su kalba nesusiję – galvos judesiai, laikysenos tvirtumas ir šypsena. Bene populiariausią ir išsamiausią neverbalinės komunikacijos modelį pateikė Ekman (2014). Jie išskyrė tris pagrindinius neverbalinio elgesio požymius: 1) vartojimą, 2) kilmę ir 3) kodavimą. Vartojimas reiškia aplinkybes, egzistuojančias bendravimo metu. Jos apima išorinius veiksmą lemiančius faktorius: fizinę aplinką, pasiskirstymą vaidmenimis ir tarpusavio santykius. Antroji neverbalinio elgesio savybė, kurią aptarė Ekman (2014), yra jo kilmė. Kai kurios neverbalinio elgesio išraiškos kyla nervų sistemoje, pavyzdžiui, refleksiniai veiksmai, o kitas neverbalinis elgesys yra išmokstamas. Trečioji neverbalinio elgesio ypatybė yra kodavimas. Tai yra neverbaliniam poelgiui suteikiama reikšmė. Priešingai nei Ekman, Argyle (2013) siūlo neverbalinių veiksmų klasifikavimą pagal komunikacijos pobūdį, sutelkiant dėmesį į pranešimo perdavimo specifiką ir kanalo galimybes. Argyle daugiausia dėmesio skyrė keturiems pagrindiniams komunikacijos kanalams: 1) kalbai, (2)

veido išraiškoms; 3) vokalikai ir 4) kūno judesiams. Naujausią bandymą suskirstyti neverbalinės komunikacijos elgesį pateikia Patterson (2017). Jo teigimu, neverbalinis elgesys, kaip socialinis bendravimas, yra prasmingas tik tada, kai atsižvelgiama į komunikuojančiųjų sąveikos išraiškas. Būtina atsižvelgti į tokį elgesio pobūdį, kuris apima reakcijas į situaciją ir kontekstą, kurį kiekvienas žmogus kuria kitam arba trečiosioms šalims. Anot Patterson (2017), pagrindinės neverbalinio elgesio funkcijos kyla iš veiksmų, susijusių su socialine sąveika, valdymo (tiek aiškinimo, tiek pateikimo).

Tuo tarpu Pease ir Pease (2012, p. 18) skirsto neverbalinę komunikaciją į kultūrinę ir universalią, argumentuodami, kad „egzistuoja daug kultūrinių skirtumų, bet pagrindinė kūno kalba yra tokia pati visame pasaulyje“. Tačiau Peleckis, Peleckienė ir Mažeikienė (2012) kritikuoja tokį teiginį, aiškindami, kad kai kurie plačiai paplitę gestai yra vienodi visame pasaulyje, nes dauguma neverbalikos elementų yra įgyti, tačiau jų reikšmę lemia kultūra. Kai žmonės būna laimingi, jų veiduose atsiranda šypsena, kai liūdni – paniursta, kai pyksta – susiraukia. Tačiau galvos linkčiojimas ne visame pasaulyje suprantamas kaip „taip“ ženklas. Norint tuo įsitikinti, užtenka nuvykti iki Bulgarijos. Taigi skirtingų tautų nežodiniai ženklai skiriasi. Peleckis, Peleckienė ir Mažeikienė (2012, p. 182) neverbalinę komunikaciją apibrėžia, kaip „kūno komunikacijos formą, išreikštą nesąmoningais arba sąmoningais gestais ir pozomis“. Nežodinė kalba padeda tada, kai žodžiai neužtikrina tinkamo ir pakankamo verbalinės komunikacijos efekto. Galima daryti išvadą, kad pagrindinės priežastys, dėl kurių neverbalika susilaukia vis daugiau mokslininkų ir visuomenės dėmesio yra šios:

- a) neverbalinė komunikacija yra universalesnė. Net nemokėdamas kalbos arba negalėdamas kalbėti pasitelkęs kūno kalbą gali parodyti, kur skauda arba esi alkanas;
- b) neverbalinė kalba yra įtikinamesnė. Balsu kalbame, tačiau bendraujami visu kūnu;
- c) neverbalika patvirtina arba paneigia tai, ką komunikuojantys išsako kalba;
- d) kūno kalbą sunkiau paslėpti. Ji akivaizdžiai išduoda jausmus, emocijas ir jų kitimą bendraujant, parodo fiziologines reakcijas į susidariusią situaciją;
- e) suteikia informacijos apie pokalbio dalyvių emocinę būseną. Tai yra lengviausias būdas parodyti simpatiją, skausmą, nepasitenkinimą ar antipatiją vienas kitam;
- f) lemia pirmąjį įspūdį susitikus, lemia pasitikėjimą arba priešingai - sukelia nepasitikėjimo jausmą.

Apibendrinant, galima teigti, kad neverbalinė komunikacija yra informacijos arba pranešimo pasikeitimas tarp dviejų ar daugiau asmenų, naudojant gestus, veido išraiškas, akių kontaktą, erdvę ir atstumą, lytėjimą – viską išskyrus parašytą ar pasakytą žodį ir atspindi mūsų mintis ir vidinį nusiteikimą, minčių išraišką. Taigi galima išskirti 8 pagrindines neverbalikos charakteristikas (žr. 1 lentelę).

Nevartojami žodžiai	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikacija netariant žodžių ir jų neužrašant. Naudojami tik gestai, veido išraiškos, akių kontaktas, fizinis atstumas, lytėjimas, išvaizdos detalės.
Lemia kultūra	<ul style="list-style-type: none"> • Neverbalinės komunikacijos išmokstama vaikystėje iš tėvų. Vėliau augant tam tikroje visuomenėje, įsisavinami konkrečiai kultūrai būdingi neverbalikos elementai ar jų reikšmės.
Turi skirtingas reikšmes	<ul style="list-style-type: none"> • Neverbaliniai simboliai gali turėti kelias skirtingas reikšmes dėl tarpkultūrinių faktorių.
Neaiški ir netiksliai	<ul style="list-style-type: none"> • Neverbalinis bendravimas yra gana miglotas ir netikslus. Kadangi šiame komunikate nenaudojami žodžiai ar kalba, kurie išreiškia aiškią reikšmę gavėjui.
Gali nesutapti su verbalika	<ul style="list-style-type: none"> • Neverbalinis bendravimas yra taip giliai įsišaknijęs, toks nesąmoningas, kad pateikus žodinį pranešimą, galima tiesiogiai jam prieštarauti neverbaliniais ženklais.
Dažniausiai nesąmoningas	<ul style="list-style-type: none"> • Neverbalinis bendravimas yra nesąmoningas ta prasme, kad paprastai jis nėra planuojamas ar repetuojamas.
Atskleidžia jausmus ir požiūrį	<ul style="list-style-type: none"> • Veido išraiška, gestai, kūno judesiai, jūsų akių naudojimas - visa tai perduoda savo jausmus ir emocijas kitiems.
Neformalumas	<ul style="list-style-type: none"> • Neverbalinis bendravimas neatitinka jokių taisyklių, formalumų ar struktūros, kaip ir kitas bendravimas. Daugeliu atvejų žmonės nesąmoningai ir įprastai užsiima neverbaliniu bendravimu, judindami įvairias kūno dalis.

1 lent. Neverbalinės komunikacijos charakteristikos

Šaltinis: parengta autorės

1.1. Neverbalinės komunikacijos funkcijos

Neverbalinė komunikacija yra labai svarbi tinkamam tarpusavio bendravimui, tačiau tuo pačiu metu atlieka ir įvairias kitas funkcijas. Patterson (2017) pateikia neverbalinės komunikacijos funkcijų taksonomiją, apimančią: 1) informacijos pateikimą; (2) sąveikos reguliavimą; 3) intymumo išraišką, 4) įtakos darymą; ir (5) įspūdžio sukūrimą. Kasdieniniame gyvenime šios funkcijos naudojamos bendraujant su kitais asmenimis ir siekiant asmeninių tikslų. Todėl Patterson (2017) daro išvadą, kad neverbalinis bendravimas yra efektyvus ir pragmatiškas būdas valdyti asmens socialinę aplinką.

Tuo pačiu principu Beattie (2015) išskiria neverbalinės komunikacijos funkcijas, kurios išryškėja organizaciniame gyvenime. Šios funkcijos yra aktualios ir baigiamajame darbe aprašomam tyrimui.

Viena iš pagrindinių funkcijų yra atskleisti asmens požiūrį, asmenybę ar ketinimus (Eunson, 2012). Taip pat neverbalika atlieka statuso (dominavimo ar paklusnumo) komunikatoriaus funkciją, kad įtvirtintų ir išlaikytų socialinės hierarchijos santykius (Gaižutienė, 2016). Ši funkcija atskleidžia neverbalinės komunikacijos svarbą lyderystės atžvilgiu, nes ji lemia vertikaliąją (hierarchijos) dimensiją darbo vietoje.

Be to, neverbalika taip pat stiprina socialinį funkcionavimą (Goročovskis 2016). Grigas ir Juzėnienė (2015) tvirtina, kad asmenys linkę stebėti tuos, kurie demonstruoja savo galimybes, charizmą ir betarpiškumą. O tai galima išreikšti per neverbalinį bendravimą. Todėl charizmatiški lyderiai naudojami galimybe efektyviai bendrauti pasitelkdami kūno kalbą, nes charizmatiškas neverbalinis bendravimas gali efektyviai palaikyti ir sustiprinti tiesioginę žodinę kalbą ir jos poveikį.

Be to, kita svarbi neverbalinės komunikacijos funkcija yra emocijų raiška, apimanti įvairius socialinius aspektus (Grinevičiūtė 2011). Neverbalinė komunikacija daro įtaką žmonių emocinei būklei ir suteikia informacijos apie darbo vietoje tvyrančią atmosferą (Navaitis, 2016). Pavyzdžiui, jei vadovo veide matomi nuleisti antakiai ir jis demonstruoja uždara kūno padėtį – laiko sukryžiaavęs rankas priešais save, tai gali sukelti nerimą kolegoms, kad kažkas negerai. Robbins (2003) atliko neigiamų emocijų išraiškos neverbaline kalba tyrimą, kuris parodė, kad lyderystės efektyvumui reikšmingą neigiamą įtaką daro intensyvios neigiamų emocijų išraiškos.

Apibendrinant funkcijas, aprašytas Patterson (2017), galima teigti, kad neverbaliniu elgesiu asmenys perteikia prasmę, parodo savo statusą, emocijas ir net būdo savybes. Neverbalinės komunikacijos išraiškos taip pat gali turėti įtakos kitų asmenų suvokimui. O neverbaliniai pranešimai, kuriuos siunčiame ir gauname, teigiamai ir neigiamai veikia mūsų santykius ir gali padėti suartinti žmones ar juos atstumti.

1.2. Elementai ir jų dekodavimas

Vienas iš galimų neverbalinės komunikacijos tyrimų aspektų yra semiotika – ženklų ir jų veikimo būdų analizės mokslas. Jis tiria ženklų įvairovę, išraiškos būdus ir kuriamas reikšmes. Tokie ženklai yra skirstomi į sistemas ar kodus, kurie padeda nustatyti ženklų kaitą ir kanalus. Komunikacijos tyrėjas Ekman (2014) komunikaciją taip pat tapatina su ženklų ir kodų sistema. Tokie kodai yra perduodami skirtingais komunikacijos kanalais ir būdais bei atlieka socialinę ir komunikacinę funkciją. Pagal atliekamas funkcijas kodai gali būti skirstomi į prezentacinius ir reprezentacinius (Pease ir Pease, 2012). Pastarieji pasitarnauja kuriant tekstus, o jų pagrindas sudarytas iš ikonų ir simbolių. Kai tuo tarpu prezentacinių kodų pagrindą sudaro ženklai. Taigi galima

teigti, kad neverbalinė komunikacija reiškiamą naudojant prezentacinius kodus: gestus, akių judesius, balsines ypatybes. Viena iš pagrindinių prezentacinių kodų funkcijų yra perduoti informaciją apie kalbėtoją, jo pažiūras ar statusą.

Pastaraisiais dešimtmečiais atlikti tyrimai labiau orientuoti į neverbalinėmis priemonėmis išreiškiamus tarpusavio santykius ir individualias emocijas. Štai Ekman (2014) atlikto tyrimo metu nustatyta, kad veido išraiškos padeda atpažinti 7 universalias emocijas: laimę, liūdesį nuostabą, pyktį, pasišlykštėjimą, baimę ir panieką. Tačiau atlikus tyrimą pastebėta, kad tik maža dalis žmonių moka teisingai atpažinti kūno kalba perduodamas emocijas. Veido išraiškų ir emocijų sąsajų tyrimai atskleidė aktualią šių dienų neverbalinės komunikacijos problemą – siunčiamas signalas negarantuoja, kad žinutės gavėjas jį supras ar bent jau dekoduos teisingai.

Pasak McNair (2011) neverbalinės komunikacijos dekodavimas yra identiškas bet kuriam pranešimo interpretavimo procesui, kuris reiškia, kad žmonės stebi elgesį ir suteikia jam vienokią ar kitokią prasmę, tačiau norint teisingai atpažinti neverbalikos ženklus ir juos paaiškinti, reikia vadovautis dvejomis paprastomis taisyklėmis.

Pirmoji neverbalinio bendravimo dekodavimo taisyklė yra suvokti, kad neverbalinis žodynas neegzistuoja. Kadangi neverbalinė kalba yra dviprasmiškesnė nei verbalinė, reikia išmokti interpretuoti neverbalinės komunikacijos ženklus skirtingomis grupėmis ir skirtinguose kontekstuose. Kai kurie mokslininkai bandė kataloguoti neverbalinės komunikacijos elementus, kad galėtų sukurti į žodyną panašius vadovus, kuriuos žmonės galėtų naudoti neverbaliniams signalams interpretuoti. Nors tokiuose vadovuose gali būti pateikiama daugybė neverbalinio bendravimo taisyklių, tačiau jos visada yra susijusios kukultūriniu, socialiniu ir individualiu kontekstu, kuriame vyksta sąveika. Staiger, Cvetkovich ir Reynolds (2010) suskirstė elementus į tris grupes: 1) tylųjį bendravimą (kūno kalba); 2) vokalinį bendravimą (balso tonas, intonacija, greitis); 3) objektyvų bendravimą (aprranga, aksesuarai, spalvos, atstumas tarp kalbančiųjų, eisena ir sėdėjimo padėtis, laikas). Tuo tarpu Klofstad, Anderson ir Peters (2012) iš pradžių išskiria dvi pagrindines neverbalinio elgesio grupes: vokaliką ir nežodinius reiškinius. Vokalika apima balso kokybę, tipą, kirčius, intonaciją, artikuliaciją, pašalinius garsus tokius, kaip juokas ar kosulys. Antrajai grupei priskiriama kūno kalba, fizinės reakcijos (paraudimas, išbalimas ir pan.) bei išvaizda. Tokia klasifikacija parodo, kad balso savybės turi tokią pačią reikšmę kaip ir likusi kūno kalba, nes sąmoningai sunku arba neįmanoma kontroliuoti kai kurių balso savybių ir kartais jos pasikeičia sąmoningai. Vėliau Knapp (2014) pasiūlė 7 neverbalinio elgesio kategorijas. Pirmoji kategorija yra kinezika, paprastai vadinama kūno kalba, ir apimanti rankų, galvos, pėdų, kojų judesius, laikyseną, žvilgsnį ir veido išraiškas. Antroji kategorija yra parakalba, kuri apibrėžiama kaip su turiniu nesusijusi vokalika, ir apimanti balso aukštį, garsumą, intonaciją, mikčiojimą, pauzes, pertraukimus ir pasakytų žodžių skaičių. Trečia – fizinis kontaktas liečiant. Ketvirtoji kategorija – proksemika, susijusi su teritoriškumu ir kalbančiųjų atstumo

išlaikymu vienas nuo kito. Penktoji kategorija apima fizines žmonių savybes tokias, kaip odos spalva, kūno sudėjimas, kvapas, patrauklumas, papuošalai ir aksesuarai. Ir galiausiai, aplinkos veiksniai sudaro septintąją kategoriją. Knapp (2014) pateikta sistema pavaizduoja neverbalinės komunikacijos plotį ir mastą. Tačiau įdomu pažymėti, kad fizinės kalbančiojo savybės, aksesuarai ir aplinkos veiksniai negali būti vertinami, kaip akivaizdi neverbalinė išraiška. Tai labiau yra informacija apie kalbantįjį, kuri pateikiama neverbaliai. Naujausi neverbalinės komunikacijos tyrimai taip pat remiasi tais pačiais neverbalikos ženklais, tačiau naudojant kitus mokslinius terminus. Štai Hargie (2011) paraleliai klasifikacijai naudoja terminus: kinezika (kūno kalba), vokalika (balso ypatybės), haptika (lytėjimas), proksemika (supanti aplinka), Hargie (2011) taip pat teigia, kad chronemika (komunikacijos laikas ir jo suvokimas) taip pat yra svarbi detalė neverbalinės komunikacijos aiškinimui. Literatūroje egzistuoja daugybė pavyzdžių kaip mokslininkai išsamiai tiria šias kategorijas atskirai arba kartu grupėmis: MUMIN multimodalinės anotacijos schema (Allwood, Cerrato, Jokinen, Navarreta ir Paggio, 2007), kūno judesių ir pozos kodavimo sistema (Hargie, 2011) ir veido išraiškų kodavimo sistema (Ekman 2014). Tačiau baigiamajame darbe aprašomam tyrimui pasirinkta Turchet (2012) pasiūlyta neverbalinės komunikacijos klasifikacija ir sinergologijos teorija, teigianti, kad analizuojant ir apibendrinant pasirinkto objekto neverbalinę komunikaciją, būtina iširti ir atsižvelgti į visus jos elementus: periverbaliką (aplinkos faktorius), infraverbaliką (spalvų reikšmes), supraverbaliką (išvaizdą ir aksesuarus), paraverbaliką (balso variacijas ir kalbėjimo manierą) ir preverbaliką (kūno kalbą). Būtent šie elementai leidžia atlikti išsamų neverbalinės komunikacijos tyrimą.

Antroji neverbalinių ženklų dekodavimo taisyklė yra pripažinti, kad tam tikri analizuojami elementai yra susiję. Atskirų neverbalinių ženklų ir jų reikšmių tyrimai nėra veiksmingi. Norint geriau suprasti neverbalinių ženklų reikšmę, būtina į juos pažiūrėti kaip į progresyvius ir daugiasluoksnius. Pavyzdžiui, nėra pagrįsta susidaryto neigiamą nuomonę apie kalbantįjį, kuris sukryžiuoja kojas, uždeda sukryžiuotas rankas ant pilvo, smiliumi ir nykščiu atremia veidą (Pease ir Pease, 2012). Asmuo greičiausiai neatlieka visų minėtų signalų vienu metu. Vietoj to jis greičiausiai pradeda nuo vieno gesto, o sustiprėjus neigiamiems jausmams parodo daugiau ženklų. Jei pastebėsime, kad žmogus pradeda rodyti vieną po kitos sekančius panašius signalus, tik tada galime susidaryti nuomonę apie jo priešišką reakciją. Žinoma, neverbaliniai ženklai yra daugiasluoksniai ir jie gali prieštarauti vieni kitiems, tokiu atveju reikia vertinti kalbėjimo situaciją ir kontekstą.

1.3 Lyčių skirtumai neverbalinės komunikacijos aspektu

Visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime vyrai ir moterys nuo seno buvo formuojami ir traktuojami kaip skirtingų bendravimo tipų atstovai (Hayes, 2011). Iš esmės galima teigti, kad lyčių komunikacija yra komunikacija tarp dviejų skirtingų kultūrų – vyrų ir moterų. O jai išaiškinti

skiriamos biologinė, galios ir retorinė lyčių komunikacijos teorijos (Alexander, 2012). Galios komunikacijos teorija siejasi su vadovavimu, todėl yra svarbi apibrėžiant lyčių lyderystės reiškinių. Retorinė, dar kartais vadinama strateginė lyčių komunikacijos teorija, teigia, kad lyčių bendravimas priklauso nuo to, kaip asmuo supranta situaciją bei pritaiko turimas žinias, kurios formuoja jo elgesį. O biologiniai lyčių ypatumai yra įgimti bruožai, galintys nulemti elgesio bei komunikacijos skirtumus. Nors šiandieniniame pasaulyje vykstant globalizacijai, santykių, vaidmenų ir bendravimo esmė kinta ir vienodėja, pasak Crowder-Meyer (2013) tiek žodinis, tiek nežodinis bendravimas yra suvokiamas ir išreiškiamas skirtingai moterų ir vyrų. Nežodiniai skirtingų lyčių skirtumai visada išlieka ryškesni nei tokie skirtumai, kaip socialinis elgesys, asmenybė ar pažiūros.

Atrodo savaime suprantama, kad vyrai ir moterys linkę bendrauti skirtingais stiliais. Paprastai teigiama, kad moterys bendrauja netiesiogiai veikiamos emocinių jausmų, kurie gali atspindėti neapsisprendimą, netikrumą ir autoriteto trūkumą. Jų bendravimo stilius silpnesnis, tačiau jų komunikacija, gebėjimas įsijausti skatina ir sukuria atsaką bei atspindi jų poreikį užegzti ryšį. Tuo tarpu vyrai bendrauja tiesioginiu, glaustu ir instrumentiniu stiliumi. O jų šnekamosios kalbos stilius paprastai susijęs su nepriklausomybe (McDermott, Jones, 2020). Žymusis Hofstede (2011) vyriškumo – moteriškumo dimensijas nustatė pagal veiklos tikslų pobūdį. Moterims visose situacijose svarbesni socialiniai tikslai – geri santykiai, savitarpio supratimas ir pagalba, aplinka, o vyrai svarbesni vadinamiesji egotikslai – karjera ir pinigai.

Lyčių stereotipai taip pat vaidina svarbų vaidmenį vertinant lyčių komunikaciją (von Hippel, Wiryakusuma, Bowden ir Shochet, 2011). Kalbant apie vyrams priskiriamas savybės, pabrėžiamas veiklumas bei aktyvumas. Vyrai atkakliai siekia tikslo, yra linkę konkuruoti ir rizikuoti. Jie atrodo pasitikintys savimi, norintys pirmauti, tačiau gerai kontroliuoja savo emocines išraiškas. Moterims minėti bruožai priskiriami labai retai. Apie moteris teigiama, kad joms trūksta aktyvumo, jos yra neryžtingos, atsargesnės, laikosi elgesio normų. Tuo tarpu vyrai siekia lyderio pozicijų, spinduliuoja ambicingumu, valdingumu, realizmu, atsakomybe, objektyvumu, jėga ir protu. Moterys toje pačioje srityje suvokiamos kaip nuolankios, bejėgės, priklausomos, mažiau atsakingos, silpnos, joms trūksta objektyvumo. Moterys mažiau linkusios svarstyti ir išsakyti kritiką, tačiau turi puikią intuiciją. Manoma, kad moterys yra per daug emocionalios, pasiduoda stresui, yra plepios. Nors gerų savybių jos irgi turi daug: gudrumas, švelnumas, rūpestingumas, draugiškumas, jautrumas, mandagus elgesys.

Profesinėje srityje bene ryškiausi su moterimis susiję stereotipai yra šie: ji laikoma sekso objektu, mama ir vaiku (McDermott, Jones, 2020). Matydami moteryje mamą, žmonės tikisi, kad darbo aplinkoje ji bus švelni, rūpestinga ir išklausanti. Tokia aplinkinių nuomonė kartais sutrukdo moteriai kilti karjeros laiptais, nes ji suvokiama kaip mama arba patarnautoja. Šioje vietoje būtų galima išvystyti diskriminacijos užuomazgą, kurias dar labiau sustiprina įsitikinimas, kad tos moterys, kurios nori susilaukti vaikų yra laikomos neturinčiomis ambicijų ir neprofesionaliomis. Dėl to

moterys dažnai nepriimamos į darbą, nes turi vaikų, kuriems visada reikės dėmesio. Manoma, kad mamos negalės pilnai atsiduoti darbui, nes šeima joms visuomet išliks pirmoje vietoje. Todėl ieškant darbo jaunoms moterims dažnai užduodami klausimai: kada ir kiek planuojate turėti vaikų, kiek laiko planuotumėte praleisti motinystės atostogose, ar vaikai nepapenks darbo kokybei. Kitas stereotipas apie moteris – jos infantilios. Moteris suvokiama kaip mažiau brandi ir rimta nei vyras. Ji nėra pasiruošusi priimti svarbių sprendimų. Tačiau trapumo įspūdį sudaranti moters išvaizda neturėtų klaidinti, nes nuo išvaizdos visiškai nepriklauso žmogaus gebėjimas galvoti, spręsti ar kontroliuoti. Tačiau jei moteriai būdingos labiau vyriškomis laikomos savybės tokios, kaip veiklumas, atkaklumas, dominavimas, dažnai joms suteikiama geležinės ledi pravardė. Toks stereotipas gali neigiami paveikti moters reputaciją, įvaizdį bei santykius su kolegomis. Tikima, kad su geležine ledi yra daug sunkiau bendrauti, nors dažnai tai visiškai neatitinka realybės. Be stereotipų apie moteris, egzistuoja susidariusios išankstinės nuomonės ir apie vyrus: tvirtas, stiprus, kovotojas (McDermot, Jone, 2020). Tikima, kad vyras negali būti silpnas ir priklausomas nuo kitų. To labiausiai nesitikima iš lyderių. Susidariusi natūrali nuomonė, kad vyras turi būti agresyvus, kovojantis už save ir mokantis apginti savo nuomonę. Vyras niekada neaukoja karjeros dėl šeimos ir vaikų. Tačiau šis stereotipas pamažu keliauja užmarštin, nes vyrai vis dažniau noriai leidžia laiką su šeimomis ar net išeina tėvystės atostogų. Vienas ryškiausių vyrams taikomų stereotipų yra tai, kad būtent vyras turi išlaikyti šeimą ir būti jos maitintoju. Tačiau situacija pamažu keičiasi ir šiandien neretai moterys uždirba daugiau nei vyrai. Kai kurie egzistuojantys stereotipai keičiasi. Jeigu anksčiau vyro pozicija buvo demonstruoti stiprybę, aktyvumą, agresiją tai dabar vis labiau vertinamas protas, patraukli išvaizda ir valdingumas. Taigi daroma išvada, kad riba tarp vyriškumo ir moteriškumo palaipsniui blunka, mažėja stereotipų taikymas.

Mokslininkai, tyrinėjantys lyčių neverbalinę komunikaciją, yra vieningi, ryškiausi vyrų ir moterų neverbaliniai skirtumai išryškėja: kinezikoje, haptikoje, okulektikoje ir proksemikoje.

Kinezika. Veido išraiška bei šypsena užtikrina grįžtamąjį ryšį su kalbėtoju, išreiškia emocijas, atsakomybę, susidomėjimą, išgąstį ir pyktį. Šypsena yra viena iš specifinių veido išraiškų. Daugiau besišypsantiems žmonėms dažniau priskiriamos teigiamos savybės. Moterys fiziologiškai turi išraiškingesnę veidą, nei vyrai, kurie veidu savo emocijų neišreiškia. Moterims šypsena yra viena iš bendravimo priemonių, nes jos dažnai į šypseną atsako šypsena. Be to besišypsančios moterys atrodo patraukliau, o vyrams šypsena nesuteikia papildomo žavesio. Kalbant apie gestus, moterys mažiau gestikuliuoja rankomis nei vyrai. Nustatyta, kad moterys atlieka mažiau rankų judesių bendraudamos su kitomis moterimis ir daugiau - su vyrais. Jos linkusios žaisti plaukais ar drabužiais, dažniau laiko rankas ant kelių ir tapšnoja rankomis dažniau nei vyrai. O vyrams būdinga slėpti tai, ką jaučia. Jie mieliau renkasi kalbėjimą be šypsenos. Tyrinėtojai teigia, kad kūno poza suteikia vertingos informacijos apie ryšį tarp komunikuojančių žmonių. Vyrų laikysena ir poza yra glaudžiai susijusi su

jų erdvės pojūčiu ir elgesiu. O vyrų rankų judesių skaičius nekinta nepriklausomai nuo to, su kokios lyties asmenimis jie bendrauja. Pastarieji linkę atlikti plačius rankų mostus, ištiesia ar mankština jas, rankų pagalba atsikelia nuo kėdės dažniau nei moterys.

Haptika. Kaip jau minėta, moterys nevensia liesti savo plaukų ir drabužių, tačiau kitus liečia rečiau nei vyrai, bet labai vertina tokį gestą. Jos aiškiai skiria šiltą elgesį reiškiantį lytėjimą nuo lytėjimo, turinčio seksualinių motyvų. Joms kito žmogaus lietimasis parodo artimą ryšį, jausmus ir šilumą. Iš esmės moterys pačios yra dažniau liečiamos ir dažniausiai tai daro vyrai. Tuo tarpu vyrams lytėjimas yra instrumentinis elgesys, kurio priežasčių ar skirtingų rūšių jie neatskiria.

Okulektika. Žvilgsnio bei akių kontakto tyrimai rodo, kad kalbėdamos moterys kontaktuoja akimis daugiau nei vyrai (MvDermott, Jones, 2020). Jos siekia abipusio akių kontakto, rodo susidomėjimą tačiau įdėmiai nespokso. Taip pat moteriškosios lyties atstovės linkusios greičiau nutraukti akių kontaktą, Tuo tarpu vyrai vengia akių kontakto, tačiau žiūri įdėmiai rodydami savo jėgą, susidomėjimą ir statusą, tačiau rečiau nutraukia akių kontaktą.

Proksemika. Teigiama, kad moterims reikia mažesnės erdvės, tačiau tai labai priklauso nuo aplinkos ir situacijos (Pease, 2014). Bendraudamos jos priartėja prie pašnekovo ir teikia pirmenybę bendravimui greta. Joms reikia mažiau asmeninės teritorijos. Tyrimais patvirtinta, kad labiau savimi pasitikinčios moterys nevensia itin mažo atstumo nuo kalbančiojo priešingai nei vyrai. Jiems reikia daugiau ir didesnės asmeninės erdvės. Jie stengiasi išlaikyti didesnę atstumą. Vyrams erdvė reikalinga sukurti atsipalaidavusio asmens pozą, kurią sustiprina plačiai pražergtos kojos, ant krūtinės sukryžiuotos rankos ir suglebusi laikysena. Moterų erdvės suvokimas taip pat atsispindi ir jų kūno kalboje - jos stengiasi sėdėti glausčiau, vaikšto labiau pasitempusios.

Abi lytys turi vienodas galimybes vystyti savo neverbalinę komunikaciją, bet naudoja ją skirtingai, kadangi vyrai ir moterys sutelkia dėmesį į skirtingus nežodinio bendravimo aspektus. Moterys nežodinį bendravimą naudoja asmeniniams ryšiams sukurti ir palaikyti, tuo tarpu vyrų bendravimas atitinka su dominavimu ir jėga susijusį elgesį. Taigi nors vyrų ir moterų neverbalika skiriasi, svarbiausia, kad komunikuodami tarpusavyje vyrai ir moterys suprastų vieni kitus tinkamai, mokėtų susitarti, rasti kompromisą ir problemos sprendimą.

1.4. Neverbalika kaip politinės komunikacijos ir įvaizdžio formavimo dalis

Iš esmės, neverbalinė komunikacija gali būti tiriama skirtingais aspektais. Ji yra daugiadisciplininė ir kelia susidomėjimą įvairių sričių mokslininkams. Be komunikacijos, psichologijos ir kalbotyros, tai tampa įdomiu tyrinėjimo objektu medicinos, sociologijos, antropologijos, etologijos ir teisės srityse. Randama nemažai tyrimų apie neverbalinių komunikacijos priemonių naudojimą politikos sferoje. Nikitinaitė (2013) atliko tyrimą apie tai, kokį vaidmenį suaugusiųjų auditorijos valdyme užima neverbalinė komunikacija. Rezultatai parodė, kad ji –

neatsitiktinai reikšminga, kadangi šio proceso metu didelę įtaką turi rankų judesiai, stovėseną, balsas ir jo tembras, apranga ir netgi aplinka. Dažnai klausantieji pranešimo sąmoningai nesuvokia, tačiau jų protas fiksuoja pranešėjo pateiktų elementų visumą.

Tuo tarpu Demir (2011) savo straipsnyje siekia pavyzdžiais paaiškinti, kaip politikai naudoja neverbalinės komunikacijos elementus vietos, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu, kadangi visuomenė, vertindama politinius lyderius, vertina visai kitą informaciją, nei politinį diskursą. Šią informaciją paprastai suteikia neverbalinis bendravimas – kiekvienas simbolis, apsirengimo stilius, papuošalai, aksesuarai, stovėseną, gestai. Be to, neverbaline komunikacija sukurtas įvaizdis yra įgūdžių, kuriuos turėtų išsiugdyti politiniai lyderiai, visuma, kuri šiandien kuriama pasitelkiant profesionalų pagalbą.

Šiuo metu gyvename laikmečiu, kada juntamas informacijos perteklius, o technologijų pagalba galima sukurti neįtikėtinus dalykus, todėl vaizdas tampa dar svarbesne pagalbos priemone, padedančia visuomenei priimti tam tikrą sprendimą ar susikurti nuomonę svarbių politinių įvykių metu. Naujųjų laikų politikai žino, koks svarbus yra įvaizdis, nori, kad tas įvaizdis būtų nepriekaištingas ir gerai įsimenamas, todėl naudoja įvairias priemones populiarumui užtikrinti. Politikai bando susikurti tobulą išvaizdą ir pademonstruoti visuomenės palankiai vertinamas charakterio savybes. Siekdami įtikinamo rezultato politikai naudoja ne tik lingvistines, bet ir vaizdo bei garso priemones. Ypatingai didelis dėmesys vis dažniau skiriamas kūno kalbai, gestams ir pasirenkamiems simboliams. Neverbalika tampa itin svarbiu verbalinės kalbos pagrindimo elementu. Politikos veikėjo įvaizdis - tai jo politinių idėjų, interesų, prioritetų ir asmeninių savybių apibendrinimas, o tuo pačiu ir rinkėjų keliamų lūkesčių bei nuostatų įkūnijimas. Politiko įvaizdžio kūrimo metu vadovaujasi nuostata, kad reikšminga yra ne tai, kas yra iš tiesų, o tai, kas ir kaip pateikiama.

Petrauskė (2013) pritaria, kad svarbiausias politinės komunikacijos bruožas yra patrauklumas – kitaip tariant politinio subjekto savęs pateikimas visuomenei ir elektoratui. Tam dažniausiai daug įtakos ir svorio turi ne tik turinys, idėjos ar išskirtinės ideologijos, bet ir išvaizda, iškalba, reikšmingi lingvistiniai elementai. O kai neverbalinės komunikacijos elementai kartu su siunčiama žinia ir asmeninės savybės skiriasi, neįmanoma įtikinti tikslinės auditorijos. Demir (2011) teigia, kad viena iš pagrindinių tyrimų sričių turėtų būti tokių socialinių veiksnių (amžius, rasė, lytis ir išsilavinimas) lyginimas su politiniu elgesiu. Šie veiksniai parodo, kad asmenų patirtis skiriasi, taigi jie parodo ir politinio elgesio skirtumus. Kiekvienas kintamasis turėtų būti keičiamas ir matuojamas naujas poveikis. Taigi tai, kaip politiniai lyderiai naudoja neverbalinius komunikacijos elementus ir jų poveikį visuomenei, taip pat yra svarbus tyrimo kintamasis. Jis turi būti iširtas ir paaiškintas, nes yra svarbus veiksnys apibrėžiant politinių lyderių ir jų šalių įvaizdžius bei tarptautinius santykius.

Neverbalikos tyrėjas Ekman (2014) teigia, kad politikos kontekste labai svarbų vaidmenį atlieka kūno judesiai ir gestai. Pasak jo tai yra išraiškingiausia ir daugiausiai apie žmogų pasakanti

neverbalinių elementų grupė. Todėl jis išskyrė penkias pagrindines kūno kalbos elementų kategorijas, kurios padeda geriau iširti politikų neverbalinį elgesį. Pirmajai kategorijai priskiriamos emblemos, kurios apima įvairius sutartinius ženklus, kuriuos galima tiesiogiai suprasti, nes jie turi savo žodinių atitikmenį. Pavyzdžiui toks gestas kaip „gerai“ (ang. „Okay“). Emblemų grupei priskiriami gestai dažniausiai vartojami kai iškyla trukdžių verbalinei komunikacijai (pavyzdžiui kai bendraujantys asmenys negirdi vienas kito dėl aplinkos triukšmo) arba norima ją pajvairinti. Taip pat emblemos dažnai naudojamos narų po vandeniu arba sporto žaidimų teisėjų. Antroji kategorija – iliustratoriai, padedantys suprasti neverbalinę komunikaciją per kūno judesius, kurie sustiprina ir iliustruoja tai, kas buvo pasakyta žodžiu. Šio tipo gestais akcentuojamas žodis ar pabrėžiama frazė. Poveikio raiška – trečioji kategorija. Iš esmės tai grupei galima priskirti įvairias veido išraiškas, kuriomis siekiam pakartoti, papildyti ar paprieštarauti išsakytoms mintims. Ketvirtoji kategorija – regulatoriai, kurie padeda reguliuoti dviejų ar daugiau komunikuojančių asmenų kalbėjimą ir klausimą. Dažniausiai tokiais judesiais galima laikyti galvos linkėjimus ar akių judesius, padrašinančius kalbėtoją tęsti toliau, prašančius pakartoti ar paskubėti. Paskutiniajai kategorijai priskiriami adapteriai – sunkiausiai apibūdinami ir kontroliuojami kūno judesiai. Dažniausia tai yra nekoduojami kūno judesių fragmentai tokie, kaip nerimastingi kojų ar rankų judesiai, išreiškiantys norą nutraukti komunikaciją. Šiuos judesius paprastai paskatina žodiniai elementai, sudarantys situacijas, kuriose asmuo nenori dalyvauti.

Taigi pirminis susipažinimas su politikos lyderiais įvyksta būtent per vizualinį vaizdą. O šis gali suformuoti politiko įvaizdį visuomenės akyse. Atsižvelgęs į šiuos vizualinius šaltinius elektoratas susidaro pirmąjį įspūdį apie politiką, jo asmenybę ir netgi priima sprendimą, ar už jį balsuos rinkimų metu. Todėl politikų įvaizdžio kūrėjai dažniausiai didelę dėmesį telkia politikų charizmai, išvaizdai, visuomeniškumui ir jaunystei.

Toliau šiame baigiamajame darbe dėmesys bus kreipiamas į trijų dabartinių Baltijos valstybių prezidentų Gitano Nausėdos, Egils Levits ir Kersti Kaljulaid įvaizdį konstruojančius neverbalinius elementus. Tokį atvejo pasirinkimą tyrimui lėmė tai, kad dauguma neverbalikos tyrimų yra skiriama didžiųjų pasaulio valstybių vadovams ir politikams. Ypatingas dėmesys telkiamas amerikanizacijos procesui, visiems pokyčiams ir tendencijoms, kylančioms politinėje komunikacijoje JAV, kurios, manoma, greitai plinta ir yra naudojamos kitose demokratinėse valstybėse. Tačiau Mitkus (2012) tvirtina, kad galima panaudoti tik tuos užsienio mokslininkų atliktus tyrimus, kurie susiję su veido išraiškomis, nes kiti neverbalikos elementai priklauso nuo kultūrinių faktorių, todėl siekiant tikslaus pritaikymo, reikia atlikti tyrimus su kitų kultūrų atsotvais. Dėl šių priežasčių pasirinkta įvertinti ir iširti, kaip neverbalinė komunikacija naudojama palyginus mažų Baltijos valstybių prezidentų įvaizdžio formavime.

2. LYGINAMASIS G.NAUSĖDOS, E.LEVITS IR K.KALJULAIID NEVERBALINĖS KOMUNIKACIJOS TYRIMAS

Šioje darbo dalyje bus pristatomi Lietuvos, Latvijos ir Estijos prezidentų įvaizdžio formavimo neverbalinėmis priemonėmis tyrimas ir jo rezultatai. Tyrimui G.Nausėda E.Levits ir K.Kaljulaid buvo pasirinkti ne atsitiktinai, o atsižvelgiant į tai, kad visi trys yra naujokai didžiojoje politikos scenoje ir eina pirmąją kadenciją, kaip valstybių vadovai. Be to visi trys atstovauja vienam Baltijos šalių regionui. Šiame skyriuje pirmiausia išsamiai aprašoma atlikto tyrimo metodologija. Toliau dėmesys sutelkiamas į konkrečių neverbalinės komunikacijos elementų tyrimo kiekybės ir turinio rezultatus.

2.1. Tyrimo metodologija

Šio darbo empirinis tyrimas atliekamas naudojanti du skirtingus tyrimo metodus: kokybinį ir kiekybinį.

Pirmiausia, siekiant ištirti, kokias neverbalinės komunikacijos formas savo įvaizdžio formavimui naudoja prezidentai ir įvertinti vizualiomis priemonėmis perduodamą informaciją, buvo pasirinkta kokybinė tyrimo strategija. Kokybinis tyrimas pasirinktas dėl savo tinkamumo šiam atvejui. Tyrime yra daug kintamųjų - neverbalinės komunikacijos elementų, kuriuos tokia technika leidžia susisteminti pagal jų reprezentatyvumą elgesio ir konteksto atžvilgiu bei palyginti, kiek jų vartoseną lemia politinio protokolo laikymasis ar lyčių skirtumai. Kokybinei turinio analizei atsitiktine tvarka buvo pasirinkti 45 vaizdo įrašai (Priedas Nr. 1) nuo 2016 m. spalio 10 d., kada K.Kaljulaid pradėjo eiti Estijos prezidentės pareigas (iš trijų tyrimui pasirinktų prezidentų, jos kadencija prasidėjo anksčiausiai), iki 2021 m. kovo 10 d., kurių bendra trukmė yra apie 15 valandų, ir kurie prieinami viešai interneto svetainėje www.youtube.com. Juose užfiksuoti ryškūs įvykiai prezidentų darbotvarkėse: tarptautiniai vizitai, susitikimai, interviu, laidos, spaudos konferencijos, sulaukę didelio auditorijos ir žiniasklaidos dėmesio. Svarbu paminėti, kad visų renginių, kuriuose prezidentai dalyvauja, detalės (temos, klausimai, dalyviai, vieta ir laikas) yra iš anksto suderintos, o patys renginiai yra ribojami protokolo. Nepaisant to, tyrimui yra naudinga, kad asmenys yra veikiami emocijų, kurias ne visada geba iki galo kontroliuoti. Tiesioginių įvykių metu padarytų klaidų ir parodytų emocijų nuslėpti neįmanoma. Taigi analizuojant pasirinktus vaizdo įrašus galima stebėti natūralų ir iš susidariusios situacijos kylantį spontanišką elgesį, kuris gali prisidėti prie lyderystės gebėjimų demonstravimo bei siekio būti patraukliu ir mėgstamu politiku. Būtent lyderio charizma ir emocinis turinys turi didelės įtakos visuomenės ir rinkėjų vertinimui.

Kadangi pagal komunikacijos sinergologijos teoriją neverbalinė komunikacija apima penkių kategorijų visumą: periverbalika, infraverbalika, supraverbalika, paraverbalika ir preverbalika

(Turchet, 2012), tyrimui buvo pasirinkti šioms sritims priskiriami neverbalinės komunikacijos elementai:

- Aplinkos faktoriai (periverbalika)
- Ženkilai, spalvos, formos ir išvaizda (infraverbalika ir superverbalika)
- Kalbėjimo maniera (paraverbalika)
- Kūno judesiai (preverbalika)

Būtent šie neverbalinės komunikacijos elementai yra pagrindinės prezidentų įvaizdžio formavimo dedamosios dalys, kurių buvo ieškoma visuose vaizdo įrašuose.

Tirtų vaizdo įrašų peržiūrų metu buvo stebimi, fiksuojami ir skaičiuojami bet kokie nauji ar pasikartojantys neverbalinės komunikacijos elementai. Dėmesys skiriamas aplinkos faktoriams, erdvės ir laiko motyvams, stengiantis atrasti reikšmingų ženklų ir spalvų. Fizinių asmens charakteristikų atžvilgiu, dėmesys kreipiamas į prezidentų aprangą ir aksesuarus. O analizuojant vokaliką, atsižvelgiama į balso tembrą, toną, kalbėjimo greitį ir kalboje daromas pauzes. Atliekant kūno judesių analizę, pirmiausia kiekybiškai įvertinamas trijų prezidentų dažniausiai atliekamų judesių santykis ir atskirai palyginamas kiekvieno politiko kūno kalbos ekspresyvumas. Galiausiai pastebėjus tendencijas, aptariami rankų gestai ir jų reikšmė oficialių ir mažiau oficialių susitikimų metu, akių žvilgsniai ir kontaktas su pašnekovu bei auditorija, kojų padėtis stovint ar sėdint.

Atskirai kūno judesių tyrimui atlikti buvo sudaryta kūno kalbos elementų ir jų reikšmių lentelė (Priedas Nr. 2) pagal Allan ir Barbara Pease knygą „The Definitive Book of Body Language“ (2012). Joje susisteminta ir išaiškinta 115 universalių rankų, kojų, galvos, akių, lūpų judesių, sėdėjimo ir stovėjimo pozų, kuriomis remiantis atliktas trijų prezidentų kūno kalbos tyrimas. Atsižvelgiant į tyrimo objektą, lentelėje pateikiami ir susisteminti tik tyrimui tinkami elementai, neįtraukiant papildomų atributų (cigarečių, lazdu, rankinių ir pan.) bei sėdėjimo prie stalo ypatumų, kadangi protokoliniuose renginiuose, kuriuose dalyvauja prezidentai sėdėjimo prie stalo schema būna iš anksto suplanuota. Tyrimo rezultatai taip pat nėra vertinami tarpkultūrinės komunikacijos lygmeniu, nes dėmesys telkiamas į universalią kūno kalbą. Be to, pagal Hofstede (1998) kultūros dimensijų teoriją Lietuva, Latvija ir Estija yra labai panašios, tam pačiam regionui priklausančios šalys. Todėl tikėtina, kad tarpkultūrinių elementų skirtumai nėra stipriai išreikšti.

2.2. Prezidentų G.Nausėdos, E.Levits ir K.Kaljulaid neverbalinės komunikacijos tyrimo rezultatai

Visi vaizdo įrašų peržiūrų metu gauti duomenys - neverbalinės komunikacijos elementai – buvo susisteminti pagal Turchet (2012) pateiktą sinergologijos teoriją ir sugrupuoti į 5 sritis:

periverbalika, infraverbalika ir supriverbalika, paraverbalika, preverbalika. Kiekviena nežodinė komunikaciją apimanti grupė aptariama atskirai įvertinus vaizdo įrašuose pastebėtas tendencijas. Kadangi preverbaliką sudaro daug skirtingų kūno dalių atliekamų judesių, tikslinga juos įvertinti kiekybiškai ir nustatyti dažniausiai pasikartojančius judesius. Visi pasikartojantys kūno judesiai interpretuojami pagal sudarytą kūno kalbos elementų lentelę (Priedas Nr. 2).

2.2.1. Periverbalika

Vertinant aplinkos faktorius, atstumas tarp komunikacijos proceso dalyvių dažnai siunčia nemažą informacijos kiekį apie komunikuojančių asmenų tarpusavio santykius. Trijų prezidentų neverbalinės komunikacijos analizės metu tirta, kokių atstumu nuo kitų žmonių dažniausiai bendrauja pasirinkti politikos lyderiai ir kokius ženklus siunčia jų išlaikoma distancija.

Tyrimo medžiaga rodo, kad spaudos konferencijų metu visi trys politikos lyderiai išlaiko viešąją erdvę – 366 cm arba daugiau – sėdi ir stovi pagal iš anksto parengtą planą. Formalių susitikimų ir posėdžių metu prezidentai su kitais dalyviais dalinasi socialine erdve, kuri siekia 122-366 cm. O asmeninės erdvės ribų peržengimo atvejų fiksuota tik keli, kadangi tokia erdve dalinamasi tik su artimais žmonėmis, mažiau dalykinėje aplinkoje.

Atliktas tyrimas rodo, kad iš visų Baltijos šalių prezidentų G.Nausėda ir E.Levits stengiasi išlaikyti didesnę atstumą nuo kitų žmonių nei Estijos prezidentė. Tai patvirtina, kad Lietuvos ir Latvijos prezidentai yra santūrūs, uždari žmonės, kuriems pirmiausia reikia įsitikinti, kad gali pasitikėti žmonėmis, o tik tada išreiškia jiems artimumą ir tampa atviresni (žr. 1 pav.).

1 pav. Lietuvos ir Latvijos prezidentų erdvės išlaikymas

Tuo tarpu K.Kaljulaid laikosi mažo atstumo tarp kitų asmenų renginiuose, susitikimuose ar ceremonijose (žr. 2 pav.). Tyrime fiksuojami 4 atvejai, kada ji pokalbio metu palinksta prie pašnekovo taip įsibraudama į jo asmeninę erdvę. Toks prezidentės elgesys rodo jos bendrumo ir vieningumo siekį bei norą neatsiriboti nuo kitų žmonių, kartu spręsti bendrus klausimus.

2 pav. K.Kaljulaid atstumo išlaikymas

2.3.2. Infraverbalika ir supraverbalika

Komunikacijos mokslas teigia, kad komunikacijos proceso metu giliausią įspūdį bendraujantieji vienas apie kitą susidaro per pačias pirmąsias kontakto sekundes ir per šį laiką spėja susikurti savo nuomonę: „simpatiškas“ ar „nesimpatiškas“. Taigi išvaizda: fiziniai duomenys, apranga, aksesuarai ir spalvos atlieka svarbų vaidmenį asmens įvaizdžio formavime. Remiantis naujausiais tyrimais įrodyta, kad beveik 85% žmonių priima tam tikrus sprendimus vien dėl spalvų. Spalvos sukelia ilgalaikes asociacijas ir tam tikras emocijas, todėl atsakingai parinkti spalvų deriniai gali ženkliai prisidėti prie asmeninės ir profesinės sėkmės.

Atsižvelgiant į tai, kad politikų aprangos kodą ir elgesį riboja protokolas, vis dėlto tyrimo metu buvo vertinta, kokios spalvos vyrauja politikos lyderių aprangoje ir kokią žinutę savo apranga prezidentai siunčia visuomenei.

Gitanas Nausėda

Ištyrus 15 vaizdo įrašų, kuriuose matomas LR prezidentas, rinkinį, nustatyta, kad G.Nausėdos apranga nėra išskirtinė ar koduojanti aiškią žinutę visuomenei.

Pagal protokolą oficialių susitikimų metu jis dėvi juodą, rečiau tamsiai mėlyną klasikinių kostiumą, ir baltus marškinius. Sąsajų tarp susitikimų pobūdžio ir kaklaraiščių spalvų neaptikta (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų komplektas A, G.Nausėdos oficialių susitikimų momentai). Kaklaraištis

tampa svarbiausiu ir ryškiausiu jo garderobo akcentu. Prezidentas visada renkasi tamsiai pilko, mėlyno ar raudono atspalvio smulkiais baltais raštais margintus kaklaraiščius. Mėlyni kaklaraiščiai yra tapę klasikiniu pasirinkimu ir asocijuojasi su profesionalumu. Jie yra plačiai paplitę tarptautinėje politikos aplinkoje – tarsi tapę pasauline galios spalva. Mėlyna spalva aplinkiniams kelia pasitikėjimą, o ir pačiam kaklaraiščio savininkui suteikia pasitikėjimo. G.Nausėda, kaip ir daugelis pasaulio politikų, dažnai dėvi tamsiai raudonų atspalvių kaklaraiščius. Raudona – tai galios spalva, padedanti stiprinti pasitikėjimą. G.Nausėda mieliau renkasi raštuotus kaklaraiščius – tai kiek subtilesnis būdas išreikšti galią. Mažais žirneliais marginti kaklaraiščiai rodo, kad prezidentas yra uždaras ir tylus žmogus. Kitokie mažų figūrų ornamentai atskleidžia prezidento santūrumą ir patikimumą. Jis yra svetingas, turi subtilų humoro jausmą ir nemažą vaizduotę, tačiau jokių būdu nepraranda savikontrolės, todėl vargu ar kas nors iš jo kada nors girdėjo nemandagų žodį. Pastebima, kad G.Nausėda dažnai ryši ir stambiomis juostomis margintą kaklaraištį, kurį dažniausiai renkasi santūrus, vidutinio amžiaus pedantai. Be vestuvinio žiedo – šeimos ir ištikimybės simbolio, prezidento aprangoje nepastebima jokių kitokių aksesuarų.

Neoficialių renginių metu (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų komplektas B, G.Nausėdos neoficialių renginių momentai) LR prezidento aprangos stilius išlieka nepakitęs, lyginant su oficialiais vizitais. Prezidentas lieka ištikimas klasikai ir renkasi tamsų kostiumą bei baltus marškinius. Tiesa, fiksuojama atvejų, kai G.Nausėda neriši kaklaraiščio, prisiseiga viršutinę marškinių sagą, tačiau įsideda baltą nosinaitę į švarko viršutinę kišenę, taip išlaikydamas profesionalią išvaizdą. Politikos sferoje, įvaizdis daro nemažą įtaką veiklos rezultatams, todėl nuoseklumo pojūtis yra labai svarbus ir skatina pasitikėjimą.

Egils Levits

Tyrimo metu lyginant visų trijų prezidentų aprangą, mažiausiai „spalvingas“ yra Latvijos respublikos prezidentas Egils Levits. Ištyrus 15 vaizdo įrašų rinkinį (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų komplektas C, E.Levits oficialių susitikimų momentai), pastebėta, kad jo dalykinės aprangos pagrindą sudaro klasikinis juodas arba tamsiai pilkas kostiumas, visada balti marškiniai ir nevienodo intensyvumo mėlyno atspalvio kaklaraištis (labiausiai dominuoja tamsiai mėlyna). Mėlyna laikoma išminties ir optimizmo simboliu. Galima teigti, kad kaip asmenybė E.Levits yra santūrus, nelinkęs atvirauti, bet pasižymintis geru humoro jausmu. Tai unikalaus mastymo, nepasiduodantis daugumos nuomonei žmogus. Profesinėje srityje tamsiai mėlyna spalva simbolizuoja autoritetą, užsibrėžtų tikslų siekimą ir yra siejama su profesionalumu, žadina žmonių pasitikėjimą bei saugumo jausmą. Politikoje konservatyvia laikoma mėlyna spalva yra tarsi priešprieša anarchistinei juodai arba socialistinei raudonai. Įstrižų juostų raštas sukuria ramaus žmogaus išvaizdą. Juostelės yra tarsi simbolis, nurodantis kelią, iš kurio jokių būdu negalima nuklysti. Tokie žmonės paprastai yra labai užsiėmę,

mažai laiko skiria šeimai, tačiau patikimi, ištikimi ir rūpestingi. Dryžuotą kaklaraištį dažniausiai renkasi solidūs, savimi pasitikintys vidutinio amžiaus vyrai, tvarkos mėgėjai. Kalbant apie aksesuarus, prezidentas nevensia puošti bevardžių pirštų žiedais. Vestuvinis žiedas buvo mūvimas visuose vaizdo įrašuose, o tai rodo stabilumą ir šeimos vertybių aukštinimą. Taip pat visuose tirtuose įrašuose prezidentas segi kaklaraiščio segtuką, o švarko atlake turi baltą nosinaitę, kurie rodo, kad subjektas priklauso aukštesnei socialinei klasei ir gali tuo pačiu sumažinti tapatumą su vidurinėsios klasės šalies gyventojais.

Mažiau oficialių renginių metu (pvz. kultūros renginiai, televizijos laidos ir pan.) (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų komplektas D, E. Levits neoficialių renginių momentai) E. Levits apranga nesiskiria nuo oficialių susitikimų aprangos stiliaus. Vienintelis skirtumas – Latvijos prezidentas atsisako kaklaraiščio ir paisydamas protokolo leidžia sau neužsisiegti viršutinės marškinių sagos. Galima daryti išvadą, kad laisvalaikis ir klasika gali derėti tarpusavyje. Prezidentas išlaiko paprastą klasikinę siluetą ir lieka ištikimas konservatyviai elegancijai. O subtiliai pabrėždamas profesionalią išvaizdą, užsitikrina sėkmę bet kokioje situacijoje.

Kersti Kaljulaid

Atsitiktine tvarka peržiūrėjus 14 vaizdo įrašų, kuriuose užfiksuoti K. Kaljulaid vizitai ir susitikimai, iširta Estijos prezidentės apranga, aksesuarai ir dominuojančios spalvos. Pastebėta, kad dalykiniams susitikimams prezidentė rengiasi itin spalvingai (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų komplektas E, K. Kaljulaid oficialių susitikimų momentai). Moters garderobe vyrauja skirtingų spalvų paletė: balta, raudona, violetinė, žalia, žydra ir geltona. Balta simbolizuoja paprastumą ir teisingumą. Baltą spalvą dėvintys žmonės dažniausiai pasižymi jautrumu, jausmingumu, atvirumu, yra drąsūs ir savimi pasitikintys. Raudona spalva sukuria situaciją mokančios suvaldyti asmenybės įvaizdį. O violetinė spalva asocijuojasi su išmintimi ir patikimumu. Ši spalva taip pat reiškia stiprią intenciją ir atsparumą pašaliniam išorės veiksmams. Žalia ir žydra turi raminantį poveikį ir padeda sutramdyti kylančias neigiamas emocijas. O geltoni atspalviai būdingi susikaupusiai asmenybei, šiuo atveju susidaro įspūdis, kad politikos lyderė moka prisitaikyti prie aplinkos. Remiantis aprangoje dominuojančiomis spalvomis K. Kaljulaid sudaro ryškios, energingos pavasario tipo moters įvaizdį.

Tyrimo metu nustatyta, kad Estijos prezidentė savo aprangą apgalvoja prieš kiekvieną tarptautinį vizitą ir spalvas parenka, pagal lankomos šalies heraldikoje vyraujančius atspalvius arba vizitų pobūdį. Susitikimų su LR prezidentu metu, politikė dėvi geltonos ir žalios spalvos sukneles, kurių atspalviai sutampa su Lietuvos valstybės vėliavos spalvomis. Lankydamosi Latvijoje, K. Kaljulaid renkasi raudoną suknelę, violetinį palatą ir baltą šaliką, kas primena Latvijos valstybės

vėliavos spalvas. O JT Generalinės asamblėjos 74-ojo susirinkimo metu vilkėjo mėlyną suknelę su balto žemėlapiu motyvu priekyje, ką būtų galima tapatinti su Jungtinių Tautų oficialiu simboliu.

Verta pastebėti, kad prezidentė dalykiniuose susitikimuose niekada nemūvi kelnų ir mieliau renkasi neįmantraus, dažniausiai tiesaus kirpimo klasikinio stiliaus sukneles, kurių ilgis yra žemiau kelių, kaip to reikalauja protokolas. Moteris prie drabužių derina labai minimalius papuošalus – smulkius, kuklius auskarus ir vestuvinį žiedą. Moters šukuosena, kuri yra laikoma matomiausiu aksesuaru – neįmantri, paprasto trumpo kirpimo. Nors prieš kelis metus ji buvo pakeista iš pečių ilgio šukuosenos į trumpą berniukišką kirpimą, prezidentė lieka ištikima daug priežiūros nereikalaujančiam įvaizdžiui. K.Kaljulaid makiažas atrodo natūraliai ir minimaliai paryškina moters bruožus, o rankos visada skrupulingai prižiūrėtos. Nagai dažniausiai lakuojami neutralių arba natūralių spalvų nagų laku. Tokia profesionali, tvarkinga, bet neiššaukianti išvaizda kuria autoritetingos, solidžios ir patikimos moters įvaizdį.

Neoficialiems susitikimams Estijos prezidentė renkasi nuo situacijos priklausantį stilių, tačiau rengiasi skirtingai nei oficialių renginių metu ir nustebina sportinio stiliaus pasirinkimu. Iš nuotraukų matyti (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų komplektas F, K.Kaljulaid neoficialių renginių momentai), kad K.Kaljulaid klasikinę paltą iškeičia į lengvą sportinę striukę, o klasikinius juodus aukštakulnius batelius – į baltus laisvalaikio batelius. Vaizdo įrašė, kuriame prezidentė lanko karių pratybų metu, K.Kaljulaid mūvi šviesius, aptemptus džinsus, vilki baltus polo marškinėlius ir žydrą sportinio stiliaus striukę su gobtuvu, avi baltus sportinius batelius. Apranga atrodo tvarkingai, tačiau pernelyg kasdieniškai, atsižvelgiant į tai, kad ji atlieka darbo funkcijas. O ištyrus 2020 m. Talino muzikos savaitės konferencijos vaizdo įrašą, matyti, kad prezidentė dėvi kelius siekiančią žydrą marškinių tipo suknelę ir avi baltus laisvalaikio tipo batelius. Tai parodo moters laisvumą, atsipalaidavimą, norą tapti kuo panašesne į kitas, žemesnius postus užimančias moteris. Tačiau neužsegtos dvi viršutinės suknelės sagos ir gilus skeltukas, atvirai bei nepatogiai atidengiantis moters koją, atrodo iššaukiančiai, sumažina politikės solidumą ir nuoseklumo pojūtį. Panašu, kad tokiais atvejais K.Kaljulaid rizikuoja sugriauti savo profesionalų įvaizdį, kadangi valdžią, autoritetą ir įtaką labiausiai atspindi klasikinis ir/ar tradicinis aprangos stilius bei galiojantys standartai.

2.3.3. Paraverbalika

Paraverbalika, arba kitaip paralogvistika, reiškia vokalinį bendravimą, kuris yra atskirtas nuo faktinės kalbos ir nėra jos komponentas. Ji apima kalbėjimo manierą ir balso niuansus. Politikoje gebėjimas tinkamai pritaikyti savo parakalbą ir teisingai interpretuoti kitų komunikacijos dalyvių kalbėjimo manierą yra labai svarbi kompetencija, kuri leidžia susidaryti tam tikrą nuomonę arba asociacijas apie kalbantįjį bei perduotą informaciją. Nepaisant to, kad paralogvistines savybes veikia

prigimtis, hormonų sistema, balso stygos, psichologinė būseną, emocijos, kvėpavimas ir protas, balsą, kaip ir kalbėjimo manierą, galima lavinti. Šių valdymo ir interpretavimo įgūdžių įgyjama natūraliai socializacijos proceso metu.

Tyrimui pasirinkti politikos lyderiai kasdien matomi pasaulio įvykiuose ir didžiojoje politikos scenoje. Analizuojant vaizdinę medžiagą buvo tirtas trijų Baltijos šalių prezidentų paralingvistinis kontekstas: jų kalbėjimo garsumas, balso tembras, greitis ir intonacija.

Kalbėjimo garsumas. Kiekvienas žmogus turi fiziologiškai ir kultūriškai nulemtą balso garsumą. Įrodyta, kad Italijoje, Šiaurės Amerikos arba arabų šalyse žmonės linkę kalbėti garsiau nei kitose pasaulio šalyse. Tačiau balso garsumas gali būti kontroliuojamas. O tai yra labai svarbus gebėjimas politikos srityje, nes pagal balsą mes nesąmoningai įvertiname pašnekovo patikimumą, kompetenciją, siekius, kultūringumo lygį ir intelektą. Niekam nebus malonu bendrauti su pernelyg tyliai kalbančiu žmogumi arba žmogumi, kuris garsiai rėkia. O garsiai kalbantis politikas nebūtinai yra pasitikintis savimi, nes pasitikėti savimi - turėti vidinę darną savyje ir nejausti diskomforto dėl savo sakomų žodžių, veiksnių ar priimtų sprendimų.

Atlikus tyrimą, pastebėta, kad tiek G.Nausėda, tiek E.Levits ar K.Kaljulaid visada pasirenka optimalų kalbėjimo garsumo lygį, kurį jie sėkmingai kontroliuoja, atsižvelgdami į auditorijos sudėtį ir dydį, situaciją ir renginio pobūdį. Tyrimas parodė, kad prezidentai linkę kalbėti garsiau bendraudami su žurnalistais arba žmonėmis neformalioje aplinkoje, kada juos supa įvairūs dėmesį blaškantys pašaliniai veiksniai, žmonės ir triukšmo šaltiniai. Garsesnis kalbėjimas padeda įveikti įvairius trukdžius. Tuo tarpu sakydami pranešimus tribūnose konferencijų metu, dėl sutelkto auditorijos dėmesio ir papildomos įgarsinimo įrangos, prezidentai kalba sau įprasta kalbėjimo maniera. O garsiau ir skambiau ištaria tik tuos žodžius ar žodžių junginius, kurie reikalauja papildomo pabrėžimo ir akcento. Garsesnis kalbėjimas stipriau paveikia auditoriją, padeda jai geriau ir ilgiau sutelkti dėmesį į svarbią mintį ir informaciją.

Balso tembras. Balso tembras yra įgimtas, tačiau jis gali įgauti skirtingų atspalvių, kurie priklauso nuo emocijos, kurią jaučiame kalbėdami. Pagal žmogaus balsą įmanoma nuspėti ir jo charakterį, nuotaiką ar net dvasines vertybes. Kiekvieno žmogaus balso tembras, kaip ir pirštų antspaudai ar plaukai, yra unikalūs ir išskirtiniai. O tokiose šalyse, kaip JAV, Didžioji Britanija ar Italija, teisininkai balso įrašus net tapatina su teisinę galią turinčiais dokumentais, kurių neįmanoma suklastoti. Psichologai, ištyrę pagrindines žmogaus emocijas ir reakcijas į pašnekovo balso tembrą tvirtina, kad skardus ir aukštas balsas yra siejamas su energija ir jaunyste, bet kartu - ir su vaikiškumu ir brandos trūkumu. Statistiškai, moterys, o ypač aukštu balsu kalbantys vyrai, daug rečiau paskiriami solidiems vadovų postams. Kitaip tariant, kuo aukštesnis balsas – tuo žemesnės pareigos. Taip pat skvarbus, ypatingai aukštas balsas/garsas sąmoningai suvokiamas kaip aiškus pavojaus signalas.

Tyrimo metu peržiūrėti vaizdo įrašai parodė, kad tiek G.Nausėda, tiek E.Levits turi žemus vyriškus balso tembrus. Toks tembras laikomas patikimo, intelektualaus ir solidaus žmogaus savybe. Tokiu balsu kalbantys politikos lyderiai aplinkinių dažnai vertinami kaip viską išmanantys ir pasitikėjimo verti autoritetai. Moteriškajai lyčiai atstovaujanti Estijos prezidentė K.Kaljulaid iš kitų pasaulio politikų taip pat išsiskiria žemu balso tembru, kas šioje profesinėje srityje jai suteikia pranašumo, kadangi moterys, turinčios aukštesnį balso tembrą, bet norėdamos pasiekti tokių pačių rezultatų, privalo daugiau papasakoti ir argumentuoti, kad auditorijai taptų aišku, ką norima pasakyti. Galiausiai remiantis energijos ekonomijos dėsniais žemesnis balsas mažiau vargina tiek kalbantįjį, tiek klausantįjį.

Kalbėjimo greitis. Kalbėjimo greitis yra daugiareikšmis ir sudėtingas kalbos reiškinys, kuris apima tiek kalbinius, tiek socialinius aspektus ir atlieka skirtingas funkcijas. Žmogaus kalbėjimo greitis priklauso nuo bendro jo psichinės veiklos tempo, situacijos, sakomo turinio ir emocijos. Manoma, kad stresinė būklė veikia kalbėjimo tempą, kuris gali pagreitėti arba sulėtėti, o pasyvios emocijos, tokios kaip liūdesys ar abejingumas, siejamos su lėtu kalbėjimo tempu. Įdomu paminėti, jog pauzės irgi atlieka svarbią funkciją. Pauzių raiška priklauso nuo kalbėjimo aplinkybių ir stiliaus - kuo greitesnis tempas, tuo mažiau pauzių, ir atvirkščiai.

Vaizdo įrašų tyrimas parodė, kad visi trys politikos lyderiai lėčiau kalba didesnėje patalpoje ar salėje, nes patalpų akustinės savybės ir aidas užgožia kalbančiųjų žodžius. Lėtesnis kalbėjimo tempas taip pat girdimas tuomet, kai kalbos yra iš anksto paruoštos ir parepetuotos. Pavyzdžiui, G.Nausėdos pasisakymai, priešingai nei E.Levits ir K.Kaljulaid, spaudos konferencijų pradžioje, oficialių pranešimų, kreipimūsi į tautą arba ceremonijų metu išsiskiria pauzių gausa (žr. 1-3 pavyzdžius). Daromos pauzės pabrėžia teiginio ar informacijos svarbą, išskiria ją iš kitų:

(1) „*Labas rytas [3 s pauzė, kalbos pradžia]. Taigi pradėdame [1 s pauzė] naujuosius mokslo metus [1 s pauzė]. Ir [1 s pauzė] ta proga norėčiau palinkėti visai didžiulei švietimo bendruomenei [1 s pauzė]: mokytojams [1 s pauzė], specialiesiems pedagogams [2 s pauzė], specialistams, bibliotekininkams, visi, kurie dirba mokyklose <...>*“¹ (Citata iš prezidento spaudos konferencijos apie švietimo sistemą 2020.08.31).

2) „*Mieli Lietuvos žmonės [3 s pauzė, kalbos pradžia], šiandien pasaulis susiduria su bene didžiausia pasauline krize nuo 2-ojo pasaulinio karo laikų [3 s pauzė]. Virusą keičia įprastą gyvenimą [1 s pauzė] ir verčia imtis ypatingų veiksmų [2 s pauzė].*“² (Citata iš G.Nausėdos kreipimosi į tautą 2020.03.15).

¹ Originali citata lietuvių k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=BvLz8ecV0Kw>

² Originali citata lietuvių k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=H9chdrAA56s>

3) „*Mieli Lietuvos žmonės [2 s pauzė, kalbos pradžia], gerbiamas Lietuvos respublikos Seime, [2 s pauzė] prieš 30 metų [1 s pauzė] bebaimiai Lietuvos sūnūs ir dukros atkūrė nerpiklausombę [3 s pauzė]. Tris dešimtmečius mūsų visų svarbiausias tikslas buvo ten [1 s pauzė], iš kur per prievartą buvome išplėšti [3 s pauzė] – į vakarų pasaulį.*“³ (Citata iš G.Nausėdos metinio pranešimo 2020.06.18).

Kalbos pradžioje arba po kreipinio daromos funkcionalios pauzės, kurių trukmė apytikriai 2-3 sekundės, pabrėžia G.Nausėdos autoritetą, jo tariamų žodžių ir net tylos svarbą. Prezidentas puikiai suvokia įžanginės pauzės galią. Tokios pauzės verčia suklusti ir atkreipia dėmesį, suteikia sakomai informacijai dinamiškumo, savotiško įvairumo, o proginei kalbai - dar daugiau iškilmingumo. Tuo tarpu Lietuvos valstybės vadovo interviu su žiniasklaidos atstovais paprastai būna greitesni, kadangi per tam tikrą laiko limitą norima atsakyti į kuo daugiau žurnalistų parengtų klausimų. Tokiu atveju pasisakymuose pauzėms vietos nebelieka.

Reikšmingų pauzių įterpimas nėra būdingas nei E.Levits, nei K.Kaljulaid (žr. 4-8 pavyzdžius). Politikos lyderiai po įvadinio žodžių junginio ar sakinio nesustoja. Kitose kalbos vietose taip pat tiesiog stabteli ir leidžia savo balsui akimirka nutilti, pailsėti. Skirtingai nei G.Nausėda savo kalbų ar pavienių sakinių pauzėmis nestabdo.

4) „*Latvia is very appreciating you all in the strengthening of NATO and and our common defence policy net NATO is a key element of Latvia’s defence and foreign policy. [1 s pauzė] We should not forget that Latvia is a since 70 years the strongest military and defence alliance in the world and this should be also continued in the same way because the challenges are new, different but necessity for to have a strong defence alliance is there. NATO Unite States member states be the same value basis and these values should be defended.*“⁴ (Citata iš E.Levits pranešimo po susitikimo su NATO generaliniu sekretoriumi 2019.11.25)

5) „*Every year, on the 3rd of May we reaffirm the vital role of the free press in democratic societies. This year, press freedom has a new urgent dimension: we are in the middle of a pandemic. Every person needs clear, timely and reliable information especially when fault reports can easily spread. [2 s pauzė]. Journalists are crucial for informing the public and we need to protct them. Latvia has taken national measures to support public broadcatsers i this challengin times.*“⁵ (Citata iš prezidento Egils Levits (Latvija) pranešimo Pasaulinės spaudos laisvės dienos proga 2020.05.03)

---

³ Originali citata lietuvių k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=3wmu7CPk21w>

⁴ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=lj9PxlLw2Q>

⁵ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=jm7tQ6NP9TI>

6) „*Mister Secretary General, excellencies, ladies and gentlemen, brothers and sisters, forty years ago, forty years of the Europe had been divided between those with power, between those who never hesitated to use this power for the benefit for their own nations and sentiments to others. 45 people from the Baltic states sent out and appeal to the United Nations, o the EU and the countries involve.*“⁶ (Citata iš prezidentės Kersti Kaljulaid pranešimo Generalinės Asamblėjos 74-osios sesijos metu 2019.09.25)

7) „*Dear Ukrainian friends and friend sof Ukraine, I am very happy to be back to this the only internally displaced conference I used to visit globally. So I am happy to be with you and precisely ver happy to see you here because I believe many of us here have caled for this freedom and the freedom of sailors and other prisoners.*“⁷ (Citata iš Estijos prezidentės K.Kaljulaid pranešimo JT Generalinės asamblėjos 74-osios sesijos metu 2019.09.25)

8) „*Dear Estonians anf friends of Estonia, [I s pauzė] I know that you are watching this video in many different places of the world. You are in Canada, Brasil, India and Autralia and many other places. You are all in your current locations for different reasons and for various periods of time.*“⁸ (Citata iš K.Kaljulaid sveikinimo visiems užsienyje gyvenantiems estams 2018.02.24)

Citatos iš E.Levits ir K.Kaljulaid kalbų atspindi lyderių įprotį išsakyti informaciją be didesnių stabtelėjimų. Prezidentai beveik nekeičia pauzių trukmės, kalbėjimo greičio ir sakinių ilgio. Todėl jų kalbos dažnai atrodo monotoniškos, o jų auditorijoms reikalingas didesnis dėmesio sutelkimas siekiant suprasti ištisinį minčių ir sakinių srautą.

Nors manoma, kad kalbant užsienio kalba, žmogaus kalbėjimo greitis ir gestų gausa padidėja, iš ko galima spręsti, kad taip maskuojamas jaudulys ir padidintas nerimas, peržiūrėtuose vaizdo įrašuose nepastebėta ir neužfiksuota atvejų, kad kuris nors iš trijų Baltijos valstybių prezidentų kalbėdamas užsienio kalba padidintų ar sulėtintų kalbėjimo tempą. Daroma prielaida, kad taip yra todėl, kad visi trys prezidentai kalba daugiau nei dvejomis užsienio kalbomis, kuriomis nevengia kalbėti ir su kolegomis iš kitų šalių. Tyrimo metu pastebėta, kad G.Nausėda užsienio vizitų metu nevengia kalbėti lietuvių, anglų ir vokiečių kalbomis. Jis taip pat moka rusų kalbą. E.Levits dažniausiai kalba latvių ir anglų kalbomis. Be jų dar moka vokiečių, prancūzų ir rusų kalbas. Na o K.Kaljulaid gali pasigirti puikiomis anglų ir prancūzų kalbų žiniomis, kurias panaudoja susitikusi su užsienio kolegomis ar žurnalistais. Ji taip pat šneka suomių ir šiek tiek rusų kalbomis.

---

⁶ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: https://www.youtube.com/watch?v=A4rYVd_ve8A

⁷ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: https://www.youtube.com/watch?v=A4rYVd_ve8A

⁸ Originali citata estų k, todėl pateikiams citatos vertimas į anglų k. Kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=XGcVcg3OkSI>

Intonacija. Intonacija yra sudėtinė šnekamosios kalbos įforminimo fonetinė priemonė, kuri apima melodiką, ritmą, kalbėjimo intensyvumą, tembrą ir jų kaitaliojimą atsižvelgiant į kalbėtojo jausmus ir pažiūras. Ji gali būti išraiškinga arba monotoniška ir nuobodi, ne visada sutampanti su kūno kalba.

Tyrimo metu pastebėta, kad Lietuvos prezidentui būdinga deklamuojanti, kintanti intonacija, kuri leidžia daug lengviau komunikuoti informaciją, suteikia kalbai gyvumo, sužadina auditorijos emocijas ir skatina ją reaguoti. Galima daryti prielaidą, kad besikeičiančią intonaciją lemia prezidento gimtoji kalba, nes lietuvių kalba pasižymi dainingumu ir garsų kaita. Intonaciją taip pat padeda atskleisti skirtingo ilgio sakiniai, kuriuos naudoja prezidentas (žr. 9-11 pavyzdžius). Tokie sakiniai leidžia pademonstruoti puikią iškalbą ir sklandžiai išdėstyti mintis. Kylanti intonacija pavyzdžiuose žymima [↗] simboliu, besileidžianti - [↘], o ypatingai pabrėžti žodžiai ar frazės yra paryškinti.

9) „*Nelygu ką medikas daro [↗]. Medikas gali ateiti į darbą ir tiesiog atlikti savo pareigas, minutė į minutę, pasiimti atlyginimą ir išeiti [↘]. Bet šandien tokių medikų turbūt yra mažuma. [↗] Aš matau pasišventusius žmones, kurie nei valandų skaičiuoja [↗], nei jėgų [↗], nei viruso koncentracijos apie save stebi [↗], kad neduok Dieve nepadarytų įtakos jų sveikatai [↘].*“⁹ (Citata iš Daivos Žiemytės-Bilienės interviu su prezidentu G.Nausėda 2021.02.17)

10) „*We will **never recognize** [↘] the illegal annexation of Crimea [↗], the occupation of Abkhazia [↗] and South Ossetia [↘]. We hold that the implementation of the Minsk agreements is an **absolute** precondition for normalizing conditions with Russia [↘]. Some political leaders are raising an idea to create a new geopolitical space [↗] from the Atlantic Ocean to Vladivostok drawing Russia in [↘]. It **may** sound interesting [↗]. But do we have common ground for it [↗]? The answer unfortunately is – **no** [↘].*“¹⁰ (Citata iš G.Nausėdos pranešimo JT Generalinės Asamblėjoje 2019.09.26)

11) „*Mūsų visų pareiga yra padėti medikams, kuriais didžiuojusi ir tikiu [↘]. Esminių iššūkių patirs šalies verslas, kuriam būtina valstybės pagalba [↗] ir ji bus suteikta [↗]. Nesvarbu, kokių išlaidų tai pareikalautų [↘]. Šiandien, kaip niekada reikia valdžios institucijų sumanumo [↘], gerai apgalvotų, sykiu ir operatyvių žingsnių [↗].*“¹¹ (Citata iš G.Nausėdos pranešimo apie Covid19 virusą 2020.03.15)

---

⁹ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=tJXvgG6UmBE>

¹⁰ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=dAZC9RK3aRg>

¹¹ Originali citata, kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=H9chdrAA56s>

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad G.Nausėdos intonacija kinta tiek oficialių pranešimų, tiek spontaniškių pasisakymų žiniasklaidai metu. Kylanti informacija girdima vardinant reikšmingus įvykius ar pasiekimus, taip dar labiau sustiprinant jų reikšmę. O krintanti intonacija išreiškia minties baigtumą. Verta pastebėti, kad skaitydamas oficialų pranešimą užsienio kalba LR prezidentas nevengia akcentuoti kai kurių žodžių ar junginių, dar labiau pabrėždamas jų svarbą, kaip matyti 10 pavyzdžio citatoje. Tuo tarpu pranešimuose gimtąja kalba tokių kalbos priemonių prezidentas nenaudoja.

Vertinant E.Levits balso intonaciją peržiūrėtuose vaizdo įrašuose, pastebima, kad panašiai kaip ir G.Nausėda, Latvijos prezidento intonacija yra kintanti tiek oficialių pranešimų metu sakant iš anksto paruoštą kalbą, tiek komunikuojant spontaniškai (žr. 12-13 pavyzdžius). Tiesa, nepasiruošęs kalbos iš anksto, prezidentas kalba labai ilgais sakiniais, niekaip negalėdamas pabaigti minties, o tai skatina daugiau naudoti kylančią balso intonaciją (žr. 12 pavyzdį). Toks kalbėjimo būdas sukuria auditorijai neužtikrintumo įspūdį lyg būtų siekiama auditorijos pritarimo, kuria neramią nuotaiką. Prezidento iš anksto paruoštų kalbų įtaigumą gadina skaitymo intonacija ir nuolatinis žiūrėjimas į užrašus. Tačiau E.Levits savo pranešimuose neakcentuoja pavienių žodžių ar frazių, norėdamas sustiprinti jų reikšmę, kaip tai daro G.Nausėda.

12) „*NATO is a key element of Latvia 's defence and foreign policy [↗]. We should not forget that Latvia is a since 70 years the strongest military and defence alliance in the world [↗] and this should be also continued int he same way [↗] because the challenges are new [↗], different but necessity for to have a strong defence alliance is there. NATO Unite States member states be the same value basis and these values should be defended [↘].*“¹² (Citata iš E.Levits pranešimo po susitikimo su NATO generaliniu sekretoriumi 2019.11.25)“

13) „*Excelencies [↘], ladies and gentlemen [↘], fellow Latvians, dear compatriots [↗] and friends of Latvia[↘]. Tonight, at 6 PM, churches accross Latvia will ring their bells [↗] in honor of de iure recognition of Latvia by Allies and hundred years ago in Paris on this day [↗]. The news reached Riga only the next day when it was already known that Finland too has granted its recongition [↘]. De iure recognition of Latvia by international community was the last step in the formation and establishing of the Latvian State hundred years ago [↗], a fact that we have widely celebrated [↘].*“¹³ (Citata iš E.Levits kalbos de iure 100-ųjų metinių proga 2021.01.26)

---

¹² Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=lj9PxlcLw2Q>

¹³ Originali citata latvių k, todėl pateikiams citatos vertimas į anglų k. Šaltinis: https://www.youtube.com/watch?v=kqPICnbAb_o

Skirtingai nei prezidentams vyrams, Estijos prezidentei būdinga kylanti balso intonacija. Pagal tai K.Kaljulaid būtų galima charakterizuoti kaip nesisitikinčią savimi ir savo kalbą turiniu. Netolygi ir periodiškai kylanti intonacija nurodo minties tęstinumą, nebaigtumą, užtvirtinimo trūkumą. Tokia intonacija priverčia klausantįjį labiau atkreipti dėmesį, įsiklausyti, o galbūt ir sunerimti (žr. 14-16 pavyzdžius).

14) „*And we are active contributing members of NATO [↗] participating in many NATO sovereign missions [↗] knowing that security has to be protected globally [↗]. And we add her to the liberal democratic values [↗] because we also realized that liberal democratic values are the only ones which guarantee [↗] the right to decide for smaller nations [↘].*“¹⁴ (Citata iš Dennis Wholey interviu su Estijos prezidentu K.Kaljulaid laidoje THIS IS AMERICA & THE WORLD 2019.10.04)

15) „*We will **talk** with the countries [↗] not just about them [↗]. Respect for the international rule of law [↗] and the efforts taken by those who preceded us in implementing it will guide our actions [↗], our decisions [↗] and our debates [↘]. We have nothing [↗] but **respect** for varied but sincere positions and opinions on how to resolve the pressing issues we are facing [↗] to **support** our decision making. Those state by compassion for the humankind and compassion for this planet we have can always rely on Estonia [↗]*“¹⁵ (Citata iš K.Kaljulaid pranešimo JT Generalinės Asamblėjoje 2019.09.25)

16) „*But it never happened [↗]. Western world had strategic patience which I am afraid we need nowadays [↗] to look forward into the future [↗] and remain the very based liberal democratic community we have become [↗]. And I would describe Estonia as a natural part of the same community [↗] – liberal democratic value-based, rule-based [↗] international community [↘]. And this is something that is extremely important for us [↗].*“¹⁶ (Citata iš K.Kaljulaid interviu TV laidoje „France 24“ 2018.01.23)

Tačiau neužtikrintumo jausmą slopina moters spontaniškas ir įtaigus kalbėjimas, ramus balso tonas, žemas tembras, įtaigi veido išraiška, daugybė rankų gestų ir nuolat palaikomas akių kontaktas su auditorija. Galima daryti prielaidą, kad politikės intonacijai įtaką daro gimtoji kalba ir jos fonetinės savybės, kadangi estų kalba pasižymi greitais kapotais sakiniiais, santykinai mažu priebalsių skaičiumi žodyje ir aiškiai tariamomis balsėmis. 15 pavyzdyje taip pat matoma, kad prezidentė K.Kaljulaid sakydama oficialų iš anksto parengtą pranešimą yra linkusi pabrėžti tam tikrus žodžius,

---

¹⁴ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=DLvfxsqp2Ak>

¹⁵ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: https://www.youtube.com/watch?v=A4rYVd_ve8A

¹⁶ Originali citata anglų k., kalba netaisyta. Šaltinis: <https://www.youtube.com/watch?v=PPBC7fTeujY>

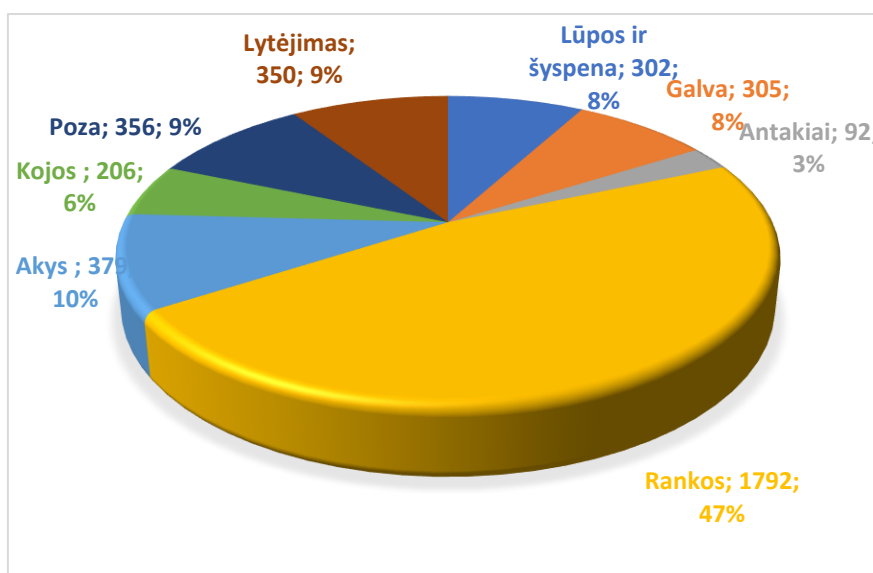
siekdama akcentuoti jų reikšmę, tačiau tokios kalbos priemonės nenaudoja mažiau oficialiose kalbose.

2.3.5. Preverbalika

Preverbalikos, kitaip kūno kalbos, elementai laikomi viena svarbiausių neverbalinės komunikacijos sudėtinių dalių. Skirtingos jos raiškos formos suteikia daugiausiai informacijos apie kalbančiojo charakterį, emocijas ar nuomonę. Būtent kūno kalba yra puiki įvaizdžio formavimo priemonė. Politinės komunikacijos teorija jau ne vieną dešimtmetį moko, kad puikiai išlavinti kūno kalbos signalai gali užtikrinti sėkmingus sandorius ar derybas. Išstobulinta kūno kalba ar net vienas sąmoningas gestas politikams gali padėti pelnyti rinkėjų pasitikėjimą, balsus ir nutiesti kelią į valdžios viršūnes.

Ištyrus visus 36 vaizdo įrašus, buvo užfiksuoti 3782 atskiri kūno judesiai. Juos sudaro rankų mostai, plaštakų ir pirštų padėtis, lytėjimas, galvos, akių ir kojų judesiai, kūno padėtis sėdint, stovint bei šypsena.

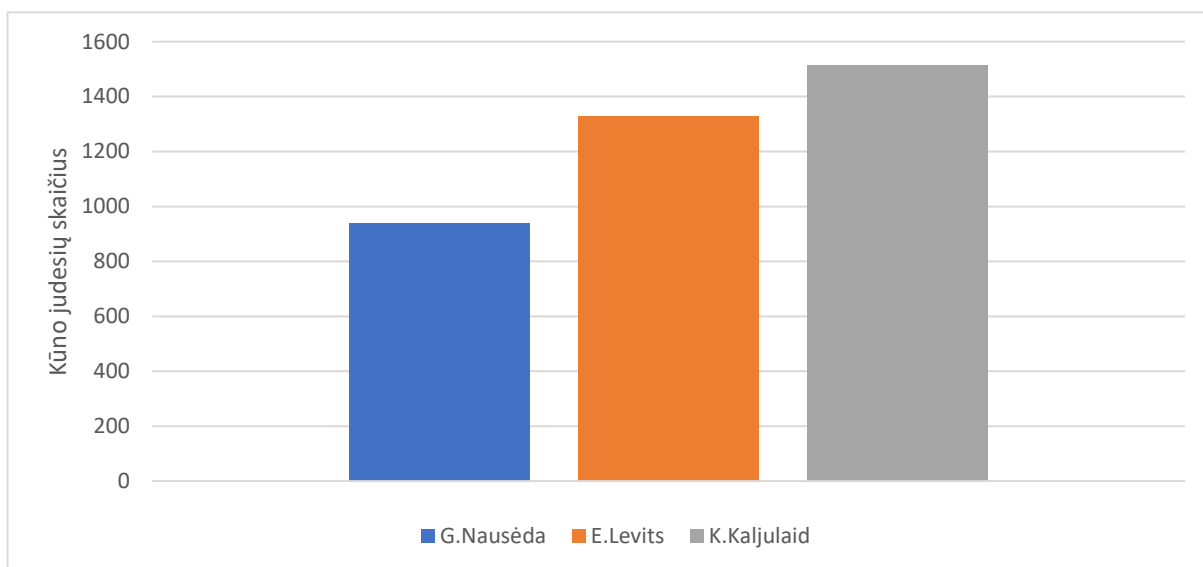
Iš visų kūno kalbos elementų tirtuose vaizdo įrašuose mažiausiai ekspresijos pastebima antakių ir lūpų srityse – atitinkamai aptikti 92 ir 302 atvejai (žr. 1 schema). Kojų judesiai taip pat yra statiški – 206 atvejai, kurie sudaro tik 6 procentus visų tyrimo metu užfiksuotų kūno judesių. O daugiausia politikai naudoja įvairius rankų judesius ir mostus.

1 schema. Tyrimo metu užfiksuoti politikų kūno kalbos elementai

Kaip rodo 1 schema, iš viso pastebėti ir užfiksuoti 1792 rankų judesiai, kas sudaro apie 47 % visų tyrime užfiksuotų kūno judesių.

Pastebėta, kad iš visų trijų Baltijos valstybių vadovų, Estijos prezidentės K.Kaljulaiđ kūno kalba yra pati išraiškiausia – ji pademonstruoja 1513 skirtingų ir pasikartojančių kūno judesių, kurie yra aiškūs, konkretūs ir puikiai papildo sakomą informaciją. Nuo jos nedaug atsilieka ir Latvijos valstybės vadovas su 1329 kūno judesiais. Na o mažiausiai ekspresyvia kūno kalba pasižymi Lietuvos respublikos prezidentas G.Nausėda. Vaizdo įrašuose užfiksuota 940 kūno judesių (žr. 2 schemą).

2 schema. Prezidentų kūno judesių kiekis tirtuose vaizdo įrašuose

Galima daryti prielaidą, kad tai patvirtina lyčių skirtumų teoriją, kuri teigia, kad vyrai savo neverbaline komunikacija stengiasi išreikšti kuo mažiau emocijų. Jų kūno judesiai, kaip ir žodžiai, dažniausiai būna tikslūs bei kryptingi. O moterys pagal savo natūralią prigimtį aktyviau naudoja įvairius gestus, veido mimikas bei stengiasi palaikyti akių kontaktą. Svarbu paminėti, kad jos žymiai greičiau ir geriau moka suprasti kūno kalbą ir siunčiamus signalus.

Surinktiems tyrimo duomenims palyginti, visi vaizdo įrašų peržiūrų metu užfiksuoti kūno kalbos elementai buvo suskirstyti į 8 grupes pagal kūno dalis ar pobūdį: lūpos ir šypsena, galva, antakiai, rankos, akys, kojos, kūno poza, lytėjimas (žr. 1 lentelę).

	Gitanas Nausėda	Egils Levits	Kersti Kaljulaid
<i>Lūpos ir šypsena</i>	86	123	83
<i>Galva</i>	86	78	131
<i>Antakiai</i>	22	38	72
<i>Rankos</i>	234	899	659
<i>Akys</i>	12	101	166
<i>Kojos</i>	105	18	1030

<i>Poza</i>	114	25	237
<i>Lytėjimas</i>	281	47	62

2 lentelė. G.Nausėdos, E.Levits ir K.Kaljulaid kūno judesių pasiskirstymas

Analizuojant kiekvieno prezidento kūno kalbos elementus individualiai (žr. 2 lentelę), matoma, kad iš visų pademonstruotų kūno judesių Lietuvos prezidentas atlieka mažai veido mimikų (lūpos, antakiai, akys) ir galvos judesių. O labiausiai išreikšti yra rankų gestai, kurių tyrime užfiksuoti 234 atvejai. Prezidentas taip pat yra linkęs nevalingai liesti savo drabužius – 281 atvejis. Tuo tarpu E.Levits retai keičia bendras kūno pozas (užfiksuoti 25 atvejai) ir demonstruoja mažai kojų judesių, kurie sudaro tik 1,4 procentų visų užfiksuotų prezidento kūnos kalbos elementų. Tačiau Latvijos valstybės vadovo rankų gestai gali suteikti daug informacijos apie vyro asmenybę – tyrimo metu suskaičiuoti 899 rankų judesiai. K.Kaljulaid, kaip ir Latvijos prezidentas, kalbėjimo metu atlieka daug rankų judesių (659 atvejai), tačiau vengia liesti kitus asmenis, savo drabužius ar veidą – tyrimo metu aptikti 62 atvejai.

2.3.5.1. Galia slypi rankose

Kaip ir buvo tikėtasi, tyrimo rezultatai atskleidė, kad prezidentai komunikuodami naudoja labai daug skirtingų rankų gestų. Natūralu rankų judesių tyrimą pradėti nuo pasisveikinimo ir rankos paspaudimo, kas yra neatsiejama politinių lyderių susitikimų dalis ir pirmosios susitikimo minutės gali sustiprinti arba susilpninti susitikimo rezultata.

Tyrimo metu pastebėta, kad G.Nausėda vengia ištiesti ranką pirmasis nepriklausomai nuo to, ar prima svečius ar pats svečiuojasi užsienio šalyse. Tačiau sveikindamasis dažnai stovi arti kito žmogaus, taip įsileisdamas jį į savo asmeninę erdvę. O kiekvieną rankos paspaudimą lydi pritiriamasis linktelėjimas galva ir šypsena, simbolizuojanti gerus ketinimus ir nuoširdumą. Nors politikoje galioja dešinės pusės taisyklė, pagal kurią, manoma, kad tikslingiausia stovėti dešinėje pusėje žmogaus, su kuriuo ketinama sveikintis, kadangi tik būdamas dešinėje pusėje gali paspausti kitam asmeniui ranką delnu iš viršaus, kas, pasak kūno kalbos ekspertų, yra galios ir viršenybės ženklas, G.Nausėdai ne visada pasiseka atsidurti tokioje padėtyje. Be to, spaudžiant ranką, G.Nausėdai ne visada pavyksta išlaikyti akių kontaktą, o vizito Latvijoje metu, jis nusuko į šalį liemenį, taip išreikšdamas skubėjimą, susidomėjimo trūkumą ir nepagarbą Latvijos prezidentui E.Levits.

Priešingai nei G.Nausėda, kaimyninės Latvijos valstybės prezidentas sveikindamasis parodo iniciatyvą ir nevengia ištiesti ranką pirmasis. Nors kūno kalbos ekspertai teigia, kad optimalų rankos

paspaudimą sudaro septyni krestelėjimai, ištirti vaizdo įrašai atskleidžia, kad E.Levits pasisveikinimas kaskart užtrunka ilgiau – apie 9-11 krestelėjimus. Toks išėstas rankos paspaudimas vertinamas, kaip draugiškumo, svetingumo ir pašnekovo padrasinimo gestas.

Verta paminėti, kad Estijos valstybės vadovė priimdama svečius savo šalyje dėmesį, svetingumą ir rūpestį parodo tiesdama ranką pasisveikinimui pirma. Nors kai kuriose musulmoniškosiose šalyse rankos paspaudimas moteriai yra vis dar nepriimtina praktika, tačiau kitose pasaulio valstybėse manoma, kad moterys, kurios inicijuoja rankos paspaudimą, vertinamos kaip atviresnės ir suformuoja geresnį pirmąjį įspūdį. K.Kaljulaid priimdama kolegas Estijoje nevengia rankos paspaudimo metu uždėti antrąją ranką ant svečio riešo. Toks gestas būdingas artimai pažįstamiems žmonėms ir prilyginamas apkabinimui.

Tyrimo duomenys rodo, kad visi trys prezidentai susitikimų metu naudoja „lygiavertį“ rankos paspaudimo būdą (žr. 3 pav.), kai abiejų besisveikinančiųjų plaštakos yra vienodoje padėtyje ir lygyje. Nei vienas valstybės vadovas nesiekia dominuoti spausdamas ranką iš viršaus ir demonstruoti viršenybę.

3 pav. „Lygiavertis“ rankos paspaudimas

Tiriant prezidentų rankų judesius, pastebėta, Lietuvos ir Latvijos valstybių vadovus sieja bendras įprotis įvairaus pobūdžio susitikimų metu stovint nuleistas rankas sukabinti priekyje, žemiau juosmens (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų kompleksas G). Ši rankų padėtis yra labiau būdinga vyrams. Ji suteikia saugumo jausmą, leidžia paslėpti pažeidžiamumą ir baimę būti atstumtam. Daugiausia atvejų užfiksuota prezidento G.Nausėdos kūno kalboje – 40, kas leidžia manyti, kad oficialioje aplinkoje prezidentas dažnai jaučiasi nejaukiai ir siekia apsaugoti save. Auditorijai jis siunčia žinutę, kad yra intravertiška ir drovi asmenybė. Mažiau tokių atvejų pastebima E.Levits judesiuose – 17. Tuo

tarpu Estijos valstybės vadovė vengia rankas sukabinti priekyje. Panašu, kad ji jaučiasi drąsiai ir pasitiki savimi, neabejotinai sustiprindama savo, kaip lyderės, įvaizdį.

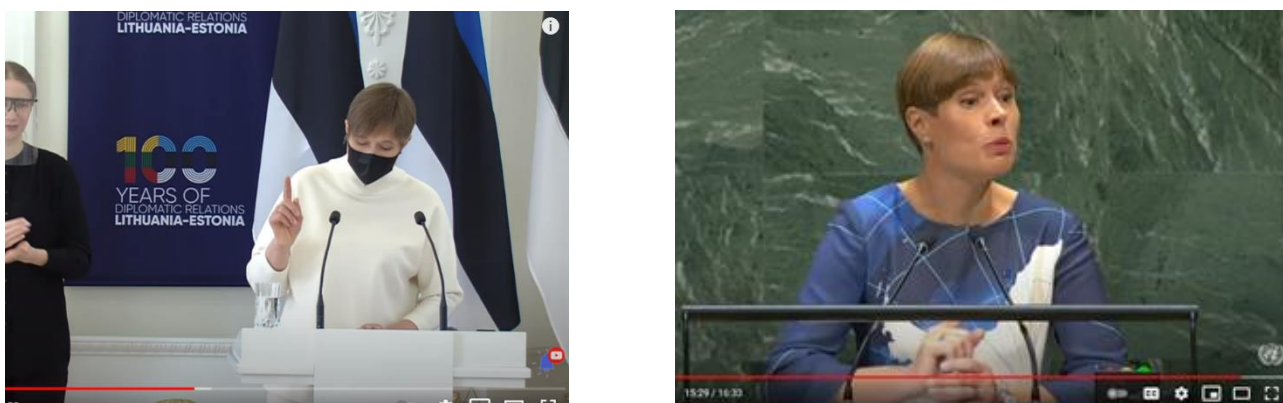
Lietuvos prezidento kūno kalboje nepastebima jokių politikams būdingų judesių rodomuoju pirštu ar kumščiu, kas vertinama, kaip valdžios, tvirtos nuomonės ir autoriteto simboliu. Tyrimo metu užfiksuotas tik vienas atvejis, kada G.Nausėda vizito pas popiežių metu iškelia rodomąjį pirštą pabrėždamas, kad Lietuva aktyviai kovoja už moterų teises, po popiežiaus pastabos, kad Lietuvos delegacijos sudėtyje yra daug moterų.

Tuo tarpu Latvijos valstybės vadovas nevengia savo išreikštos minties svarbą pabrėžti rodomuoju pirštu (žr. 4 pav.), o kumštis jo gestų žodyne įgyja tautos stiprybės ir susivienijimo sąvoką (užfiksuoti 2 atvejai).

4 pav. E.Levits pirštas ir kumštis pasisakymų metu

Kaip rodo surinkti duomenys, Estijos prezidentei K.Kaljulaiid taip pat nesvetimi ekspresyvūs judesiai. Jai nėra būdinga grūmoti kumščiu, tačiau rodomąjį pirštą ji iškelia dažniausiai iš visų trijų Baltijos valstybių vadovų – pastebėta 13 atvejų (žr. 5 pav.).

5 pav. K.Kaljulaiid pirštas pasisakymų metu

Rodomoju pirštu ji pabrėžia tokias frazes, kaip: „pats pirmasis“, „tai turi būti remiama“, „aš pabrėžiu patirtį“, „tai labai svarbu“ ir pan. Tokį gestą Estijos politikos lyderė naudoja išsakytos minties pabrėžimui, dėmesio atkreipimui, tuo pačiu pabrėždama savo lyderės poziciją ir tikslo turėjimą.

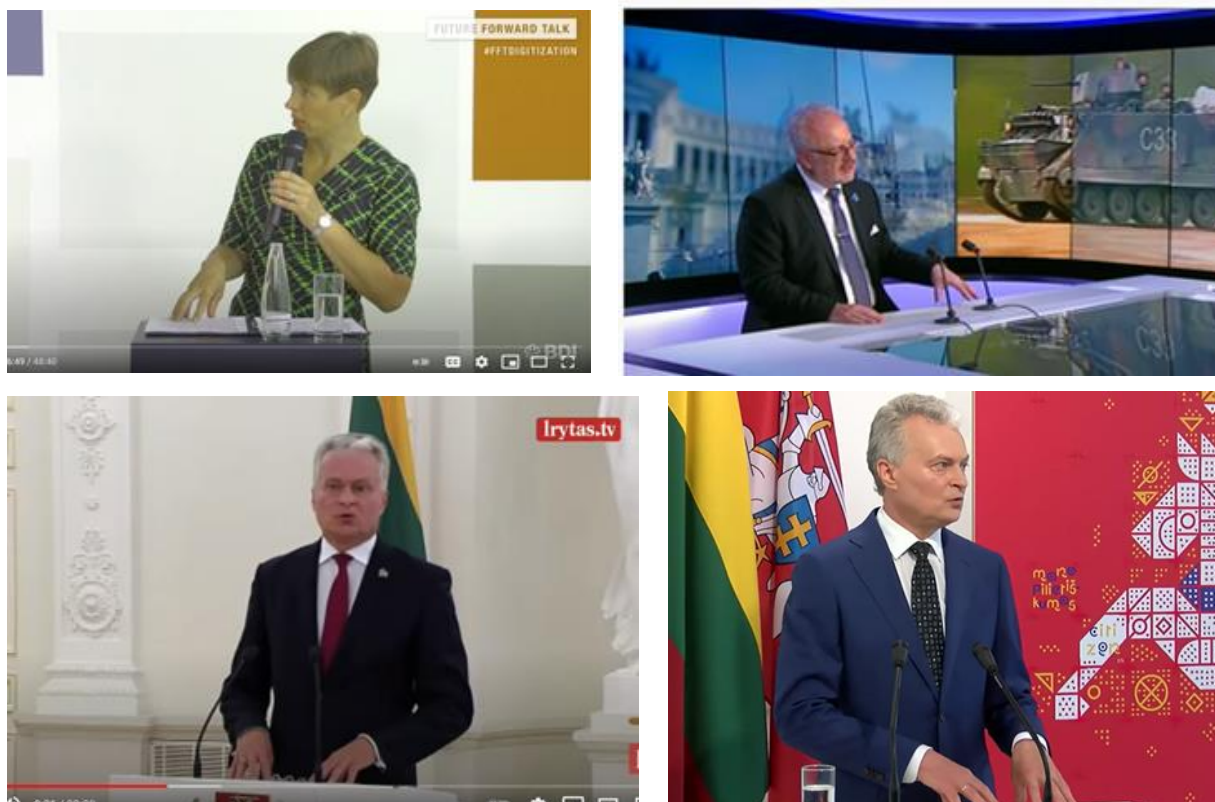
Tikslo turėjimą ir jo siekimą atskleidžia ir kitas politikų dažnai naudojamas gestas suspaustais pirštų galais – „žiupsnelis“ (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų komplektas H). K.Kaljulaid ir E.Levits kūno kalboje tai vienas dažniausiai naudojamų rankų judesių. Tyrimo metu užfiksuota, kad Estijos prezidentė šį judesį panaudojo 21 kartą, Latvijos valstybės vadovas – 11. G.Nausėdos kūno kalboje tokių atvejų neužfiksuota. Kūno kalbos ekspertų teigimu, šis gestas auditorijai asocijuojasi su orientacija į tikslą ir susitelkimą. Diskusijos metu jis kartais gali būti suprantamas kaip aiškumo, patikslinimo, konkretumo reikalavimas. Kai kuriose kultūrose jis taip pat suprantamas kaip „tobulumo“ simbolis. Tačiau nesaikingas arba netikslus gesto parodymas gali sukelti neigiamą konotaciją, nes verslo aplinkoje jį galima lengvai supainioti su labai panašiu neigiamą atspalvį turinčiu, godumą simbolizuojančiu judesiu, kada pirštų galai patrinami vienas su kitu ir reiškia gerą, pelningą sandorį.

Nors rodymas pirštu į kitą asmenį laikomas itin autoritetingu politiko pasaulyje ir siunčia pranešimą apie viršesnę galią, vaizdo įrašų tyrimo metu neaptikta atvejų, kada politikai pirštu rodo į kitą asmenį. Tai vadinamasis požiūris į kitus „iš viršaus“ ir dažnai turi agresyvumo bei arogancijos prieskonį. Tarp politikų populiariesnis būdas rodyti į asmenį arba save – delnu. Daugiausia tokių gestų pastebima Latvijos prezidento kūno kalboje – net 14, mažiau Estijos vadovės - 3, o G.Nausėda vengia rodyti rankomis į žmones. Fiksuojamas tik vienas atvejis, kada jis delnu parodo į kitą žmogų. Minėtasis rodymas į konkretų asmenį delnu su ištiestais pirštais dažnai pastebimas oficialiuose susitikimuose ar ceremonijose. Tiesa pastebima, kad šį konkrečiam asmeniui adresuotą rankos judesį, ne visada lydi ta pačia kryptimi nukreiptas akių žvilgsnis. Rankos mostą ir žvilgsnį ta pačia kryptimi puikiai suderina Estijos prezidentė. O E.Levits akys tuo metu dažniausiai būna nukreiptos į auditoriją arba užrašus priešais save. Tai atskleidžia jo didesnę susidomėjimą klausančiaisiais arba sklandžiu kalbėjimu nei į šalia esantį asmenį (žr. Priedas Nr. 3, Nuotraukų komplektas I).

Kitas visų trijų politikų naudojamas ir dėmesį traukiantis rankų gestas yra į stalą atremti pirštai kalbėjimo momentu. Tyrimo metu G.Nausėda šį judesį atliko 4 kartus, E.Levits – 7, o K.Kaljulaid – net 11 kartų (žr. 6 pav.). Šis gestas parodo kalbančiojo pasitikėjimą savimi ir tikėjimą tuo, ką sako. Į stalą atremti pirštų galai simbolizuoja ryžtą ir tvirtą nuomonę, kas laikoma neatsiejama tikro politikos lyderio komunikacijos dalimi. Tiesa, priešingai nei kiti vadovai, prezidentas G.Nausėda šį judesį

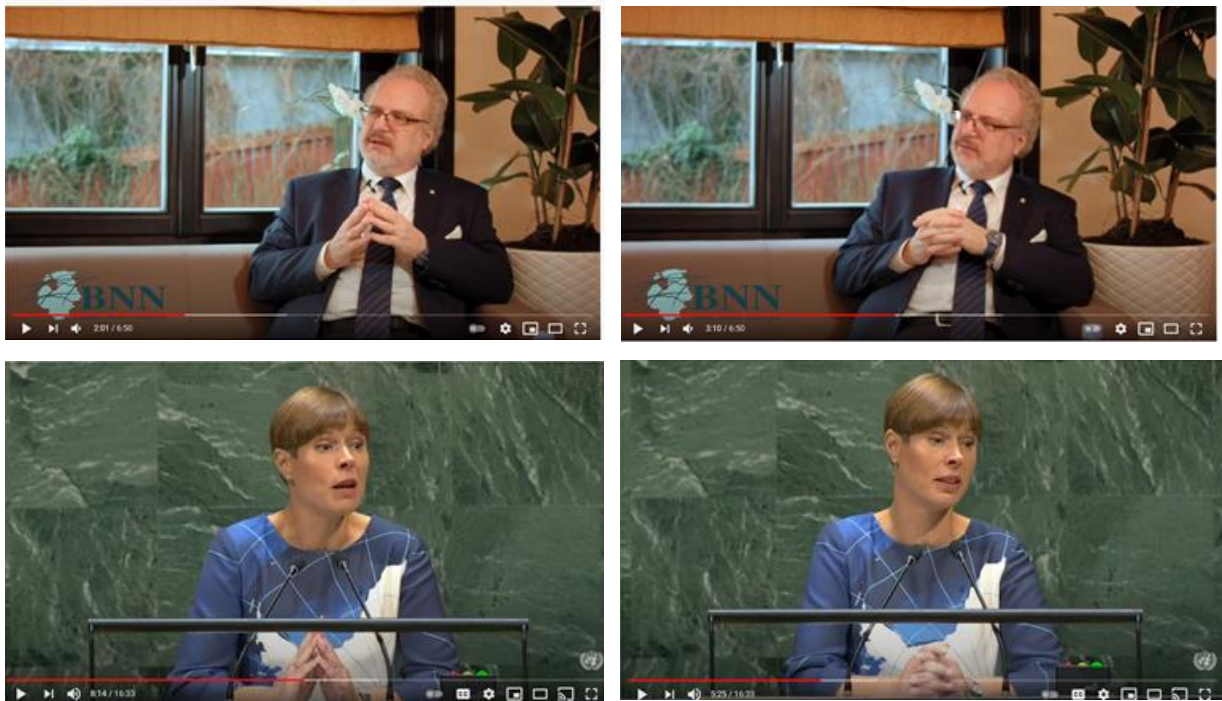

atlieka dvejomis rankomis, taip suteikdamas gestui lengvumo, neužtikrintumo ir tuo pačiu sudarydamas mažiau pasitikinčio savimi ir ryžtingo vadovo įvaizdį.

6 pav. Prezidentų rankų pirštai atremti į stalą

Surinktuose vaizdo įrašuose analizijuojant delnų ir rankų pirštų judesius, verta atkreipti dėmesį, kad Latvijos ir Estijos valstybių vadovai nevengia demonstruoti savo pasitikėjimo savimi suremdami abiejų rankų pirštų galus, ir imituodami stogo simbolį (angl. steeple) (žr. Priedas Nr. 3, Paveikslėlių kompleksas I). Kuo didesnis tarpas tarp nykščio ir rodomojo piršto, tuo didesnę pasitikėjimo signalą siunčia kalbantysis, o į viršų nukreiptas „stogo“ smaigalys rodo, kad kalbantysis dėsto savo nuomonę arba yra pasiruošęs ją išdėstyti. Ši rankų judesį galima vadinti Latvijos prezidento vizitine kortele, nes tyrimo metu užfiksuoti net 34 atvejai. Įprastai jis yra būdingas aukšto rango pareigūnams, teisininkams ar vadovams (*aut. pastaba* – E.Levits prieš tapdamas Latvijos prezidentu dirbo teisininku). Ši rankų padėtis taip pat rodo, kad žmogus stengiasi susitaikyti su aptariama mintimi arba saugosi kylančių prieštaravimų. Įdomu tai, kad šią rankų padėtį galima lengvai pakeisti interakcijos metu. Per kelias milisekundes suremtus pirštus galima sunerti tarpusavyje ir vėl grįžti į pradinę padėtį signalizuojant apie užtikrinimo ir abejonių srauto atoslūgį (žr. 7 pav.).

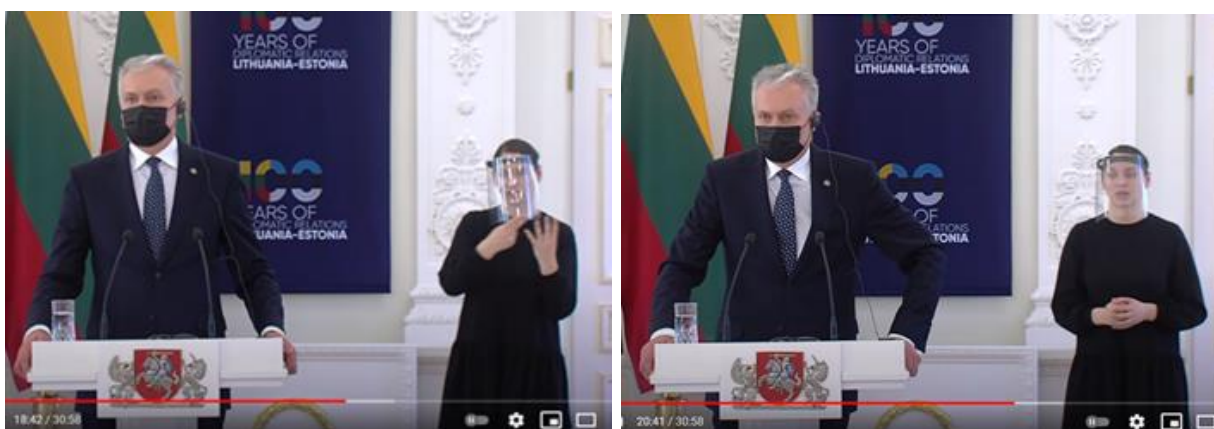

7 pav. Politikų rankų judesių pakeitimas

O dėl asociacijų su maldos ženklu, toks rankų judesys pačiam kalbančiajam gali suteikti susikaupimo, rimties ir nusiraminimo. O labiau religingai auditorijai toks gestas gali byloti apie kalbančiojo dieviškumą ir neginčijamą autoritetą. Svarbu paminėti, jog vertinant kūno kalbą, reikia atsižvelgti ne tik į patį judesį, bet ir gestus, kurie seka po jo. Pavyzdžiui, jei po E. Levits mėgstamo „stogo“ simbolio kalbantysis atvirai rodo delnus, palinksta į priekį, tai reiškia jo susidomėjimą ir pritarimą minčiai. Tačiau jei surėmęs pirštų galus, kalbatysis vėliau sukryžiuoja rankas, suka žvilgsnį į šoną, atsilošia sėdėdamas, manoma, kad pašnekovas nepritaria išsakytai nuomonei ir nebenori dalyvauti pokalbyje.

Kalbant apie pirštų padėtį, politikų tarpe dažnai mėgstama sunerti abiejų rankų pirštus, tačiau G. Nausėdės kūno kalboje tokių atvejų neužfiksuota, o K. Kaljulaid ir E. Levits nevengia šio gesto. Sunerti rankų pirštai rodo santūrą, nerimą keliantį, abejonių kupiną požiūrį, kurio intensyvumą rodo aukštis, kuriame laikomos rankos. Skiriami trys pagrindiniai šio rankų judesio aukščiai: 1) arti veido ir burnos, 2) juosmens lygyje, 3) žemiau juosmens. Kuo rankos yra arčiau veido, tuo stipresnis neigiamas jausmas. Mažiausiai neigiamai nusiteikęs asmuo bus tada, kai jo sunerti rankų pirštai bus ant kelių (*aut. pastaba* – tokia rankų padėtis būdinga Anglijos karalienei Elžbietai karališkų vizitų ir viešų pasirodymų metu). Lyginant Estijos ir Latvijos valstybių vadovus, K. Kaljulaid paprastai išlaiko rankas juosmens srityje, tačiau E. Levits nevengia pakelti rankų arčiau veido, nebyliai išreikšdamas savo neigiamą požiūrį į pokalbio metu išsakytą nuomonę (žr. Priedas Nr. 3, Paveikslėlių kompleksas K).

Rankų judesių vertinimui labai svarbi aplinka. Politikos pasaulyje itin iškalbinga gali tapti prie tribūnos sakoma kalba ir ją lydintys judesiai, nes jie taip pat nemažai atskleidžia apie asmenybę ir jos būseną. Pastebėta, kad G.Nausėda prie tribūnos stovi tiesiai, atlošęs pečius ir pakelta galva, tačiau daug negestikuliuoja. Jo rankos ramiai sudėtos priešais save, o plaštakų judesiai dažniausiai apima tik 10–15 cm diapazoną, rodydamas, kad jis visiškai kontroliuoja situaciją ne tik salėje, bet ir visoje šalyje. Pastebima, kad LR prezidentas stengiasi išlaikyti plačią rankų-pečių juostą ir nevensia stipriau atsiremti į tribūną rankomis dar labiau atkišdamas alkunes į šonus. Tokia stovėseną atrodo agresyviai ir kovingai, padeda kalbėtojui sukurti labiau savimi pasitikinčio ir turinčio tvirtą nuomonę lyderio įvaizdį, kurį karts nuo karto sugadina nerimastingai liečiami ir tvarkomi popieriaus lapai priešais jį. Tai parodo, kad žmogus jaučiasi nepatogiai, nedrąsiai, jam trūksta palaikymo ir pasitikėjimo savimi.

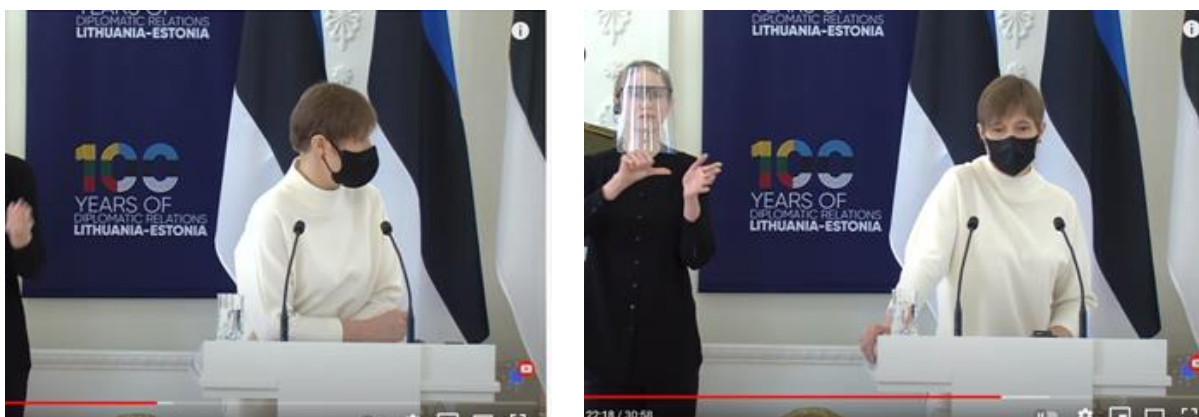

8 pav. Prezidento rankų-pečių linija

Skirtingai nei Lietuvos valstybės vadovas, E.Levits sakydamas kalbą prie tribūnos nesiremia rankomis į ją. Taip pat užfiksuoti pavieniai atvejai, kada Latvijos prezidentas padeda rankas ant tribūnos priešais save. Taip jis elgiasi tik būdamas ramybės būsenoje ir klausydamasis kito kalbančiojo. Kalbant jo rankų mostų diapazonas yra platus, o rankų judesiai labai skirtingi ir skirti išsakytos minties pabrėžimui, akcentavimui. Pavyzdžiui, svarbius argumentus ar tikslo turėjimą lydi iškeltas rodomasis pirštas arba prezidentui būdingas suspaustų pirštų galų judesys, imituojantis žiupsnelį. Taip pat prezidentas nevensia kalbos metu rodyti delnų į save, auditoriją ar šalia stovintį kolegą, taip išreikšdamas savo palankumą, bendrų tikslų siekimą ir vienybę. O aukštį, ilgį ir dydį taip pat vaizdžiai imituoja delnais. Tokia gestų įvairovė jam pavyksta sukurti savimi pasitikinčio vyro įvaizdį. O auditorijos prielankumą ir pasitikėjimą lemia tai, kad dauguma vyro rankų judesių yra atliekami atvirais delnais. Atviri delnai yra siejami su tiesa, sąžiningumu, ištikimybe ir nuolankumu. Šis kūno kalbos gestas yra pasąmoningas, su tikslu padėti klausančiajam pajauti, kad sakoma tikra tiesa.

Tyimas parodė, kad K.Kaljulaid stovėdama prie tribūnos oficialių pranešimų metu ramybės būsenoje ir klausydamosi, sudeda rankas viena ant kitos priešais save spinduliuodama ramybe ir susikaupimu, tačiau kalbėdama pasižymi ekspresyviais kūno ir rankų judesiais. Ji nevensia rodyti į kolegą delnu, sunerti pirštus tarpusavyje arba suremti abiejų rankų pirštų galus atskleisdama savo emocijas ir susikaupimą. Stovėdama prie tribūnos, priešingai nei kiti du prezidentai, K.Kaljulaid remiasi į ją viena ranka, arba alkūne (žr. 9 pav.).

9 pav. K.Kaljulaid remiasi į tribūną alkūne arba ranka

Toks elgesys atskleidžia, kad prezidentė šiek tiek nuobodžiauja ir pokalbis jai nėra įdomus. Mažiau oficialių kalbų ar diskusijų metu, pastebima, kad prezidentė elgiasi pernelyg laisvai: įkiša ranką į kišenę ir leidžia sau žvilgtelti į laikrodį ant riešo. Toks gestas yra nepagarbos organizatoriams ir kitiems susitikimo dalyviams išraiška. Neigiamą įvaizdį sustiprina ir nuolatinis atsitraukimas nuo tribūnos, vaikščiojimas 1 m atstumu už tribūnos lyg prezidentė būtų pasiruošusi bėgti.

Atliekant rankų judesių tyrimą svarbu nepamiršti haptikos elementų arba kitaip tariant prisilietimų – vieno paprasčiausių noro bendrauti reiškimo būdų. Vaizdo įrašų peržiūrų metu pastebėta, kad visi trys lyderiai – G.Nausėda, atstovaujantis Lietuvą, E.Levits, atstovaujantis Latviją, ir K.Kaljulaid, atstovaujanti Estiją vengia prisilietimų ir fizinio kontakto su kitais asmenimis. Pasaulio valstybių vadovai paprastai stengiasi globėjiškai paglostyti vaiką, ištiesia jam ranką arba pasiūlo savo parankę senjorams, demonstruodami švelnumą, atvirumą ir atjautą. Tokie prisilietimai gali sutvirtinti santykius ir nebyliai išstarti „tu man svarbus“. Tačiau visi trys prezidentai renkasi kitas bendravimo su visuomene formas priklausomai nuo situacijos ir aplinkybių. K.Kaljulaid, pati būdama keturių vaikų mama, vaizdo įrašuose taip pat nė karto nepastebėta vaikų draugijoje.

Savęs lietimasis gali būti ne ką mažiau iškalbingas. Manoma, kad nosies, akies, ausies ir lūpų lietimasis reiškia apgaulę, dvejonę ir nepasitikėjimą ir netikrumą. Tirtuose vaizdo įrašuose tokių rankų judesių nepastebėta. Tačiau Lietuvos prezidentas nepasitikėjimą ir nerimą parodo nuolat nerimastingai liesdamas ir taisydamasis švarką arba jo kišenę oficialių susitikimų metu (žr. Priedas

Nr. 3, Paveikslėlių komplektas L). Tuo tarpu kiti du prezidentai netvirtumą ir emocinį diskomfortą simbolizuojančių gestų neparodo. Priešingai, tyrimas parodo, kad Latvijos prezidentas E. Levits linkęs liesti smakrą – užfiksuoti du pavieniai atvejai. Smakro lietimasis – pasitikėjimo, mąstymo ir sprendimo priėmimo ženklas. Jeigu po šio gesto seka koks nors teigiamas gestas, vadinasi, bus priimtas palankus sprendimas. Tirtuose vaizdo ekrane abiem atvejais prezidento laikomą smakrą palydi platus rankos mostas, reiškiantis atvirumą, sąžiningumą ir patikimumą.

2.3.5.2. Akių kontaktas suartina

Išraiškingo žvilgsnio, akių ir veido oratoriams rankų judesių beveik neprireikia, nes akys kalba geriau už bet kokius gestus. Todėl pasirinktuose vaizdo įrašuose stebėtas ir vertintas trijų valstybių prezidentų akių kontaktas su pašnekovu bei auditorija.

Nustatyta, kad visi trys politikos lyderiai į savo pašnekovą (tête-à-tête) žvelgia dalykiniu arba socialiniu-draugišku žvilgsniu, įdėmiai žiūrint į pašnekovo akis, žvilgsnis atitraukiamas tik retkarčiais. Pavyzdžiui, G. Nausėda vizito pas popiežių Pranciškų metu akių kontaktą išlaiko apie 10 sekundžių, o bendraudamas su žurnalistais interviu metu – 5-6 sekundes; Latvijos prezidentas susitikime su Latvijos metropolitu Aleksandru akių kontaktą išlaiko 8-9 sekundes, o interviu metu kalbėdamas su žurnalistais – 15-16 sekundžių; K. Kaljulaid priimdama popiežių Pranciškų Estijoje, žvilgsnį išlaiko 7 sekundes, o kalbėdama su žurnalistais interviu metu – net iki 16-22 sekundžių. Pastebėta, kad akių kontakto trukmė užtrunka ilgiau tuomet, kai pokalbio tema yra mažiau oficiali ir malonesnė komunikuojantiems. Tokiu būdu taip pat siunčiamas signalas apie didesnę komforto jausmą ir nuoširdų susidomėjimą pašnekovu, jo reakcija ir kalbėjimu.

Ištirta, kad politikų kalbėjimas didelei auditorijai taip pat neapsieina be socialinio – draugiško žvilgsnio. K. Kaljulaid kalbų ir pasisakymų metu jaučiamas stiprus ir artimas ryšys su auditorija, vidinė ramybė ir profesionalumas. Estijos prezidentė į visus kreipia visa aprėpiantį ir platų žvilgsnį. Moteris klausydamosi užduodamo klausimo, žiūri į savo pašnekovo veidą. Jos žvilgsnį dažnai lydi net keli galvos linktelėjimai – kaip patvirtinimas, kad klausimas buvo supastas arba pritariama išsakytai nuomonei. Akių kontakto intensyvumas taip pat gali parodyti dominavimo lygį. Intensyviu žiūrėjimu paprastai užtvirtinamas dominavimas ir pranašumas prieš kitus žmones. Latvijos valstybės vadovas žvilgsnį valdo panašiai – žiūri į kalbantįjį, bet klausydamasis nesustiprina kontakto galvos linktelėjimu. Pastebėta, kad diskusijose ar konferencijose vyras mėgsta trumpai žvilgtelėti žemyn, kas, matyt, prezidentui padeda susikaupti ir apgalvoti išsakytą informaciją ar užduotą klausimą ir suformuluoti aiškų atsakymą. Kiek kitaip žvilgsniu bendrauja Lietuvos valstybės vadovas. Mažiau oficialioje aplinkoje, pradėdamas kalbą, jis nusišypso auditorijai, pasako draugišką repliką arba pajuokauja, lyg užduodamas toną, kad jaučiasi emociškai pakiliai ir ramiai. Tačiau galimai dėl

patiriamas streso ir nepasiruošimo sakyti kalbą, prezidentas atrodo neatsipalaidavęs ir pasimetęs. Tokį įvaizdį sustiprina su auditorija nepalaikomas akių kontaktas ir bėgiojantis žvilgsnis, kuris reiškia nepasitikėjimą, parodo netikrumą, nerimą, vengimą ar kitus nepalankius faktorius, lemiančius bendro darbo rezultatą. Klausydamasis klausimo, prezidentas dažniausiai palenkia galvą į šoną ir kelis kartus linkteli lyg norėdamas sustiprinti atidumo ir susidomėjimo jausmą. Tačiau atsakydamas į jį, nebežiūri į klausiantį ir žvilgsnį nukreipia į aplinką intensyviai kaitaliodamas žiūrėjimo objektą, taip išlaikydamas atstumą tarp savęs ir auditorijos.

Tam tikrą neverbalinę informaciją perduoda ir akies vyzdžio pokyčiai. Išsiplėtę akių vyzdžiai dažniausiai atskleidžia pozityvius jausmus, susidomėjimą situacija ar pašnekovu. O susitraukę vyzdžiai yra siejami su negatyvia informacija, požiūriu į pašnekovą arba į situaciją. Tačiau šis faktorius tyrimo metu nėra vertinamas dėl ribotų techninių galimybių priartinti vaizdą ir nustatyti akies vyzdžio dydį.

3.3.5.4. Kojos – gynyba ir patogumas

Kojų padėtis stovint arba sėdint taip pat pasako nemažai informacijos apie kalbėtoją ir leidžia susidaryti tam tikrą jo įvaizdį, kadangi kojų judesiai atliekami pasąmoningai, kaip atsakas į žmogaus emocijas ir jausmus. Juos sunku iš anksto suplanuoti ir kontroliuoti.

Tyrimo metu užfiksuota itin mažai kojų judesių. Tyrimą riboja tai, kad vaizdo įrašuose politikai dažniausiai rodomi iki juosmens ir kojos nepatenka į kadrą. Tačiau tyrimo medžiagoje matyti, kad G.Nausėda ir E.Levits stovėdami kojas išlaiko pečių plotyje, pėdas - nukreiptas į auditoriją viena šalia kitos, demonstruodami pasitikėjimą savimi, patogumą ir emocinį komfortą (žr. Priedas Nr. 3, Paveikslėlių komplektas M). Tai yra oficiali pozicija, rodanti neutralų požiūrį be įsipareigojimų likti ar eiti. Tuo tarpu K.Kaljulaid stovėsenoje ir kojų padėtis kinta priklausomai nuo situacijos (žr. Priedas Nr. 3, Paveikslėlių komplektas M). Abejingumą ir nekantrumą rodo atsaini stovėsenoje perkreiptu klubu prie tribūnos, kai svoris tenka tik vienai kojai. Sakydamą pranešimą prezidentė nuolat perkelia kūno svorį vis ant kitos kojos. Tai yra nekantrumo, nesaugumo ir noro imtis kitokios veiklos ženklas. Tyrimo metu taip pat užfiksuoti du atvejai, kai prezidentė vieną koją laiko pastačiusi priekyje. Paprastai kai viena koja stovi pirmiau kitos, o pėda yra nukreipta į pašnekovą, siekiant sutrumpinti skiriantį atstumą, tai reiškia susidomėjimą ir norą bendrauti. Pėdos yra kaip rodyklės, nurodančios kryptį kuriuo eina žmogaus protas, o taip pat nurodo žmones, kurie atrodo įdomūs ir patrauklūs. Tačiau Estijos prezidentės atveju, pėda nukreipta ne į jos pašnekovą, o į auditoriją arba šoną, kas rodo norą išeiti ir palikti dabartinę aplinką.

Kaip pastebėta tirtuose vaizdo įrašuose sėdėdamas Lietuvos prezidentas linkęs sukryžiuoti kojas (žr. Priedas Nr. 3, Paveikslėlių komplektas N). Nors kūno kalbos ekspertai teigia, kad 70

procentų europiečių ir britų paprastai užkelia kairę koją ant dešinės, įdomus faktas yra tas, kad Lietuvos prezidentas visada sėdėdamas uždeda dešinę koją. Sukryžiuotos kojos sėdint gali turėti dvi reikšmes priklausomai nuo to, kokie judesiai atliekami su kitomis kūno dalimis. Jei sukryžiuotas kojas, žmogus nejučia palinksta į priekį, matomi jo delnai ir šypsena, reiškia, kad jis jaučiasi patogiai, džiaugiasi draugija ir domisi ja. Tačiau G.Nausėdos sukryžiuotas kojas lydi atsilošimas kėdėje ir suglaustos plaštakos paslepiant delnus. Tokie judesiai slepia gynybą, susidomėjimo trūkumą ir nenorą bendrauti. Tuo tarpu Latvijos prezidentas sėdėdamas retai kada sukryžiuoja kojas (žr. Priedas Nr. 3, Paveikslėlių komplektas N). Jis sėdi laikydamas kojas plačiau pečių pločio, kad užimtų daugiau vietos ir atrodytų didesnis, rankas laiko ant krėslo šonų, taip nevaržydamas savo judesių. Tai rodo, kad jis jaučiasi patogiai ir sako tiesą, yra atviras kalbėdamas ir atlikdamas rankų judesius. K.Kaljulaids su E.Levits sieja panašus gestikuliavimas rankomis sėdint, tačiau priešingai nei Latvijos prezidentas, Estijos valstybės vadovė neturi vienos pamėgtos sėdėjimo pozos (žr. Priedas Nr. 3, Paveikslėlių komplektas N). Kaip ir G.Nausėda, ji nevengia užkelti koją ant kojos (tiek kairę, tiek dešinę) – pastebėti 5 atvejai. Tačiau platūs rankų mostai, santūri šypsena ir nuolat palaikomas akių kontaktas paneigia nuomonę, kad moteris nenori bendrauti ir yra užsidariusi asmenybė. Tyrimo metu pastebėti 4 atvejai, kada sėdinčios prezidentės nugara yra tiesi ir šiek tiek palinkusi į priekį, kojos nesukryžiuotos, viena koja pastatyta šiek tiek priekyje pėdomis į pašnekovą. Tokia sėdėsena rodo susidomėjimą ir norą bendrauti.

IŠVADOS

1. Apibendrinant egzistuojančius neverbalinės komunikacijos sąvokos aiškinimus, galima teigti, kad neverbalinė komunikacija yra informacijos arba pranešimo pasikeitimas tarp dviejų ar daugiau asmenų, naudojant gestus, veido išraiškas, akių kontaktą, erdvę ir atstumą, lytėjimą – viską išskyrus parašytą ar pasakytą žodį, ir atspindi mūsų mintis ir vidinį nusiteikimą, minčių išraišką.

Paprastai skiriamos 8 pagrindinės neverbalikos charakteristikos: nevertojami žodžiai, lemia kultūra, skirtingos elementų reikšmės, netklumas ir neaiškumas, kartais nesutampa su verbalika, pasąmoninga, atskleidžia jausmus ir požiūrį, neformali.

Apibendrinant neverbalinės komunikacijos funkcijas, galima teigti, kad neverbaliniu elgesiu asmenys perteikia prasmę, parodo savo statusą, emocijas ir net būdo savybes. Neverbalinės komunikacijos išraiškos taip pat gali turėti įtakos kitų asmenų suvokimui. O neverbaliniai pranešimai, kuriuos siunčiame ir gauname, teigiamai ir neigiamai veikia mūsų santykius ir gali padėti suartinti žmones ar juos atstumti.

Neverbalika reiškiamą naudojant prezentacinius kodus: gestus, akių judesius, balsines ypatybes, kuriuos reikia mokėti tinkamai dekoduoti ir interpretuoti. Siekiant suprasti neverbalikos kodus, svarbiausia taisyklė yra suvokti, kad neverbalinis žodynas neegzistuoja. Kadangi neverbalinė kalba yra dviprasmiškesnė nei verbalinė, reikia išmokti interpretuoti neverbalinės komunikacijos ženklus skirtingomis grupėmis ir skirtinguose kontekstuose. Antroji neverbalinių ženklų dekodavimo taisyklė yra pripažinti, kad tam tikri analizuojami elementai yra susiję. Norint geriau suprasti neverbalinių ženklų reikšmę, būtina į juos pažiūrėti kaip į progresyvius ir daugiasluoksnius.

Vyrai ir moterys ne tik skirtingai geba dekoduoti kūno siunčiamus signalus, bet ir naudoja juos skirtingai. Mokslininkai, tyrinėjantys lyčių neverbalinę komunikaciją, yra vieningi, ryškiausi vyrų ir moterų neverbaliniai skirtumai išryškėja: kinezikoje, haptikoje, okulektikoje ir proksemikoje.

Neverbalikos tyrėjai teigia, kad politikos kontekste kūno judesiai ir gestai taip pat atlieka labai svarbų vaidmenį. Tai yra išraiškingiausia ir daugiausiai apie žmogų pasakanti neverbalinių elementų grupė. Pirminis susipažinimas su politikos lyderiais įvyksta būtent per vizualinį vaizdą. O šis gali suformuoti politiko įvaizdį visuomenės akyse. Atsižvelgęs į šiuos vizualinius šaltinius elektoratas susidaro pirmąjį įspūdį apie politiką, jo asmenybę ir netgi priima sprendimą, ar už jį balsuos rinkimų metu. Todėl politikų įvaizdžio kūrėjai dažniausiai didelį dėmesį telkia politikų charizmai, išvaizdai, visuomeniškumui ir jaunystei.

2. Atlikus Baltijos valstybių vadovų – Gitano Nausėdos, Egils Levits ir Kersti Kaljulaid neverbalinės komunikacijos analizę, nustatyti šie pagrindinių prezidentų neverbalinės komunikacijos komponentų požymiai: periverbaliką lemia socialinis statusas, aplinka ir supantys žmonės. Dažnu atveju būtų galima įtraukti kultūros įtaką, bet atlikto tyrimo metu šis aspektas nebuvo tirtas. Infraverbaliką ir supraverbaliką stipriai apriboja diplomatinio protokolo reikalavimai ir lytis – moterys turi didesnę laisvę pasirinkti garderobo spalvas ir skirtingus aksesuarus. Paraverbalikai daugiausiai įtakos turi prigimtis ir lytis, nes vyrai ir moterys yra skirtingų komunikacijos tipų atstovai. Kaip ir paraverbalikoje, preverbalikos raiška taip pat priklauso nuo prigimties ir lyties, nes atliktas tyrimas tik patvirtino lyčių komunikacijos teoriją, kad moterys daug išraiškingiau naudoja savo kūno kalbą nei vyrai. Kūno kalbos ekspresyvumą taip pat lemia socialinis statusas ir diplomatinis protokolas, aplinka bei visuotinai priimtose elgesio normos.

Periverbalika. Visų trijų valstybių vadovai oficialių pranešimų ar spaudos konferencijų metu su auditorija išlaiko didelį atstumą – visuomeninę erdvę, o su kitais renginių dalyviais – socialinę. Iš trijų politikos lyderių tik K.Kaljulaid nevensia su kolegomis atsidurti asmeninėje erdvėje. Toks prezidentės elgesys parodo jos norą siekti vienybės, glaudumo ir neatsiriboti nuo kitų žmonių. Tuo tarpu G.Nausėda ir E.Levits yra santūrūs, uždaro būdo, nepatiklūs. Galima daryti prielaidą, kad jiems pirmiausia reikia įsitikinti, kad gali žmonėmis pasitikėti, o tik tada įsileisti juos į savo asmeninę erdvę.

Infraverbalika ir supraverbalika. Ištyrus prezidentų aprangos kodą, akivaizdu, kad tiek G.Nausėda, tiek E.Levits griežtai paiso diplomatinio protokolo reikalavimų. Abu prezidentai vadovaujasi saikingos klasikos taisyklėmis – jų drabužiai yra tvarkingi, atspindi saiką ir paprastumą: tamsus kostiumas, balti marškiniai, neįmantrus kaklaraištis ir paprasti aksesuarai. Tiesa E.Levits išsiskiria aksesuarų gausa. Priešingai nei G.Nausėda, jis visada prisega kaklaraištį segtuku, abu bevardžius pirštus puošia žiedais ir švarko kišenėje turi baltą nosinę. Mėgstamiausia Latvijos prezidento kaklaraiščio spalva – mėlyna, kuri atspindi konservatoriškas politines pažiūras, profesionalumą ir autoritetą. Tuo tarpu Lietuvos prezidento kaklaraiščių spalvos aiškios žinutės visuomenei nesiuonia. Sąsajų su renginių pobūdžiu taip pat nepastebėta. G.Nausėda dažniausiai renkasi klasikinių spalvų: raudonos, mėlynos ir pilkos spalvos, smulkiais raštais margintus kaklaraiščius, kas rodo, jog prezidentas yra uždaras, santūrus, bet patikimas žmogus, pasižymintis svetingumu, savikotrole ir mandagiu elgesiu. Galima daryti prielaidą, kad G.Nausėda yra kuklus, išsiskirti nesiekiantis politikos lyderis. Neoficialių renginių metu Lietuvos ir Latvijos prezidentai lieka ištikimi klasikiniam aprangos stiliui ir elegancijai – renkasi tuos pačius klasikinius kostiumus ir baltus marškinius, tačiau nevensia nusirišti kaklaraiščius ir prisisegti viršutines marškinių sagas. Toks nuoseklus įvaizdis labai svarbus politikams, nes didina visuomenės pasitikėjimą.

Tyrimas parodė, kad spalvingiausia asmenybė išvaizdos atžvilgiu yra Estijos prezidentė. Nors paprasto kirpimo, lengvos priežiūros nereikalaujanti plaukų šupuosena ir saikingi aksesuarai kuria solidžios, autoritetingos ir profesionalios moters įvaizdį, tačiau ryškių spalvų apranga tampa tarsi priešprieša ir verčia manyti, kad moteris nebijo išsiskirti ir turi savo nuomonę. Oficialių renginių metu dėvimos klasikinio kirpimo geltonos, žalios, raudonos, mėlynos spalvos suknelės dažniausiai siejamos su vykstančiu renginiu ir siunčia paslėptą žinutę auditorijai apie solidarumą, vienybę ir bendrus tikslus. Tuo tarpu neoficialių renginių metu K.Kaljulaid rengiasi laisviau ir renkasi nuo situacijos priklausančią aprangą. Tiesa dažnai prezidentė pasirenka labiau laisvalaikiui gamtoje tinkantį stilių nei su darbo funkcijomis susijusiems renginiams. Sportiniai bateliai, lengvos sportinės striukės, prasagstyta suknelė giliu skeltuku sumenkina profesionalų įvaizdį, kadangi valdžią, autoritetą ir įtaką labiausiai atspindi klasikinis aprangos stilius bei nustatyti diplomatinio protokolo standartai.

Paraverbalika. Tyrimo metu pastebėta, kad sakydami pranešimą prieš auditoriją salėje, politikai renkasi tylesnį, bet lėtesnį kalbėjimą, kadangi įgarsinimo įranga leidžia aiškiai išgirsti sakomą pranešimą, o patalpų akustinės savybės sukelia tam tikrą aidą, kuris priverčia kalbėti lėčiau. Lėtesnį kalbėjimą lemia ir iš anksto paruoštos bei parepetuotos kalbos, kurios paprastai išsiskiria pauzių gausa. Tuo tarpu kalbėdami triukšmingoje aplinkoje arba be įgarsinimo įrangos, visi trys prezidentai yra priversti kalbėti garsiau, kad užgožtų pašalinius veiksnius, ir greičiau dėl informacijos gausos ir laiko stokos. Nors trys prezidentai puikiai kalba keliomis užsienio kalbomis, tyrimo metu nenustatyta jokių sąsajų tarp komunikacijos užsienio kalba ir kalbėjimo greičio.

Išanalizavus kalbėjimo greitį, tyrimas parodė kad Nausėda, priešingai nei kiti du prezidentai yra linkęs pabrėžti teiginių ar žodžių svarbą funkcionaliomis pauzėmis spaudos konferencijų pradžioje, oficialių pranešimų, kreipimūsi į tautą arba ceremonijų metu. Tokios pauzės verčia auditoriją suklusti ir atkreipti dėmesį ne tik į žodžius, bet ir tylos svarbą bei pabrėžia prezidento autoritetą. Mažiau oficialių pasisakymų metu pauzėms vietos nebelieka dėl informacijos gausos ir laiko stokos. E.Levits ir K.Kaljulaid tokia kalbėjimo maniera nėra būdinga. Tyrimo rezultatai parodė, kad abu politikai vengia reikšmingų pauzių ir pasisakymų metu sustoja tik atsikvėpti be ilgesnių stabtelėjimų. Tai kalbai suteikia monotonijos, o auditorijai tampa sunkiau suprasti reikšmingą informaciją.

Ištyrus politikos lyderių intonaciją ir tembrą nustatyta, kad G. Nausėda, E.Levits ir K.Kaljulaid pasižymi žemu balso tembru, kuris aplinkinių vertinamas kaip pasitikėjimo verto, intelektualaus ir sumanaus lyderio savybė. Tačiau prezidentų intonacijos skiriasi. Lietuvos prezidentui būdinga kintanti intonacija, panaši į eilėraščio deklamavimą, kuri suteikia kalbai gyvumo ir sužadina klausytojų emocijas. O skirtingo ilgio sakiniai leidžia pademonstruoti puikią iškalbą ir sklandžiai

išdėstyti mintis. Kaip ir G.Nausėdos, Latvijos prezidento intonacija kinta oficialių pranešimų metu, tačiau dėl nuolatinio įdėmaus žiūrėjimo į užrašus, labiau primena skaitymą nei kalbėjimą. Pastebėta, kad spontaniškų pasisakymų metu prezidentas nevengia ilgų ir painių sakinių, kurie sukuria nebaigtumo, neužtikrintumo įspūdį. Tuo tarpu Estijos prezidentei būdinga kylanti balso intonacija, kas verčia daryti prielaidą, jog moteris nepasitiki savimi ir savo kalbų turiniu. Kylanti intonacija asocijuojasi su nebaigtumo ir užtvirtinimo trūkumu, kuris klausytojus verčia įsitempti ir sunerimti.

Atlikus tyrimą pastebėta, kad balso intonacijai galimai didelės įtakos turi politikų gimtoji kalba. Lietuvių kalbai būdingas dainingumas ir garsų kaita lemia G.Nausėdos deklamavimą. Latvių kalboje žodžiai pasižymi gausiu skardžių kietųjų priebalsių skaičiumi, turinčių įtakos besikeičiančiai, bet mažiau išraiškingai intonacijai. O Estų kalbai būdingi kapoti žodžiai su mažu priebalsiu skaičiumi turi lemia kylančią balso intonaciją.

Preverbalika. Tyrimo rezultatai rodo, kad kalbėdami prezidentai mažiausiai naudoja veido mimikas ir galvos judesius, o daugiausiai informacijos apie kalbantįjį pasako akių kontaktas, rankų judesiai ir kojų padėtis sėdint arba stovint.

Iš visų trijų Baltijos valstybių vadovų Estijos prezidentės kūno kalba yra išraiškingiausia, nes ji atlieka daugiausia kūno judesių, kurie puikiai papildo sakomą informaciją. Daugiausia jos kūno kalboje pastebėta rankų judesių, o mažiausiai – lytėjimo. Nuo jos nedaug atsilieka Latvijos prezidentas. Šis prezidentas taip pat daug gestikuliuoja, tačiau vengia keisti bendrą kūno pozą ar kojų padėtį. O Lietuvos valstybės vadovo kūno kalba nepasižymi ekspresyvumu – jis kalbėdamas atlieka mažiausiai judesių. Kaip ir kiti du lyderiai G.Nausėda nevengia rankų judesių, o ypač liesti savo švarką, kas išduoda, kad prezidentas jaučiasi nepatogiai, neramiai, trūksta saugumo jausmo oficialių susitikimų metu. Jo veido mimikos yra itin statiškos ir neekspresyvos. Remiantis tyrimo rezultatais, galima daryti prielaidą, kad lyčių teorija, teigianti, jog moterys natūraliai naudoja daugiau gestų ir veido mimikų nei vyrai, yra teisinga.

Rankų judesių analizės metu pastebėta, visi trys lyderiai linkę sveikintis „lygiaverčiu“ rankos paspaudimu, nesiekdami pademonstruoti galios ir pranašumo prieš kitus asmenis. G.Nausėda sveikindamasis vengia akių kontakto ir pirmasis ištiesti ranką, tačiau visada pasiveikinimą palydi šypsena ir galvos linktelėjimu, taip išreikšdamas draugiškumą ir gerus ketinimus. E.Levits, priešingai, pirmasis tiesia savąją ranką ir jo paspaudimas trunka ilgiau nei yra įprasta. Toks veiksmas vertinamas kaip svetingumo ir svečio padaršinimo gestas. Estijos prezidentė vienintelė iš trijų prezidentų priimdama svečius savo šalyje uždeda antrąją ranką ant svečio riešo, lyg norėdama apkabinti ir sutikti svetingai.

Tiriant prezidentų rankų judesius, pastebėta, kad Lietuvos ir Latvijos valstybių vadovams būdingas vyrams bendras įprotis susitikimų metu stovint nuleistas rankas sukabinti priekyje, žemiau juosmens. Tokia rankų padėtis suteikia saugumo jausmą, leidžia paslėpti baimę būti atstumtam ir įžeistam. Tai būdinga intravertiškoms ir drovioms asmenybėms. Tuo tarpu Estijos valstybės vadovė nėra linkusi sukabinti rankų priešais save ir atrodo savimi pasitikinti.

Nors politikos pasaulyje grūmojimas pirštu ar kumščiu vertinamas kaip valdžios ir autoriteto simbolis, toks judesys nėra būdingas Lietuvos prezidentui. Tyrimo metu pastebėtas tik vienas atvejis, kada G.Nausėda iškelia rodomąjį norėdamas pabrėžti sakomą mintį. Tačiau Latvijos ir Estijos prezidentų pasisakymuose tokių judesių pastebima dažnai norint atkreipti auditorijos dėmesį bei sustiprinti minties svarbą. Latvijos prezidentas vienintelis iš trijų politikų tautos stiprybės ir susivienijimo reikšmę sutvirtina suspaustu kumščiu.

Politikų tikslo turėjimą ir jo siekimą atskleidžia kitas dažnai naudojamas gestas suspaustais pirštų galais, panašus į „žiupsnelį“. Šis gestas auditorijai asocijuojasi su tikslo turėjimu ir susitelkimu. K.Kaljulaid ir E.Levits kūno kalboje tai vienas populiariausių rankų judesių. G.Nausėdos kūno kalboje tokių atvejų neužfiksuota. Šio gesto reikšmė gali turėti ir kitas reikšmes - jis kartais gali būti suprantamas kaip aiškumo, patikslinimo, konkretumo reikalavimas arba tobulumo simbolis.

Nors rodymas pirštu į kitą asmenį laikomas itin autoritetingu politikos pasaulyje ir siunčia pranešimą apie viršesnę galią, Latvijos ir Estijos valstybių vadovai į kitą asmenį ar save visada rodo mandagiai - delnu. K.Kaljulaid mostą delnu visada palydi žvilgsniu į rodomą asmenį, tačiau E.Levits vengia žvilgtelėti į rodomą objektą. Jo akys dažniau būna nukreiptos į dokumentus ar auditoriją. Tuo tarpu G.Nausėdos neverbalinės komunikacijos tyrime fiksuojamas tik vienas atvejis, kada jis delnu parodo į kitą žmogų. Tai rodo, kad jis nesiekia bendrystės ir vienybės su šalia esančiais asmenimis.

Kitas visų trijų lyderių naudojamas rankų gestas – į stalą atremti ištiestų pirštų galai. Šis gestas parodo prezidentų ryžtą ir tvirtą nuomonę, pasitikėjimą savimi ir tikėjimą tuo, ką jie sako. Priešingai nei kiti du prezidentai, G.Nausėda šį judesį atlieka dvejomis rankomis, taip suteikdamas gestui lengvumo, neuztikrintumo ir tuo pačiu sudarydamas mažiau pasitikinčio savimi ir ryžtingo vadovo įvaizdį.

Surinktuose vaizdo įrašuose pastebėta, kad Latvijos ir Estijos valstybių vadovai savo pasitikėjimą savimi demonstruoja suremdami abiejų rankų ištiestų pirštų galus, lyg imituodami stogelį. Šis rankų judesys itin būdingas Latvijos prezidentui ir rodo, kad asmuo bando susitaikyti su kita nuomone arba saugosi kylančių prieštaravimų. Kitas abiem lyderiams būdingas gestas – abiejų rankų pirštų sunėrimas, kas rodo santūrą, tačiau abejonių kupiną ir nerimą keliantį požiūrį. Stebint Estijos ir Latvijos valstybių vadovus, pastebima, kad K.Kaljulaid paprastai išlaiko rankas juosmens

sirtyje, tačiau E.Levits nevensgia pakelti rankų arčiau veido, nebyliai išreikšdamas savo neigiamą požiūrį į pokalbio metu išsakytą nuomonę. Kuo rankos yra arčiau veido, tuo stipresnis neigiamas jausmas. Tuo tarpu G.Nausėda šių gestų nedemonstruoja.

Surinkti duomenys rodo, kad G.Nausėda sakydamas kalbą prie tribūnos stovi tiesiai, pakelta galva, tačiau negestikuliuoja. Jis dažniausiai rankas padeda ant tribūnos viena ant kitos priešais save, sudarydamas įspūdį, kad yra ramus, nes kontroliuoja situaciją salėje ir visoje valstybėje. Prezidentas stengiasi išlaikyti plačią rankų-pečių juostą, kuri jam padeda labiau pasitikėti savimi ir sukurti tvirtą nuomonę turinčio lyderio įvaizdį. Tačiau tokį įvaizdį gadina nuolat nevalingai liedsdamas priešais esančius dokumentus. Tai rodo, kad G.Nausėda jaučiasi neužtikrintai, jam trūksta palaikymo. Skirtingai nei Lietuvos valstybės vadovas, E.Levits sakydamas kalbą prie tribūnos nesiremia rankomis į ją. Kalbėdamas ji plačiai gestikuliuoja skirtingais rankų judesiais, norėdamas pabrėžti sakomą informaciją ir jos svarbą. Tokia gestų įvairovė jam pavyksta sukurti savimi pasitikinčio vyro įvaizdį. O auditorijos prielankumą ir pasitikėjimą lemia tai, kad dauguma vyro rankų judesių yra atliekami atvirais delnais. Tuo tarpu K.Kaljulaid stovėdama prie tribūnos sudeda rankas viena ant kitos priešais save skleisdama ramybę ramybe ir susikaupimą. O kalbėdama pasižymi ekspresyviais kūno ir rankų judesiais. Moteris prie tribūnos dažnai stovi atsirėmusi viena ranka ar alkūne. Tokia stovėseną atskleidžia, kad prezidentei nuobodu, pokalbis jos nedomina. Mažiau oficialių renginių metu pastebimas pernelyg laisvas prezidentės elgesys: ranka kišenėje, žvilgčiojimas į laikrodį – lyg nepagarba kitiems renginio dalyviams ir organizatoriams. Neigiamai vertinamas ir jos įprotis atsitraukti nuo tribūnos bei iki 1 m atstumu lyg būtų pasiruošusi išeiti.

Tyrimas atskleidė, kad nei vienas prezidentas nesiekia artumo su kitais asmenimis ir vengia juos liesti, tačiau G.Nausėda pastebimas dažnai liečiantis savo drabužius, kas simbolizuoja nepasitikėjimą ir nerimą. Tuo tarpu kiti du prezidentai netvirtumo ir emocinio diskomforto neparodo. Priešingai, Latvijos prezidentas E.Levits linkęs liesti smakrą – pasitikėjimo, mąstymo ir sprendimo priėmimo ženklas.

Nustatyta, kad visi trys politikos lyderiai į savo pašnekovą žvelgia dalykiniu arba socialiniu draugišku žvilgsniu, kuris užlaikomas ilgiau nei įprastai tik tuomet, kad pokalbio tema yra maloni kalbantiesiems. Tokiu būdu taip pat siunčiamas signalas apie didesnę susidomėjimą ir komfortą. Iš trijų prezidentų tik K.Kaljulaid kalbėjimo metu jaučiamas stiprus ryšys su auditorija, vidinė ramybė ir profesionalumas. Estijos prezidentė visada žiūri į savo pašnekovo veidą ir auditoriją. Intensyvus akių kontaktas parodo dominavimo lygį. Latvijos valstybės vadovas žvilgsnį valdo panašiai - žiūri į kalbantįjį, bet akių kontakto su auditorija ilgai neišlaiko. Vyras mėgsta trumpai žvilgtelėti žemyn, kas, matyt, prezidentui padeda susikaupti ir apgalvoti informaciją bei suformuluoti aiškų atsakymą. Kiek kitaip žvilgsniu bendrauja Lietuvos valstybės vadovas. Galimai dėl streso ar nepasiruošimo

prezidentas atrodo nedrąsus ir pasimetęs. Tokį įvaizdį sustiprina su auditorija ir net pavieniu pašnekovu nepalaikomas akių kontaktas ir bėgiojantis žvilgsnis, kuris reiškia nepasitikėjimą, netikrumą ir nerimą.

Kojų judesius sunku iš anksto suplanuoti ir kontroliuoti todėl atliekami pasąmoningai jie gali daug pasakyti apie žmogų. Tyrimo rezultatai rodo, kad G.Nausėda ir E.Levits stovi išlaikydami kojas pečių plotyje, o pėdas nukreipia į auditoriją, demonstruodami pasitikėjimą savimi ir emocinį komfortą. Tokia stovėseną rodo neutralų požiūrį be įsipareigojimų likti ar išeiti. K.Kaljulaid stovėseną ir kojų padėtis kinta priklausomai nuo situacijos. Stovėdama perkreiptu klubu, kai svoris tenka vienai kojai, ji atrodo abejinga ir nekantri. O pastatydama vieną koją priekyje kitos rodo susidomėjimą ir norą bendrauti. Tačiau Estijos prezidentės atveju, pėda būna dažnai nukreipta ne į jos pašnekovą, o į auditoriją arba šoną, kas rodo nenorą dalyvauti renginyje.

Kaip pastebėta tirtuose vaizdo įrašuose sėdėdamas Lietuvos prezidentas linkęs sukryžiuoti kojas užkeldamas dešinę koją ant kairės, atsilošti ir suglausti delnus. Tokie judesiai slepia gynybą, nesidomėjimą ir nenorą bendrauti. Tuo tarpu Latvijos prezidentas sėdėdamas retai kada sukryžiuoja kojas. Jis sėdi laikydamas kojas plačiai, rankas padeda ant krėslo šonų, taip nevaržydamas savo judesių ir demonstruodamas drąsą, teisingumą ir atvirumą. K.Kaljulaid su E.Levits sieja panašūs rankų judesiai sėdint, tačiau priešingai nei Latvijos valstybės vadovas, Estijos prezidentė neturi vienos pamėgtos sėdėjimo pozos. Platūs rankų mostai, maloni šypsena ir nuolatinis akių kontaktas rodo moters norą bendrauti ir susidomėjimą.

3. Tirtuose vaizdo įrašuose iš visų trijų prezidentų pademonstruotų kūno judesių mažiausiai ekspresijos pastebima antakių ir lūpų srityse. Kojų judesiai taip pat yra statiški. O daugiausia politikai naudoja įvairius rankų gestus ir mostus.

Iš trijų Baltijos valstybių vadovų, Estijos prezidentės K.Kaljulaid kūno kalba yra pati išraiškingiausia – ji pademonstruoja daugiausiai pasikartojančių kūno judesių, kurie yra aiškūs, konkretūs ir puikiai papildo sakomą informaciją. Nuo jos nedaug atsilieka ir Latvijos valstybės vadovas. Na o mažiausiai ekspresyvia kūno kalba pasižymi Lietuvos respublikos prezidentas G.Nausėda.

Analizuojant kiekvieno prezidento kūno kalbos elementus atskirai, pastebėta, kad Lietuvos prezidentas atlieka mažai veido mimikų (lūpos, antakiai, akys) ir galvos judesių. O labiausiai išreikšti yra rankų gestai. Prezidentas taip pat yra linkęs nevalingai liesti savo drabužius. Tuo tarpu E.Levits retai keičia bendras kūno pozas ir demonstruoja mažai kojų judesių. Tačiau Latvijos valstybės vadovo gausūs rankų gestai gali suteikti daug informacijos apie vyro asmenybę. K.Kaljulaid, kaip ir Latvijos

prezidentas, kalbėjimo metu atlieka daug rankų judesių, tačiau vengia liesti kitus asmenis, savo drabužius ar veidą.

4. Tyrimo metu palyginus trijų prezidentų neverbalinės komunikacijos raišką ir jų kuriamą įvaizdį, paaiškėjo, kad nors G.Nausėdos tiesi ir nepajudinamai rami laikysena, pakelta galva, išlavinta bei gramatiškai teisinga kalbėjimo maniera, tvarkinga išvaizda ir apranga iš pirmo žvilgsnio sudaro ryžtingo ir tvirto vadovo įvaizdį, akys ir žvilgsnio bėgiojimas į šonus siunčia visiškai skirtingą informaciją ir išduoda pasimetimą. Skurdi kūno kalba verčia daryti prielaidą, kad vyras yra santūrus, susikaustęs ir nepasitikintis savimi. Pastebėta, kad Lietuvos prezidentas G.Nausėda vengia ekspresyvių rankų judesių, o galvos judesių naudojimas, linktelėjimai yra minimalūs galbūt netgi sąmoningai vengiami jo politinėje komunikacijoje. Panašu, kad siekiant sukurti savimi pasitikinčio ir savo nuomone neabejojančio prezidento įvaizdį buvo pamiršta išstbulinti smulkiausias detales. Todėl vangi neverbalinė komunikacija silpnina politinio lyderio įvaizdį ir visuomenė pradeda abejoti jo gebėjimu telkti žmones ir spręsti bendras šalies problemas. Latvijos prezidentui suformuoti profesionalaus ir patikimo politiko įvaizdį nėra taip sudėtinga. Nors spontaniškų pasisakymų metu, prezidentui stinga įtaigaus kalbėjimo įgūdžių ir užtikrintumo, dauguma jo gestų atliekami natūraliai, išraiškingai ir siunčia pranešimą apie profesionalumą, patikimumą ir bendrų interesų siekiantį politikos lyderį. Tuo tarpu K.Kaljulaid neverbalinė komunikacija formuoja ryškios, energingos, greitos reakcijos ir turinčios tvirtą nuomonę prezidentės įvaizdį. Ji vaizdo įrašuose dažnai atrodo itin temperamentinga ir ekspresyvi. Moteriai svarbu užmegzti tiesioginį ryšį, akių kontaktą su klausytoju. Tačiau profesionalų įvaizdį gali lengvai sugriauti pernelyg laisvas elgesys mažiau oficialių renginių metu – netinkamai pasirinkti drabužiai, neįvertinti impulsyvūs kūno judesiai gali net įžeisti aplinkinius žmones.

Taigi daroma išvada, kad politikų neverbalinė komunikacija dažnai nesutampa ne tik su verbalika, bet ir politikų siekiamu įvaizdžiu, o dažnu atveju gali net sumenkinti įvaizdį visuomenės akyse ir neigiamai paveikti elektorato pasitikėjimą. To rezultatas - mažesnė sėkmės tikimybė ir surinktas mažesnis balsų skaičius kitų rinkimų metu.

REKOMENDACIJOS

1. Dar tik pradėjus rinkti medžiagą tyrimui, buvo matoma tendencija, jog neverbalinė komunikacija yra svarbus konstruktas politikų įvaizdžio formavime. Tačiau ji yra menkai vertinama ne tik pačių politikų, bet ir akademinėje erdvėje. Analizuojant teoriją bei atliekant tyrimą, buvo pastebėta, kad teisinga neverbalinės komunikacijos elementų išraiška gali padėti pasiekti labai gerų rezultatų politikos srityje. Neabejotina, kad to siekia kiekvienas politikas, tačiau, panašu, kad daugeliui iš jų trūksta informacijos bei praktikos, kaip tai padaryti. Taigi šis darbas galėtų tapti pradžia naujam politikos, viešųjų ryšių arba komunikacijos kursui, kuris galėtų būti grindžiamas naujomis technologijomis, psichologinėmis žiniomis bei įvaizdžio kūrimo pagrindais.

2. Neverbalinės komunikacijos raišką politikų įvaizdžio formavime taip pat galima tirti, analizuojant pačius politikos lyderius, organizuojant ir imant interviu, stebint jų elgesį, lyderystės apraiškas bei komunikaciją konkrečiose situacijose. Šis metodas gali būti net veiksmingesnis, tačiau pareikalautų daugiau laiko.

3. Taip pat galima atsižvelgti ir į 2020 metais pasaulį sukrėtusią Covid-19 pandemiją. Būtų įdomu iširti, valstybių vadovų neverbalikos raišką krizių komunikacijos kontekste.

SANTRAUKA

Dėl pakitusių informacijos pateikimo būdų ir vartotojų įpročių, vienu iš svarbiausių naujienų šaltinių tapo internetas ir televizija, kada didžiausias dėmesys tenka vizualiai pateikiamai informacijai. Esant tokioms sąlygoms politinės komunikacijos ir viešųjų ryšių kūrėjai taip pat ėmė kaupti didelį dėmesį ne tik į kandidatų išreiškiamų ideologijų pateikimą, bet ir į neverbalikos elementus bei jų raišką, kurie ženkliai prisideda prie politikų įvaizdžio formavimo. Nors anksčiau neverbalinė komunikacija likdavo antrame plane, šiandien vis labiau pradedama kaupti dėmesį į politikų išvaizdą, aprangą, judesius, veido išraiškas, balso intonaciją ir kitus simbolius. Būtent neverbalikos elementų raiška galima stiprinti norimą įspūdį arba jį sugadinti.

Darbo objektas. Neverbalinės komunikacijos raiška Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybių prezidentų įvaizdžio formavime.

Šio **darbo tikslas** yra išsiaiškinti, kokius neverbalinės komunikacijos elementus dažniausiai naudoja dabartiniai Baltijos valstybių prezidentai ir kokią reikšmę jie turi jų įvaizdžio formavimui.

Tikslui pasiekti buvo iškelti tokie **darbo uždaviniai**: 1) apžvelgti mokslinę literatūrą baigiamajame darbe nagrinėjamu klausimu ir aptarti neverbalinės komunikacijos sampratą, jos atliekamas funkcijas bei ryšį su lyčių bei politine komunikacija; 2) atlikti Gitano Nausėdos, Egils Levits ir Kersti Kaljulaid neverbalinės komunikacijos raiškos analizę pagal Turchet (2012) siūlomą neverbalikos klasifikaciją; 3) Nustatyti dažniausiai išreiškiamus trijų Baltijos valstybių prezidentų neverbalinės komunikacijos elementus; 4) įvertinti neverbalinės komunikacijos elementų poveikį prezidentų formuojamam įvaizdžiui.

Darbe buvo derinami šie **tyrimo metodai**: mokslinės literatūros analizė, aprašomasis analitinis tyrimo metodas, kiekybinė ir kokybinė tyrimo strategijos ir lyginamosios atvejo analizės modelis.

Tyrimo rezultatai parodė, kad G.Nausėda, E.Levits ir K.Kaljulaid naudojo skirtingas vizualines priemones komunikuodami. G.Nausėda siekia sukurti tvirto ir ryžtingo prezidento įvaizdį, tačiau neišlavinta neverbalinė komunikacija trukdo tai padaryti ir atskleidžia prezidento neryžtingumą, pasimetimą ir neužtikrintumą. Tuo tarpu E.Levits savo neverbaline komunikacija stiprina savo kaip profesionalo įvaizdį, dėmesį kreipdamas į smulkias detales ir net spalvas aprangoje. Jo neverbalika dažnai sutvirtina žodžiu išsakytas mintis taip sukuriant patikimo ir įtikinamo vadovo įvaizdį. Galiausiai vienintelė moteris tarp trijų prezidentų K. Kaljulaid pateikia save kaip visuomenišką, komunikabilią, į artimą sntykį nebijančią įsitraukti politikę, kurios vizitine kortele tapo ryškios aprangoje vyraujančios spalvos. Tačiau energinga ir ekspresyvi kūno kalba kartais atskleidžia moters nesusidomėjimą pokalbiu ir nenorą dalyvauti renginyje.

Tyrimo metu buvo patvirtinti lyčių teorija grindžiami vyrų ir moterų neverbalinės komunikacijos skirtumai, kurie kyla natūraliai ir nenustelbia protokolo reikalavimų ir jų išmanymo.

SUMMARY

Due to the changing ways of presenting information and thus affected consumer habits, one of the most important sources of news has become the internet and television, when the focus is on visual presentation of information. Under these conditions, the creators of political communication and public relations have also begun to pay attention not only to the clear ways of presenting political ideologies, but also to nonverbal elements and their meanings that make a significant contribution to shaping the image of politicians. Although in the past nonverbal communication remained in the background, today there is an increasing focus on the image, clothing, movements, facial expression, voice intonation, and other symbols of politicians. It is the expression of nonverbal elements that can enhance the desired impression or damage it.

Object of the thesis. Expression of nonverbal communication in the formation of the image of the presidents of Lithuania, Latvia and Estonia.

The **purpose** of this final paper is to clarify the elements of nonverbal communication used by the current presidents of the Baltic States and their meaning for the formation of presidents' image.

To achieve the main purpose, the following **tasks** were set: 1) to review the scientific literature on the issue examined in the final thesis and to discuss the concept of non-verbal communication, its functions, and the connection with gender and political communication; 2) to perform the analysis of the expression of nonverbal communication of Gitanas Nausėda, Egils Levits and Kersti Kaljulaid according to the classification of nonverbalism proposed by Turchet (2012); 3) To identify the most frequently expressed elements of non-verbal communication of the presidents of the three Baltic states; 4) to evaluate the impact of non-verbal communication elements on the image formed by the presidents.

The following **research methods** were combined in the thesis: analysis of scientific literature, descriptive analytical research method, quantitative and qualitative research and the model of comparative case analysis.

The results of the study show that G.Nausėda, E.Levits and K.Kaljulaid used different visual elements in communication. G. Nausėda tries to create the image of a strong and determined president, but the untrained nonverbal communication contradicts such an image and reveal the president's indecision, confusion and insecurity. Meanwhile, E. Levits strengthens his image as a professional with his non-verbal communication. He draws attention to small details and even colors in clothing. His nonverbalism often reinforces verbal thoughts, thus creating the image of a trustworthy and persuasive leader. Finally, the only woman among the three presidents – K. Kaljulaid is as a social and communicative leader, whos distinguishes herself by extremely bright colors in her

clothing. However, energetic and expressive body language sometimes reveals a woman's disinterest in the conversation and reluctance to participate in the event.

The reserach confirmed the differences in nonverbal communication between men and women based on gender theory, which arise naturally and do not overshadow the requirements of the protocol and its knowledge.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Alexander, A. C. (2012). Change in Women's Descriptive Representation and the Belief in Women's Ability to Govern: A Virtuous Cycle. *Politics & Gender*, T.8, Nr. 4, 437-464. DOI: 10.1017/S1743923X12000487.
2. Allwood, J., Cerrato, L., Jokinen, K., Navarretta, C. & Paggio, P. (2007). The MUMIN coding scheme for the annotation of feedback, turn management and sequencing phenomena. In Martin, J.C. et al (eds) *Multimodal Corpora for Modelling Human Multimodal Behaviour. Special issue of the International Journal of Language Resources and Evaluation*, 41(3–4), 273–287, Springer
3. Argyle, M. (2013), *Bodily communication*, 2nd edn, Routledge, London.
4. Balčytienė, A., Moring, T. (2019). Variations in political communication culture: New forms of political parallelisms and media-politics coalitions. Iš K. M. Johansson, G. Nygren (red.), *Close and distant: Political executive–media relations in four countries* (pp. 221-244). Göteborg: Nordicom.
5. Bankauskaitė-Sereikienė, G. (2013). *Oratorystės menas*. Vilnius: Vilniaus Universitetas.
6. Beattie, G. (2015), *Rethinking body language: how hand movements reveal hidden thoughts*, Psychology Press, Hove, East Sussex.
7. Constantine, S., (2013). *The complete idiot's guide to reading body language*, Kindle edn, Amazon Digital Services, Seattle, WA.
8. Crowder-Meyer, M. (2013). Gendered Recruitment without Trying: How Local Party Recruiters Affect Women's Representation. *Politics & Gender*, T.9, Nr. 4, 390-413. DOI: 10.1017/S1743923X13000391.
9. Černiakova, V., Grigaliūnienė, J. (2016). Prezidentinė retorika: Dalios Grybauskaitės ir Baracko Obamos kalbų raktažodžių analizė. *Vertimo studijos*, 9, 75-94. DOI: 10.15388/VertStud.2016.9.10434
10. Demir, M. (2011). *Using Non-verbal Communication in Politics*. Canadian Social Science. Vol. 7, No. 5, p. 1-14.
11. Eidukienė, D. (2012). Edmundo Burke'o tradicionalizmas kaip politinės komunikacijos atvejis. *Santalka*, 20(2), 126-136. DOI: 10.3846/cpc.2012.13.
12. Ekman, Paul 2014, *Telling lies: clues to deceit in the marketplace, politics and marriage*, 3rd edn, Kindle edn, Amazon Digital Services, Seattle, WA.
13. Eunson, B. I. (2012). Non-Verbal Communication. *Communicating in the 21st Century Edition: 3* Chapter: NVC Publisher: John Wiley & Sons. 255-280.

14. Gaižutienė, A. (2016). *Communication in social media by the politicians of Lithuania* (magistro baigiamasis darbas). Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:14942535/datastreams/MAIN/content>. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 15 d.
15. Gilbert, J. & Von Wallmenich, L. (2014), When words fail us: mother time, relational attention, and the rhetorics of focus and balance, *Women's Studies in Communication*, vol. 37, p. 66 – 89.
16. Goročovskis, M. (2016). Politikos personalizacija Lietuvoje: Prezidentės Dalios Grybauskaitės vaizdinys šalies spaudoje (magistro baigiamasis darbas). Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23341104/datastreams/MAIN/content>. Žiūrėta 2021 m. sausio 2 d.
17. Grigas, V., Juzėnienė, S. (2015). Įrodymais grįsta politika: Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų kampanijos 2014 m. atvejo analizė. *Tiltai*, 1, 17-37. DOI: 10.15181/tbb.v69i1.1049.
18. Grinevičiūtė, A. (2011). Representation of president Valdas Adamkus in the US and UK press (1998-2012). *Žurnalistikos tyrimai*, 4, 133-163.
19. Gudzinskas, L. (2015). Europeizacija ir gerovės valstybė Lietuvoje: institucinės sankirtos. *Politologija*, 76(4):124-155. DOI: 10.15388/Polit.2014.76.4878
20. Hargie, O. (2011). *Skilled Interpersonal Interaction: Research, Theory, and Practice*, 5th ed. London: Routledge, 47-81.
21. Hayes, D. (2011). When Gender and Party Collide: Stereotyping in Candidate Trait Attribution. *Politics & Gender*, T.7, Nr. 2, 133-165. DOI: 10.1017/S1743923X11000055.
22. Hofstede G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2 (1), 1-26. Prieiga per internetą: <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=orpc>. Žiūrėta 2020.11.14
23. Janušauskienė, D. (2015). Lyginamasis metodas politikos moksle: tyrimų genezės ir klasifikacijos ypatumai. *Socialinių mokslų studijos*, T.7, Nr. 2, 305-317. DOI: 10.13165/SMS-15-7-2-09.
24. Jenkinienė, A. (2019). *Politikų komunikacija socialinėje medijoje prezidento rinkimų kampanijos metu: G. Nausėdos ir I. Šimonytės lyginamoji analizė* (bakalauro darbas). Prieiga per internetą: [https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAETD37102328&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=LABTALL&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Jenkinien%C4%97,%20A.%20\(2019\).%20Politik%C5%B3%20komunikacija%20socialin%C4%97je%20medijoje%20prezidento%20rinkim%C5%B3%20kampanijos%20metu:%20G.%20Naus%C4%97dos%20ir%20I.%20%C5%A0imonyt%C4%97s%20lyginamoji%20analiz%C4%97&offset=0](https://elaba.lvb.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=ELABAETD37102328&context=L&vid=ELABA&lang=lt_LT&search_scope=LABTALL&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,Jenkinien%C4%97,%20A.%20(2019).%20Politik%C5%B3%20komunikacija%20socialin%C4%97je%20medijoje%20prezidento%20rinkim%C5%B3%20kampanijos%20metu:%20G.%20Naus%C4%97dos%20ir%20I.%20%C5%A0imonyt%C4%97s%20lyginamoji%20analiz%C4%97&offset=0). Žiūrėta 2020 12 16.

25. Katz, J.E., Barris, M. and Jain, A. (2013). *The social media president: Barack Obama and the politics of digital engagement*. New York: Palgrave Macmillan.
26. Kavaliauskaitė, J. (2014). Asmenybės ar Vertybės? Lietuvos partijų lyderiai rinkėjų akimis ir politikos personalizacijos ribos. *Politologija*, 1 (73), 129-178. DOI: 10.15388/Polit.2014. 1.2991
27. Kelerytė, V. (2011). Lietuvos politinių lyderių komunikacijos ypatumai Lietuvos žiniasklaidoje. (magistro baigiamasis darbas). Prieiga per internetą: http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1878269/datastreams/ATTACHMENT_1878275/content. Žiūrėta 2020 12 16.
28. Klofstad, C.A., Anderson, R.C. and Peters, S. (2012). Sounds like a winner: Voice pitch influences perception of leadership capacity in both men and women. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, p. 2698-2704
29. Knapp, M., Hall, J. and Horgan, T. G. (2013). *Nonverbal communication in human interaction*, 8th edn, Wadsworth, Florence, KY.
30. McDermott, M. L., Jones, D. R. (2020). Gender, Sex and Trust in Government. *Politics & Gender*, First View, 1-24. DOI: 10.1017/S1743923X20000720.
31. McNair, B. (2011). *An Introduction to Political Communication* (5th ed.). London: Routledge
32. Mitkus, T. (2012). Neverbalinė komunikacija: kodavimas ir efektyvus panaudojimas kūrybinėse industrijoje. *Santalka*, 2, 159-170. DOI: 10.3846/cpc.2012.16
33. Navaitis, G. (2016). *Politinė psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
34. Patterson, M.L. (2017). Nonverbal Communication. In Reference Module in Neuroscience and Biobehavioral Psychology. *Elsevier*. ISBN 9780128093245.
35. Pease, A., Pease, B. (2012). *Kūno kalbos vadovas*. Vilnius: Alma Littera
36. Peleckis, K., Peleckienė, Mažeikienė, A. (2012) Verslo derybos ir dalykiniai pokalbiai: komunikacija derėjimosi procese. *Verslas: terorija ir praktika*, 2012 13(2): 176–185. DOI:10.3846/btp.2012.19
37. Petrauskė, A. (2013). Neverbalinės komunikacijos raiška politikų įvaizdžio formavime 2012 m. JAV prezidento rinkimų kampanijos metu. (magistro baigiamasis darbas). Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1881029/datastreams/MAIN/content>. Žiūrėta 2019 12 16.
38. Pruskus, V. (2011). Politinės paslaugos ir jų vizualizacija politinėje komunikacijoje. *Filologija. Sociologija*. T.22 Nr.1. Rasta: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-7186/2011/1/40-47.pdf>; Žiūrėta 2019 12 16.
39. Pruskus, V. (2014). *Politika ir pramogos komunikacijos kontekste*. Vilnius: Technika.
40. Rall A. Gordon, Daniel Druckman. 24 Jul 2018, Nonverbal behaviour as communication: Approaches, issues, and research from: *The Handbook of Communication Skills* Routledge

Žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d. <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9781315436135-4>

41. Robbins, S. (2003). *Organizacinės elgsenos pagrindai*. Kaunas: Poligrafija ir Informatika.
42. Staiger, J. Cvetkovich, A., Reynolds, A. (2010). *Political emotions*. London: Taylor & Francis Group.
43. Šuminas, A. (2010). *Politinė komunikacija socialinių tinklų svetainėse. Informacijos mokslai*. (51). Rasta: http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Informacijos_mokslai/51/24-36.pdf. Žiūrėta: 2019 12 16.
44. Turchet, P. (2012). *Le langage universel du corps*. Montréal: Les Editions de l'Homme
45. Ulytė-Grigėlevičienė, V. (2009) Lietuvos valstybės prezidento kalbų ir Tautos šventės iškilnių sąveika (1920–1938): poveikio komunikacija. *Lietuvos istorijos studijos*, 2009, p. 80-97.
46. Vaičekauskienė, G. (2018). Politinio lyderio retorika: nuo senovinės agoros iki elektroninės demokratijos. *Informacijos mokslai*, 81. DOI: 10.15388/Im.2018.0.11946.
47. Vinciūnienė, A. (2012). Europeizacija ir kintanti politinės komunikacijos kultūra Baltijos šalyse. *Informacijos mokslai*, 59, p. 37-54. DOI: 10.15388/Im.2012.0.3115.
48. von Hippel, C., Wiryakusuma, C., Bowden, J., & Shochet, M. (2011). Stereotype threat and female communication styles. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(10), 1312-1324. DOI:10.1177/0146167211410439
49. Zarefsky, D. (2011). *Oratorystės menas. Sėkmės strategijos*. Vilnius: Alma littera.

PRIEDAI

PRIEDAS Nr. 1

Tyrimo metu analizuoti vaizdo įrašai

GITANAS NAUSĖDA				
Eil. Nr.	Vaizdo įrašo pavadinimas	Trukmė, min.	Nuoroda	Žiūrėjimo data
1.	G.Nausėdos audiencija pas popiežių	24:53	https://www.youtube.com/watch?v=r-X7HPTgNII	2020-11-12
2.	K.Kaljulaid priima G.Nausėdą Estijoje	10:03	https://www.youtube.com/watch?v=bOmJbZGJwAw	2020-11-12
3.	G.Nausėdos spaudos konferencija apie pokyčius vyriausybėje	44:54	https://www.youtube.com/watch?v=yhK4oeR1W9A	2020-11-12
4.	G.Nausėda susitinka su Estijos prezidente Kersti Kaljulaid	30:58	https://www.youtube.com/watch?v=fuePLi6J-8c	2020-11-12
5.	G.Nausėda apie švietimo sistemą	28:30	https://www.youtube.com/watch?v=BvLz8ecV0Kw	2020-11-12
6.	G.Nausėda susitinka su Latvijos Prezidentu Egilu Levitu	27:54	https://www.youtube.com/watch?v=ZOz3Re4cf48&t=506s	2020-11-12
7.	Baltijos šalių vadovų susitikimas	3:31	https://www.youtube.com/watch?v=sHV0tryaPAs	2020-11-12
8.	Kylant neramumas dėl koronaviruso – G.Nausėda kreipėsi į tautą 2020.03.15	4:43	https://www.youtube.com/watch?v=H9chdrAA56s	2020-11-12
9.	G.Nausėda skaito pranešimą JT Generalinėje asamblėjoje 2019.10.26	17:09	https://www.youtube.com/watch?v=dAZC9RK3aRg	2020-11-12
10.	LR prezidentas skaito metinį pranešimą 2020.06.18	31:35	https://www.youtube.com/watch?v=3wmu7CPk21w	2020-11-12
11.	G.Nausėdos pranešimas vizito Ukrainoje metu	6:56	https://www.youtube.com/watch?v=BB5koc_VhPI	2020-11-12
12.	Pokalbis su Daiva Žeimyte-Biliene: svečiuose – prezidentas Gitanas Nausėda 2021.02.17	47:46	https://www.youtube.com/watch?v=tJXvgG6UmBE	2020-11-12
13.	G.Nausėdos išskirtinis interviu 2020.12.04	27:14	https://www.youtube.com/watch?v=zUINtNUNXqk	2020-11-12
14.	G. Nausėda lankosi Nidoje 2020.05.18	0:30	https://www.youtube.com/watch?v=l_ddji6-g5E&t=119s	2020-11-12
15.	G.Nausėdos vizitas Pabaiske 2019.08.10	4:18	https://www.youtube.com/watch?v=bSZeKhSD58Y	2020-11-12
16.	G.Nausėda aplanko ligoninėje gulintį tėvą	1:27	https://www.youtube.com/watch?v=xlzBdJWj4Zo	2020-11-12

EGILS LEVITS				
17.	E. Macron pirmā kartā lankosi Latvijoje	1:58	https://www.youtube.com/watch?v=Vg_o2wzx6yc	2021-02-13
18.	NATO generalinis sekretorius su Latvijas prezidentu Egil Levits	9:10	https://www.youtube.com/watch?v=lj9PxlcLw2Q	2021-02-10
19.	Egil Levits TV laidoje	17:44	https://www.youtube.com/watch?v=sKblfeI9TnU	2021-02-13
20.	. Interviu su Egil Levits	25:57	https://www.youtube.com/watch?v=Mqsrs_Wq5ho	2021-02-10
21.	G.Nausēda susitinka su Latvijas Prezidentu Egilu Levitu	27:54	https://www.youtube.com/watch?v=ZOz3Re4cf48&t=506s	2021-02-13
22.	Baltijos šalių vadovų susitikimas	3:31	https://www.youtube.com/watch?v=sHV0tryaPAs	2021-02-13
23.	BNN interviu su Egils Levits apie prezidento ir Latvijos tikslus	6:50	https://www.youtube.com/watch?v=sCeeb-TDYQ0	2021-02-13
24.	Latvijas Prezidentas Egils Levits susitinka su Ministru Pirmininku Krišjānis Kariņš 2019 10 01.	21:58	https://www.youtube.com/watch?v=jd6ShQpFWJY	2021-02-12
25.	Latvijas Prezidentas Egils Levits dalyvauja diskusijoje "Valstybės tarybos vaidmuo teisės aktuose" 2020.02.07	23:13	https://www.youtube.com/watch?v=_B8JN1nVLYg	2021-02-13
26.	2020-01-21 Latvijos Prezidento Egilso Levito ir Ministro Pirmininko Krišjānio Karino pranešimas žiniasklaidai	14:00	https://www.youtube.com/watch?v=YryKitusALI	2021-02-11
27.	Latvijos prezidento Egils Levits ir Estijos prezidentės Kersti Kaljulaid pareiškimas 2021.03.02	21:47	https://www.youtube.com/watch?v=6GMKG1VRtu8	2021-02-11
28.	E.Levits kalba de iure 100-ųjų metinių proga	16:07	https://www.youtube.com/watch?v=kqP1CnbAb_o	2021-02-10
29.	E.Levits pranešimas 2020.10.21	0:41	https://www.youtube.com/watch?v=s2EvZKNWiz0	2021-02-13
30.	E.Levits pranešimas Pasaulinės spaudos laisvės dienos proga 2020.05.03	0:57	https://www.youtube.com/watch?v=jm7tQ6NP9TI	2021-02-10
31.	E.Levits susitinka su Latvijos metropolitu Aleksandru 2019.09.05	1:45	https://www.youtube.com/watch?v=jn-xwKPw-OQ	2021-02-10
KERSTI KALJULAI				
32.	K.Kaljulaid priima G.Nausēdā Estijoje	10:03	https://www.youtube.com/watch?v=bOmJbZGJwAw	2021-02-11
33.	G.Nausēda susitinka su Estijos prezidente Kersti Kaljulaid	30:58	https://www.youtube.com/watch?v=fuePLi6J-8c	2021-02-13

34.	Baltijos šalių vadovų susitikimas	3:31	https://www.youtube.com/watch?v=sHV0tryaPAs	2021-02-10
35.	Latvijos prezidento Egils Levits ir Estijos prezidentės Kersti Kaljulaid pareiškimas 2021.03.02	21:47	https://www.youtube.com/watch?v=6GMKG1VRtu8	2021-02-13
36.	Prezidentė Kersti Kaljulaid lanko karius	1:49	https://www.youtube.com/watch?v=VxVzdIPR-Ak	2021-02-12
37.	Kersti Kaljulaid Tv laidoje	17:34	https://www.youtube.com/watch?v=MEgx6DlGJW8	2021-02-13
38.	Estijos Respublikos prezidentė Kersti Kaljulaid sako pranešimą JT Generalinės Asamblėjos 74-osios sesijos metu	16:33	https://www.youtube.com/watch?v=A4rYVd_ve8A	2021-02-11
39.	Interviu su Kersti Kaljulaid	17:48	https://www.youtube.com/watch?v=Sr5HoogvnRc	2021-02-12
40.	2020 m. Talino muzikos savaitės konferencija: interviu su prezidente Kersti Kaljulaid	44:34	https://www.youtube.com/watch?v=_FRTlduOHPo	2021-02-13
41.	Future Forward Talk // Digitization with Kersti Kaljulaid	48:40	https://www.youtube.com/watch?v=Tcqf2_QtMf4	2021-02-13
42.	K.Kaljulaid sveikina užsienyje gyvenančius estus 2018.02.24	3:36	https://www.youtube.com/watch?v=PPBC7fTeujY	2021-02-11
43.	K.Kaljulaid interviu TV laidoje France24 2018.01.23	16:51	https://www.youtube.com/watch?v=PPBC7fTeujY	2021-02-13
44.	Interviu su Estijos prezidente K.Kaljulaid TV laidoje THIS IS AMERICA & THE WORLD 2019.10.04	26:45	https://www.youtube.com/watch?v=DLvfxsqp2Ak	2021-02-11
45.	K.Kaljulaid priima popiežių Pranciškų Estijoje 2018.09.30	2:23	https://www.youtube.com/watch?v=GjNc0o5h2Gk	2021-02-12

PRIEDAS Nr. 2

Kūno kalbos elementai pagal Allan ir Barbara Pease knygą

„Kūnos kalbos vadovas“

Nr.	Elementas	Kodas	Komentariai
1.	Rankos	Ranka kišenėje	Nenori dalyvauti
2.	Rankos	Delnai atsukti į pašnekovą	Atvirumas, nuoširdumas
3.	Rankos	Krypties rodymas delnu į viršų	Palankus
4.	Rankos	Krypties rodymas delnu į viršų	Galia, autoritetas
5.	Rankos	Rodymas pirštu	Agresyvumas, šiurkštumas
6.	Rankos	Rodomasis pirštas į viršų	Susikaupimas, tikslo turėjimas
7.	Rankos	Paspaudimas: pirmam	Kai kvieti pats ar esi tikras, kad esi laukiamas
8.	Rankos	Paspaudimas: antram	Esi kviečiamas
9.	Rankos	Paspaudimas: delnas iš viršaus	Kontrolė
10.	Rankos	Paspaudimas: delnas iš apačios	Paklusimas
11.	Rankos	Paspaudimas: delnai vienodoje padėtyje	Lygybė
12.	Rankos	Paspaudimas: dvigubas (uždėjus ranką ant pašnekovo rankos, kai tau spaudžia delnu iš viršaus ir tu nori ištiesinti rankas – padaryti lygybę)	Lygybės siekis. Vadinamas politikų rankos paspaudimu. Kai taip spaudži ranką pažįstamam žmogui – pasitikėjimas, atitinka apkabinimą. Kai nepažįstamam – nepasitikėjimas.
13.	Rankos	Paspaudimas: abiejų pašnekovų dvigubas rankų pasapudimas (4 rankos)	Nuoširdumas, atvirumas
14.	Rankos	Paspaudimas: laikant už riešo	Tinka tik artimiems žmonėms. Nes įsiverži į pašnekovo asmeninę erdvę
15.	Rankos	Paspaudimas: laikant už alkūnės	Tinka tik artimiems žmonėms. Nes įsiverži į pašnekovo asmeninę erdvę
16.	Rankos	Paspaudimas: laikant už rankos aukščiau alkūnės	Artumas, prilygsta apsikabinimui
17.	Rankos	Paspaudimas: laikant už peties	Artumas prilygsta apsikabinimui
18.	Rankos	Paspaudimas per sulenktos rankos atstumą	Žmogus iš miesto
19.	Rankos	Paspaudimas per ištiestą ranką, palinkus į priekį	Žmogus iš provincijos
20.	Rankos	Paspaudimas: slidi šlapia žuvis, šalta ir drėgna ranka	Vangumas, įsipareigojimų nebuvimas

21.	Rankos	Paspaudimas: tvirtas su vos keliais trūktelėjimais	dominavimas
22.	Rankos	Paspaudimas: „kaulų laužytojas“, tvirtas suspaudimas	Agresyvi asmenybė, pabrėžia savo privalumus ir galią
23.	Rankos	Paspaudimas: pištų galiukų (atsitiktinis paspaudimas)	Pasitikėjimo stoka (arba netinkamas atstumas tarp pašnekovų)
24.	Rankos	Paspaudimas: staigus rankos pagriebimas	Iniciatorius nori kontroliuoti, išvesdamas iš pusiausvyros
25.	Rankos	Paspaudimas: daugkartinis rankos kratymas (priimtina iki 7 kartų) (pumpavimas)	Iniciatorius nori susilpninti pašnekovo pasiryžimą trauktis
26.	Rankos	Paspaudimas: Olandiškas (morkų krūva) panašu į šlapią žuvį, bet standesnis ir mažiau klastingas	Vangumas, įsipareigojimų nebuvimas
27.	Rankos	Sukryžiuotos rankos ant krūtinės	Siekimas sukurti barjerą. Žmogus jaučiasi nesaugiai, nejaukiai aplinkoje arba nesutinka su išsakyta nuomone
28.	Rankos	Sukryžiuotos rankos ant krūtinės suspaustais kumščiais	Priešiškumas, savisauga.
29.	Rankos	Sukryžiuotos rankos ant krūtinės laikant rankas apglėbus delnais	Jaučiasi nepatogiai, neramiai, stengiasi nuraminti save „apkabinimu“
30.	Rankos	Sukryžiuotos rankos ant krūtinės laikant rankas po pažastimis	Siekis apsisaugoti, bet laikant save drąsiau, savimi pasitikinčiu žmogumi
31.	Rankos	Savęs apkabinimas viena ranka	Stresinė situacija, kurioje stengiasi save nuraminti, kaip tėvai vaikystėje
32.	Rankos	Sukambintos ir nuleistos priekyje (vyrai)	Saugumo jausmas. Siekis paslėpti pažeidžiamumą ir nebūti atstumtam
33.	Rankos	Rankogalių/sąsagų, laikrodžio taisymasis viešumoje (princas Čarlzas)	Nesaugumo jausmas, drovumas
34.	Rankos	Trinti delnais	Nekantrumas, pritarimas
35.	Rankos	Nykščio ir pirštų patrynimasis	Tikėtis piniginės naudos
36.	Rankos	Alkūnės atremtos į stalą, o delnai sukabinti Aukštai Centre Žemai (stovint)	Nusivylimas (net besišypsant) Kategoriškumas, tvirta nuomonė, kurią sunku pakeisti
37.	Rankos	Suremti pirštų galai lyg meldžiantis	Savimi pasitikintis

			Darbdavys rodo galią prieš pavaldinį
38.	Rankos	Sunertos rankos už nugaros	Savimi pasitikintis (būdingas lyderiams, policininkams, karališkosios šeimos atstovams) Galios parodymas
39.	Rankos	Už nugaros laikant kitą ranką	Siekis susitvardyti, savikontrolė
40.	Rankos	Rankos kišenėse iškišus nykščius	Dominavimas, užtikrintumas (būdingas aukšto rango ar kilmingiems asmenims)
41.	Rankos	Atlapo laikymas iškelus nyštį	Nuolankumas (būdingas teisininkams, advokatams teisme)
42.	Rankos	Rankų laikymas galinėse kišenėse iškišus nykščius	Dominuojančio požiūrio slėpimas
43.	Rankos	Nuimti nuo savęs įsivaizduojamą siūlą	Nesutikti su nuomone, prieštarauti, tačiau nenorėti išsakyti savo nuomonės
44.	Rankos	Rankos ant klubų (alkūnės plačioje padėtyje)	Pasiruošęs veikti ir dominuoti
45.	Rankos	Rankos ant klubų, galva pasukta į šoną, alkūnės siauroje pozicijoje	Pasklusnumas
46.	Rankos	Kaubojaus poza, nykščiai už diržo ar priekinėse kišenėse	Vyriškumas, agresija
47.	Rankos	Rodymas nykščiu už savęs	Neigiamas požiūris
48.	Rankos	Pirštų kombinacija: žiedas	Puiku
49.	Rankos	Pirštų kombinacija: nykštys aukštyn	Gerai
50.	Rankos	Pirštų kombinacija: V simbolis delnu į save	Įžeidimas
51.	Rankos	Pirštų kombinacija: V simbolis delnu į auditoriją	Pergalė
52.	Rankos	Pirštų kombinacija: ragai	Amerikoje futbolo komandos ženklas/raguotas
53.	Šypsena	Tvirtai suspaustos lūpos (Mokslininkai naudoja terminą Facial Action Coding System which was devised by prof. Paul Ekman. Natūrali šypsena kyla automatiškai – pakyla skruostai, akys prisimerkia, antakiai nugrimzda. Nenatūrali šypsena apima tik lūpas, bet ne akis.)	Turi paslapčių, savo nuomonės ar požiūrio neatskleis
54.	Šypsena	Perkreipta šypsena	Sarkazmas
55.	Šypsena	Šypsena plačiai prasižiojus	Skirtas sudaryti įspūdį, kad asmuo juokiasi ir

			yra linksmas, žaismingas
56.	Šypsena	Drovi šypsena nuleidus galvą (princesė Diana)	Jaunatviškas, žaismingas, paslaptingas
57.	Šypsena	Šypsena sujungia žmones	
58.	Šypsena	Šypsena padeda parduoti	
59.	Lytėjimas	Rankos palietimas	Sukelia teigiamą reakciją, nuteikia pozityviai
60.	Lytėjimas	Burnos uždengimas delnu	Melas
61.	Lytėjimas	Nosies lietimas	Melas
62.	Lytėjimas	Nosies patrynimasis	Melas
63.	Lytėjimas	Akies patrynimasis	Melas
64.	Lytėjimas	Ausies patrynimasis	Melas
65.	Lytėjimas	Kaklo patrynimasis	Melas
66.	Lytėjimas	Apykaklės atlaisvinimas	Melas
67.	Lytėjimas	Pirštai burnoje	Melas
68.	Lytėjimas	Veido parėmimas delnu	Nuobodulys
69.	Lytėjimas	Veido parėmimas pirštais	Susidomėjimo praradimas
70.	Lytėjimas	Veido parėmimas pirštais (kampu – ištiestas nykštys)	Neigiama reakcija
71.	Lytėjimas	Smakro laikymas	Susimąstymas
72.	Lytėjimas	Kaklo patrynimasis iš nugaros (lyg kaklo nuovargis)	Išgąsdintas ar supykęs
73.	Lytėjimas	Pliaukštelėjimas per kaktą	Užmiršimas
74.	Akys	Vyždžiai išsiplėtę	Teigiamas susijaudinimas
75.	Akys	Vyždžiai susitraukę	Pyktis, bloga nuotaika
76.	Akys	Pakelti antakiai	Noras būti globojamam
77.	Akys	Suraukti antakiai	Pyktis
78.	Akys	Vidutiniškai nuleisti, suraukti antakiai	Autoritetas
79.	Akys	Žvalgymasis į šalis (pakelti antakiai ir šypsena)	Susidomėjimas
80.	Akys	Žvalgymasis į šalis (surauktais antakiais, nesišypsant)	Kritinis požiūris
81.	Akys	Greitas mirksėjimas (daugiau nei 6-8 kartai per minutę)	Meluoja
82.	Akys	Lėtas užsimerkimas/mirksėjimas	Nuobodu, neįdomu
83.	Akys	Lakstantis/nepastovus žvilgsnis	Nesaugumas, noras pabėgti/išsilaisvinti
84.	Akys	Žvilgsnis į viršų, dešiniau	Atsimena vaizdą
85.	Akys	Žvilgsnis į šoną	Atsimena garsą
86.	Akys	Žvilgsnis žemyn, dešiniau	Atsimena jausmą
87.	Akys	Žvilgsnis žemyn, kairiau	Mintyse šnekasi su savimi
88.	Kojos	Stovėjimas suglaustomis kojomis	Formali pozicija, rodanti neutralų požiūrį; neįsipareigojęs nei likti, nei išeiti

89.	Kojos	Stovėjimas praskėstomis kojomis	Dominavimas, intencija likti ir neišeiti
90.	Kojos	Stovėjimas vieną koją pastačius į šalį	Noras išeiti
91.	Kojos	Stovėjimas sukryžiuvus rankas ir kojas	Būti aplinkoje, kur nieko nepažįsti; šaltumas, uždarumas
92.	Kojos	Stovėjimas sukryžiuvus tik kojas	Uždarumas, paklusnumas, gynyba
93.	Kojos	Stovėjimas sukryžiuvus kojas žirkklėmis	Noras likti, bet jaustis saugiai
94.	Kojos	Sėdėti sudėjus koją ant kojos (Europietiškas, azijietiškas, britiškas sėdėjimo būdas. 70 proc. žmonių sėdi kairę koją užkeldami ant dešinės)	
95.	Kojos	Sėdėti sudėjus koją ant kojos ir sukryžiuvus rankas	Emociškai nepasiruošęs, nenori kalbėti. Versle žmonės kalba trumpesniais sakiniais, atmeta daugiau pasiūlymų, prisimena mažiau detalių
96.	Kojos	Sėdėti užkėlus kulkšnį ant kitos kojos kelio (ketvertukas; būdinga Amerikoje)	Atvirumas, atsipalaidavimas, jaunatviškumas
97.	Kojos	Sėdėti užkėlus kulkšnį ant kitos kojos kelio ir laikyti koją ranka (rankomis)	Konkurencija, tvirta nuomonė, užsispyrimas
98.	Kojos	Sėdėti sunėrus kulkšnį (dažniausiai po kėde; dažnai dantisto kėdėje arba interviu pradžioje)	Neigiama emocija, netikrumas, baimė
99.	Kojos	Stovėjimas viena koja pažengus į priekį ir atsukus pėdą į pašnekovą	Susidomėjimas
100.	Galva	Lėtas linksėjimas	Susidomėjęs
101.	Galva	Greitas linksėjimas	Nori nukreipti temą, pakankamai išgirdo
102.	Galva	Pakelta galva	Neutralus požiūris
103.	Galva	Aukštai pakelta galva atkišus smakrą į priekį	Viršenybė, arogancija
104.	Galva	Galvos pakreipimas	Paklusnus, susidomėjęs
105.	Galva	Galva nuleista	Neigiamas, vertinantis, agresyvus požiūris; nesutikti su nuomone, atmesti ją
106.	Galva	Įtraukti kaklą	Stengtis atrodyti mažesniu ir neižeisti pašnekovo
107.	Sėdėjimas	Sėdėti ant kėdės atvirksčiai ir apsikabinti jos atlošą	Kontrolė, dominavimas tuo pačiu metu savisauga
108.	Sėdėjimas	Koja užkelta ant kėdės porankio	Neformalumas, abejingumas, nerūpestingumas

109.	Sėdėjimas	Palinkus į priekį, atsirėmus delnu į vieną koją ir alkūnę į kitą koją	Pasiruošęs pokalbiui, teigiamas požiūris
110.	Sėdėjimas	Palinkus į priekį ir atsirėmus delnais į kelius ar kėdę	Pasiruošęs baigti pokalbį
111.	Ūgis	Žemas	Paklusnus
112.	Ūgis	Aukštas	Autoritetingas, tvirta nuomonė
113.	Poza	Stovėti atsisukus į pašnekovą/auditoriją	Siekis patraukti dėmesį
114.	Poza	Atkartoti kito žmogaus judesius ir išvaizdą	Susivienyti ir neleisti kitam dominuoti
115.	Poza	Kairėje nuotraukos pusėje stovintis žmogus. Jam lengviau paspausti ranką delnu iš viršaus	Dominuoja

PRIEDAS NR. 3
TYRIMUI PANAUDOTI VAIZDO ĮRAŠŲ FRAGMENTAI

Komplektas A

Komplektas B

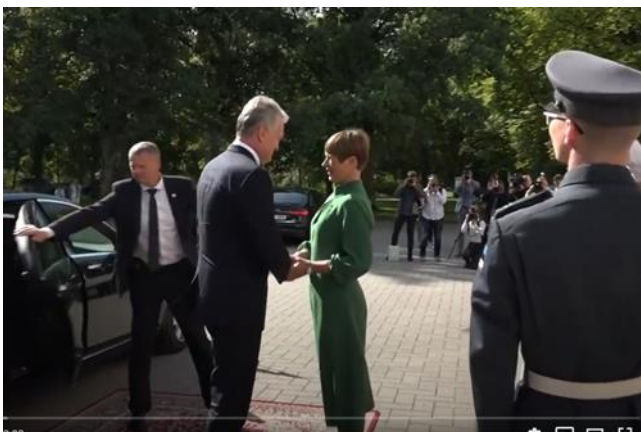
Komplektas C

Komplektas D

Komplektas E

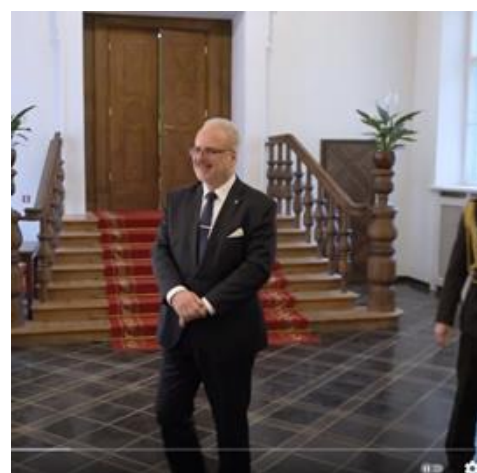
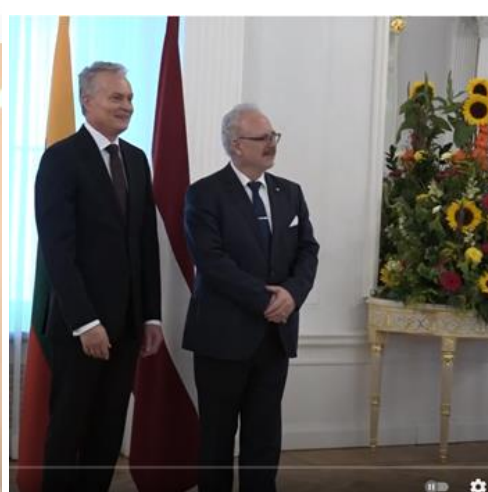

Komplektas F

Komplektas G

Komplektas H

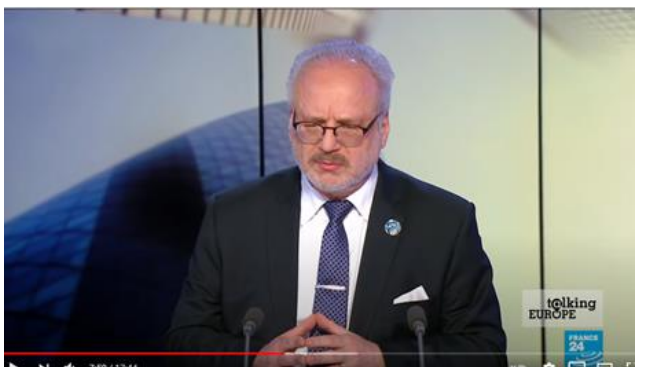

Komplektas I

Komplektas J

Komplektas K

Komplektas L

Komplektas M

Komplektas N

